

XXVII. ÉVFOLYAM, 2018. OKTÓBER

T A R T A L O M

- 3–4 **POLGÁR ANIKÓ** ■
3 Tátott szájú Gorgó-maszk
4 Oresztész és az Erinnüszók
4 Agg istennők (részletek a *Fordított Gorgóból*)
- 5 **KOMPOLTHY ZSIGMOND** ■
Pannon pestis (kisregény)
- 18 **ZALÁN TIBOR** ■
Éhség (vers)
- 20 **GERŐCS PÉTER** ■
Árvaképek (regényrészlet)
- 24 **NEMES Z. MÁRIÓ** ■
Privát (részlet egy verses regényből)
- 26 **SZENDI NÓRA** ■
Természetes lustaság (regényrészlet)
- 34–35 **FELLINGER KÁROLY** ■
34 Gyerekdal
34 Startolás
35 Ételmaradék
35 A könyvvel (versek)
- 36 **MESTERHÁZY BALÁZS** ■
Szegénykrisztus, avagy Kardos visszafordul (novella)
- 41 **NYERGES GÁBOR ÁDÁM** ■
Bólintás és mély sóhaj (regényrészlet)
- 48–50 **FRANK O'HARA** ■
48 Egy mexikói gitár
49 Alvás a szárny felett
50 Grace-nek egy buli után (versek Gerevich András fordításában)

- 51 **EGYED ILONA**
Kiszáll a liftből a negyediken (regényrészlet)
- 58–60 **GUETH PÉTER**
58 A madarak éve
59 A vándor és a semmi
60 Ima az elromlott világítótornyban (versek)
- 61 **CSEHY ZOLTÁN**
Az istennő nagylábujja
(római útinapló, 2018 szeptembere)
- 79 **„NAGYON HÁLÁS VAGYOK TÖRTÉNELEM KISASSZONYNAK”**
D. Magyar Imre interjúja Péterfy Gergellyel
- 87 **SZILÁGYI MÁRTON**
Király és kora (Király István: *Napló 1956–1989*) (kritika)
- 95 **KOLOZSI ORSOLYA**
Az időről (Krusovszky Dénes: *Akik már nem leszünk sosem*) (kritika)

KALLIGRAM
Művészet és Gondolat

FŐSZERKESZTŐ: Mészáros Sándor
ms.kalligram@gmail.com

SZERKESZTŐK:
Ágoston Attila (koordinátor)
oz.kalligram@gmail.com
Száz Pál
palika.100@gmail.com

Szilágyi Zsófia
szilagyi73@gmail.com

Tóth-Czifra Júlia
toth.czifra.julia@gmail.com

GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Hrapka Tibor
TÖRDELŐ: Róth Andrea

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE:
Grendel Lajos

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:
Földényi F. László,
Keserű József,
Márton László,
Németh Zoltán,
Hizsnay Zoltán,
Rédey Zoltán

Szerkesztőség:
KALLIGRAM, spol. s r. o.
Staromestská 6/D
P. O. Box: 223
SK-810 00 Bratislava 1
Tel.: 00421/ 2 54415028

FELELŐS KIADÓ: Szigeti László

Szlovákiai megrendelések:

oz.kalligram@gmail.com, valamint
a Szlovák Posta alábbi címén: Slovenská
pošta, a. s.; Stredisko predplatného tlačé;
Uzbecká 4; P. O. Box 164; 820 14 Bratislava
214; e-mail: predplatne@slposta.sk
Magyarországi elérhetőség:
ms.kalligram@gmail.com

Támogatóink:

Kisebbségi Kulturális Alap
(Publikáciu z verejných zdrojov
podporil *Fond na podporu kultúry
národnostných menšín*)

Nemzeti Kulturális Alap

**KULT
MINOR**

Kiadja a Kalligram Polgári Társulás/OZ
Kalligram, Hlavná / Fő utca 37/19,
SK-929 01 Dunajská Streda / Duna-
szerdahely [IČO:42291810] és a
Pesti Kalligram Kft., 1094 Budapest,
Tűzoltó u. 8. sz. fél em. 2. Adószám:
12241273-2-43

Nyomja: Expresprint s.r.o., Partizánske
Példányszám/Náklad: 700 db/ks
Ára / Cena: 700 Ft / 2,5 EUR.

Magyarországon terjeszti
a Relay Hírlapkereskedelmi Rt.
és a regionális részvénytársaságok.

EV 358/08 ISSN 1335-1826

Havilap, megjelenik az adott hónap
10. napjáig.

www.kalligramoz.eu

Tátott szájú Gorgó-maszk

Az anyja arca? A nagymamáé?
Valakié a rég halottak közül?
Egy maszk, amit fel sem kell öltetni?
Levált arról, aki viseli?
Itt hever a párnán, megmerevedve:
mozdíthatatlan, kerekre tátott száj,
leesett áll, összeragadt szemek,
a hajcsomók, mint egy régi,
elhasznált kefe szőrei.
Kilúgozott, gyűrött kecskebőr.
Nem ijedtél meg a nagymamától, kisleány?
Nem, én azt hittem, hogy egy kisleány.
Valóban, egy harminckilós, vézna lány,
hatalmas, melléig lógó
Gorgó-maszkkal az arca előtt.
Játékból a maszk tátott szájába nyúl,
onnan mutatja festékkel bekent, kis kezét.
Mosolyogjunk, sikerült a trükk!
Teljesen olyan, mint egy lepedékes, hólyagos,
beszédre, nyelésre nem használható,
mégis mozdulni akaró nagymamanyelv.
Vagy egy kő Gorgó-szájból
hangtalanul elősziszegő,
élethű kicsi kígyó.

Oresztész és az Erinnüszök

Nem vagyunk mi öregasszonyok.
Beszélő, fekete maszkok vagyunk.
Mindig a fejed fölött, mindig a szemed előtt.
Nem támadunk. Csak kikészítünk.
Mi csak az anyákat védjük,
nem hagyjuk őket megsérteni.
Nem alhatsz tőlünk. Nem ülhetsz nyugton.
Későn találgatsz:
ide se jöttél megmosdatni,
ide se jöttél átpelelkázni,
ide se jöttél levakargatni
a combjára száradt ürüléket.
Zsugorodj össze most már,
kuporodj le, vizelj be ijedtedben!
Szopd erősen az ujjadat!
Ha tőből lerágtad majd az egyiket,
szétfoszlunk akkor, kifehéredünk,
s csak a levegőbe markol majd
vértől csöpögő, négyujjú kezed.

Agg istennők

Tükrökben laknak az Erinnüszök.
Megfenyegetem őket, rájuk vicsorgok,
pörölnék velem, kinevetnek.
Megint itt van egy:
itt vigyorog, az ágy rácsában,
az autó ablakában, a mikró üvegén.
Nem vagyok olyan, mint te, te aszott arcú,
te kígyóhajú, te szárnyas ragadozó,
te istenek öreganyja!
Lehúzom az arcod, összegyűröm és elhajítom.
De mindig mögötte van egy másik,
egy még rondább és még vigyoribb.
Tüntessétek előlem el!
*Anyátokká nincs sémmi baj,
csak tükröt né lásson,
attú megbolondúll!*
De hiszen a fél világ tükör:
az ajtók, az ablakok, a képernyők,
a szemüvegek, lassan már a felhők is
meg az égbolt. Azt is takarjuk el,
azt is terítsük le valamivel?

Polgár Anikó (Vágsellye, 1975): költő, műfordító, irodalomtörténész. Legutóbbi verskötete: *Régész nő körömcipőben* (2009). A kötet 2015-ben lengyel fordításban is megjelent.

PANNON PESTIS

*Valamely bebörtönzést másfajta bebörtönzés-
sel ábrázolni éppoly észszerű, mint bármi-
lyen valóban létezőt valamilyen nem létezővel.*

(DANIEL DEFOE)

Egy

És egyre csak döglöttek az emberek.

Elzuhantak és meghaltak éjjel és nappal, összeroskadtak és kiszenvedtek reggel és este, alkonyatkor és pitymallatkor, ebédidőben és munka közben, lakásban és utcán, járműveken és gyalog, nyaraláskor és teleléskor, vízparton és hegyvidéken, dombon és völgyben, viharban és szélcsendben, luxuslakásokban és mizerábilis odúokban, jakuzzikban és rozsdás lavórokban, könyvtárakban és tévéstudiókban, piacokon és vendéglőkben, liftekben és színházakban, strandokon és stadionokban, és noha mindannyiszor a Duna és Tisza átszelte, Kárpátok ölelte magyar hazánkban, de úgyszólván csak és kizárólag a pannon fővárosban.

Lerogytak és elpusztultak. Télen és nyáron, ősszel és ragyogó tavasszal.

Hanyatt vágódtak és kilehelték lelküket. Nők, férfiak, gyerekek. Öregek és ifjak.

Válogatás nélkül. Bár annyiban igen, hogy vidéken szinte soha.

Mindig váratlanul, néha a legképtelenebb pillanatokban.

Kiszenvedtek zokszó nélkül zömmel valami hajdanvolt fővárosi épület elhagyott területén, például az egykori Parlament, a mára nyomaiban sem látható Halászbástya, vagy a Múcsarnok és Szépművészeti Múzeum környékén, esetleg a valamikori Vajdahunyad vára táján, vagyis a már meglehetősen feledésbe ment, pontosabban a *Befejezetlen Forradalom* által az enyészetbe kényszerített és végleg befejezettnek szánt múlt halálba kergett színterein.

Távozásuk többnyire, szürkén, banálisan, máskor ördögien tarkán és angyalian leleményesen történt.

Hogy a tömeges, már-már dögvészhez hasonló elhalálozási hullámban melyik volt az első eset, és amennyiben ez egyáltalán lokalizálható, az mennyiben befolyásolta és alapoz-

ta meg a későbbi elhullásokat, azt később sokan és a lehető legszínesebb módon vitatták. Sok ilyen úgynevezett első láncszemet említenek fel, de közülük kettő kapta a legnagyobb visszhangot, ezért itt és most beérjük e kettő vázlatos ismertetésével, melyhez végül majd egy harmadikat is hozzáillesztünk, mert bizonyos fokig talán ez felel meg leginkább a magunkéhoz legközelebb álló analízisnek.

Egyesek, persze a szélsőséges gyűlöletben érdekelt oldal, azaz Goldstein titkos vagy féllőszintén vállalt hívei, azt állították, hogy egy afrikai (vagy ázsiai, netán dél-európai, esetleg vidéki) bemenekült volt az első szem a láncban. Ama férfi, akit keresztyén és polgári hatósági szerveink gyakorlatilag már félholtra vertek, és amikor aztán nagy nehezen előrángatták cellájából, hogy feldobják egy teherautó platójára – melyen már nagyjából 239 szintén bemenekült asszony és férfi, valamint gyermek hevert véres cafatokban, elszállításra és kitoloncolásra várva valamiféle közelebről meg nem határozott és csak a kevés beavatottak számára ismert, de mindenképpen a főváros határain kívül fekvő, vidéki helyre – nagy nehezen kihúzta magát, fölegyenedett, jobb kezét előrelökte, mutogatni, majd hadonászni kezdett, már amennyire kötelékei ezt lehetővé tették; szája megrándult, ajka beszédre készült, görcsökben rángott, az egész test akart, talán mondani valamit – de a csonkokra vert fogak közül nem jött ki értelmes hang semmi; végül aztán térdre rogyott, magával rántva egyik órét, és miközben meghalt, véres habot lövellt füléből a vele együtt a földre bicsakló foglár hígpannon módi szerint nyírt banális bajszára, aki ettől elokádtatta magát, sugárban és egyenesen a jelenethez futva közeledő és feltehetően azonnal intézkedni akaró őrnagy tükörfényesre suvickolt csizmájára.

Más, kevésbé elfogult, de még mindig a gyűlöletből fűtött elemzők azt állítják, hogy egy alig hatéves fiúcska állt, úgymond, a halottak élén, aki éppen ministrált a vasárnapi misén, ám eme szent tevékenységét vadváratlanul megszakította, csenevész bal talpát kétszer a padlóhoz dobantotta, aztán lenyűgöző lendülettel a közönség közé hajította a csengőt és talán a füstölőt is, kicsinyke jobb karját előrelökte, a miséző pap elé lépett, arca előtt hadonászott, aztán a szívére mutatott, hevesen gesztikulált, és egyértelműnek tűnt, hogy valami fátumosan fontosat akar mondani neki, valamint a feszületen évszázadok óta oly reménytelenül haldokló, fából faragott alaknak; de mivel mindkét kísérletével kudarcot vallott, a gyülekezet felé fordult, ajka görcsökben rángott, torkából prüszkölő, kaffogó, vakkantó hangok viharzottak elő, végül egyetlen, egész apró testét betöltő rángás után a kövezetre zuhant, magával rántva az oltáron égő gyertyák egyikét, melytől karinge, miseszoknyája lángokat vetett, amelyeket a leleményes plébános a misebor rázúdításával még csírájában elfojtott, de ez sem segített a nyomorult srácon, mert párat rúgkapálva végül jobblétre szenderült, miközben fülei véres habot lövelltek ki, fejecskéje úrtartalmához mérten roppant mennyiségben, ráadásul oly erővel, hogy a későbbi esetekben szinte mindig szagtalan, ám ezúttal bűzös váladék az első sorban ülő, pannonkeresztyén prominens polgárok, laikus és szakrális gyóntatóügyi előljárók, kerületi és területi alamiznások, családügyi biztosok némelyikének arcába fröccsent. Meghökkenítő érdekességként szívárgott ki jóval később, hogy a kisfiú holttetemét szülei, nagyszülei és maga a miséző pap sem volt hajlandó azonosítani, ezért jó ideig hevert temetetlenül a tárolására hivatalból kirendelt, illetékes hullaházban.

E két eset semmiféle értelemben nem hasonlít egymásra, mondták a járványzszeptikusok, akik még azt is tagadták, hogy voltaképpen ragályról van szó, hiszen egyetlen közös egészségügyi vagy biológiai elemet nem lehetett felfedezni sem e két kázus, sem a továbbiak között; ráadásul, mint a boncolás vagy halottkémi szemle során kiderült, mindkét elhunyt makkegészséges volt, egyikük sem szenvedett szervi bajban, fertőzés jelenlétét

egyik holttetemen sem lehetett regisztrálni. Vagyis, érveltek a dögvésztagadók, kétségtelesen irtózatossá számú, de egymással összefüggésben nem álló, patológiailag elszigetelt elhullásokról van szó székesfővárosunkban, ezért merőben értelmetlen és tudománytalan annak kutatása, hogy vajon melyik lehetett az első kázus, hiszen ez valami folyamatot, eseményláncolatot, netán ok-okozati viszonyt tételezne fel, ami nyilvánvalóan tényellentétes állítás, vagy ha mégsem az, akkor e gyászos és orvosilag igazolhatatlan processzus, mondhatni „gonosz lánc”, nem egyéb, mint aljas (és feltehetően a vidéki provinciák közvetítésével) külhonnóból szervezett gyomorforgató és folyamatos provokáció, melynek felülni és ennek jegyében járványról hablatyolni szakadatlanul egyet jelent a ragály, ha nem is elősegítésével, de hallgatólagos támogatásával, másként: a gonosz lánc továbbcsövésével.

Most az állítólagos ragálypártiakon volt a felháborodás, valamint a nevetés sora, akik szerint kacagásra is alig méltó a járványrelativisták érvelése. Már hogyan lenne számos azonosság a különféle esetekben! Tökéletesen egyforma például a koreográfia, melynek egyes lépései szigorúan monoton rendben ismétlődnek, és ez – azt kell mondani: sajnos – annyira ismert mindenki számára, hogy gyerekség lenne most a végül bekövetkező halál előtti mozzanatokat előszámolni. Viszont ne hagyjuk említés nélkül ama mozzanatot, mely ugyancsak minden esetben kimutatható, folytatták a járvány elemzőinek azon tagjai, akik zöme a bemenekült férfi esetét tartották a folyamat, ha úgy tetszik, a „gonosz lánc” első szemének. Nos, ez nem egyéb, mint ama tényállás, hogy egyik halott hozzátartozója sem volt hajlandó rokonaként felismerni és ekként hivatalosan is azonosítani a hullát. Mindhiába idézték be őket a rendőrségre, a hullaházakba, a temetésrendezői irodákba, még olyan esetekben is makacsul tagadta mindenki, hogy bármi köze lenne az illetőhöz, amikor a hulla zsebében vagy máshol talált okmányok a családi kapcsolatot egyértelművé tették. A rokonság ilyen arcátlan, szinte zendülésre emlékeztető megtagadása, a szolidaritás már-már teljes felmondása kétségtelesen közös momentuma a járványnak, érveltek az ellenlábás oldalon, a talán Goldman szoldjában álló értelmezők, ám ez, folytatták, már tagadhatatlanul nem orvosi, hanem társadalomszociológiai taglalást igényelhetne, ám itt, szótték tovább a jellegzetesen értékgyökértelen gondolatmenetet, valóban indokolt a feltételes mód használata, hiszen amióta egyetemeken megszűnt a társadalomtudományok oktatása, aligha akad olyan kutató vagy doktorandusz, aki nekifoghatna a téma kibontásának. Viszont vitán felül orvosi, sőt epidémiológiai kérdés ama tény, mely felülír e pillanatban bármiféle szociálpszichológiai vagy netán *gender* aggályt és sürgős cselekvésre készítet, hogy a temetetlenül heverő holtak előbb-utóbb még akkor is járványt fognak generálni, ha a most tomboló, a dobbantó tanult kollégáink nem tekintik annak. És akkor immár nem is egy, hanem *két* járvánnyal kellünk majd szembenéznünk, nem csak nekünk, hanem a fővárosnak és a vele részben szövetséges kormányzatnak is. A vidékről nem is beszélve. És aztán külhoni diplomáciai gondok is felmerülhetnek..., tették hozzá a maguk jól ismert, sokat sejtetően kaján intonációjával.

Hogy mennyiben volt vagy lett igaza e gondolatkísérlet híveinek, azt majd minden olvasó maga döntheti el a későbbiekben.

Felmerült persze az ilyenkor szinte kötelezően kínzó kérdés, hogy vajon voltak-e bármiféle előjelei a későbbi irtózatnak. Erről érdeklődött a fővárosban maradt édesanyjától Adorján doktor is, a törvényszéki orvostan fővárosi professzora, aki egyéves szolgálati tanulmányútját töltötte vidéken, az egyik közepesen nagy városban, amikor a tömeges elhullások híre már ide is eljutott. Emma asszony, ez a hetven fölött járó, de szellemileg sok ifjút megszégyenítő kontyos matróna, a *Befejezetlen Forradalom* előtt egy jelentős fővárosi könyvtár kényszernyugdíjazott osztályvezetője egy levelében így számolt be fiának:

Semmiféle látványos előzményről nem tudok mesélni. Bár kétségtelen, hogy állítólag volt, vagy még talán most is van egy öregember, akinek ingyenes a tömegközlekedés, így folyamatosan bevillamosozza az egész várost, és azt meséli az utasoknak, hogy valamikor, hajdanában egy lán-goló, éles kardot látott feltűnni a felhők közül, mely egyszerre mutatott a fővárosunk lakóinak szívére. Érted, fiam, az összes szívre, egyszerre. „A tiétekre is és az enyéimre is, barátaim, az összesre és egyszerre, és ez azt jelenti, híveim, hogy hamarosan bűnhődni fogunk, mert vétke-sek vagyunk mind” – kántálja állítólag az egyébként elegáns és jó karban lévő aggastyán, mi-közben jókat zötykölődik a körutakon, de néha még a városunkat környező hegyekre is kiza-katol, ahogy hallom. És jókat vihog, amikor egy újabb elhullásról esik szó. Magam persze nem láttam a bácsit, de hát tudod, hogy soha nem ülök villamosra.

Azt is beszéltek, hogy az úgynevezett döghalál (vagy járvány, mert hát senki nem tudja, ho-gyan kellene nevezni, a vezetés pedig mélyen hallgat, pedig úgy hírlik már megjelent a pes-tis szó is az egyik, úgynevezett prolinegyedben) megjelenése előtt feltűnt egy csillag, mely hal-vány, tompa és bágyadt fényű volt, nehézkes, ünnepélyesen lassú mozgású, viszont ezzel szem-ben egy másik, állítólag a Duna fölött megjelenő üstökös fényes, szikrázó, mások szerint lán-goló és gyors röptű volt; következésképpen az egyik lassan terjedő, de kemény, szörnyű, ijesztő-en súlyos ítéletet jövendölt, mint amilyen a pestis, ugyanakkor a másik olyan hirtelen, gyors és vad csapást jósolt, amilyen a tűzvész. És még olyan fura emberek is akadtak, akik az állítóla-gos tűzvész előtt feltűnt üstököst nemcsak vadul tovarohanni látták, nemcsak szemükkel kö-vették a futását, hanem hallani is vélték, amint sistergő, vad, szörnyű zajjal száguldott, mesz-sze volt ugyan, de mégis hallatszott a dübörgése. De hát az ilyesmin mi csak mosolygunk. Vagy inkább elszomorodunk, igaz, fiam?

Bennem egyetlen történet maradt meg, mely arról a kánikulában is hosszú ballonkabátot viselő férfiről szól, aki állítólag sok olyan helyszínen megjelent, ahol egykor a nekünk is any-nyira kedves szobrok álltak, megállt ott és sóhajtozott egy ideig, aztán ment tovább a követ-kező színhelyre. Mi tagadás, egyszer magam is találkoztam vele. A hajdani Köröndön sétál-tam, mint kismamaként oly régen és oly gyakran veled, amikor feltűnt egy rendkívül szomorú arcú, középkorú ember, aki a régi szobraink hült helyén álldogált, és gyötrelmesen sóhajto-zott, de valami olyan mély kétségbeeséssel, hogy nem tagadom, az egyik alkalommal könnybe lábadt a szemem. És ekkor megszólított: „Látja, asszonyom, látja, itt kísértetek járnak, nem nyugszanak a szobrok, helyüket keresik, Balassi visszajár. Zrínyi visszajár. Látom és hallom lépteiket... A költők visszajárnak. Nem nyugszanak a földalatti szoborparkjukban. Sötét van ott. Sötét. Mindenki visszajár. Ki a fényre.”

És megint felsóhajtott, hogy attól féltem, bánatában megszakad a szíve, és vele szakad az enyéim is. De hát ezt csak nem lehet előjelnek tekinteni? Meg hát úgyis ismered, mit tartok az ilyesmiről: a jövő egy beszorított marok, hogy mi van benne, nem tudhatja senki.”

Mindamellet akadtak páran, de valóban igen kevesen (és megjegyezzük, Emma asszony is közéjük tartozott), akik a most következő, a fentebb ígért harmadik esetet tartják, ha nem is feltétlenül a járvány első megnyilatkozásának, de mindenképpen ama folyamat legelső, ráadásul szerfölött látványos jelenetének, amely processzus aztán a lassan, de annál kérlel-hetlenebb bizonyossággal kibontakozó irtózatos rémálomhoz, társadalmunk szinte teljes felbomlásához, úgyszólván szilánkokra hullásához vezetett, míg végre eljött a szintén e jele-netből levezethető katartikus feloldás. Legalábbis ezt állítják e teória elhivatott képviselői.

És ekkor következék maga a dolog. Az egykor Johannes Arany nevét viselő színház hült helyén, Shakespeare *Hamletjének* bemutatóján történt, hogy a már a *Befejezetlen Forradalom* első, ideiglenes befejezése előtt is színészfejedelemnek tekintett művész éppen a dán királyfi nagy monológjába vágott bele a meglehetősen avant-garde felfogásban színre vitt előadásban, így aztán eleinte fel sem tűnt, hogy nem a rendező utasítása szerint cselek-

szik, amikor a „szuperluxi” bordélyháznak berendezett színpadon, elegáns szmokingjában egy vízzel teli fürdőkádban ülve, borotvahabbal borított arccal, kezében pengés borotvával a következő soroknál elakadt: „*Vagy ha kiszáll tenger fájdalom ellen, S fegyvert ragadva...*”, és dadogó, a szavak után kapkodó szájjal egyre csak ezt kattogetta maga elé: „ragadva, ragadva, ragadva”. A premierközönség, amelynek zöme természetesen kívülről tudta a szöveget, megpróbált segíteni, abban a biztos hitben, hogy éppen ez, vagyis a közönség bevonása a rendező szándéka, így eleinte csak páran és halkán, később már szinte szavalókórusban mormolták, kiabálták fel a színpadra a folytatást: *véget vet, véget vet, véget vet...*!

A színészfejedelem a felkínált végszóra rá se rántott. Kilépett a kádból, a borotvát a kulisszák mögé dobta, és miközben a nézőtér felé indult, jobbát előrelökte, az üresen tatongó díszpáholy felé mutatott, csápolta, miközben ajkai közül csak a vé...vé...vé... hangzók kattogettak elő egymás nyakába hágva, aztán meztelen bal talpával két erőteljest dobantott, előrezuhant, és ott maradt mozdulatlanul és csuromvizesen a földön, miközben füleiből két vékonyka, úgyszólván halk szavú habos vércsík csordogált a padlóra. És mivel egyedül volt a színpadon, pár másodpercig senki nem reagált, így a közönség mindaddig abban a hitben élt, hogy mindez szerves része az alakításnak, amíg ki nem tört a jól hallható, sikoltozással és eszelős üvöltésekkel elegyített káosz a színpad mögött, a bordélyházi statisztalányok bezúdultak a színpadra, a mindössze csupán egy fekete neccharisnyát és vörös bugyit viselő Ofélia Hamletjéhez rohant, ráborult, és határozott mozdulatokkal elkezdte letörölgetni arcáról a kissé elszíneződött borotvahabot, aztán gyors függöny, mely elé pár pillanat múlva kilépett a rendező, elnézést kért, és felszólította a publikumot a mielőbbi távozásra. Vagyis ez lett volna bizonyos értelmezői közösségekben az eljövendő rettenetek első mozzanata, ám ezt számosan vitatták, rámutatva mindenekelőtt ama, szerintük perdöntő nüanszra, hogy a pannon Hamlet halála volt ismereteink szerint az egyetlen eset, amikor valami konkrét, megfogható mondandót, szót vagy legalább szótagot lehetett kapcsolni a rohamot kapott illetőhöz. Magyarán: ez esetben határozottan *tudjuk*, vagy alapos okkal sejtjük, hogy pontosan mit akart mondani a színész. Mi sem természetesebb, hogy ez is élénk szócsata tárgya lett. Hogy miként, arra majd a későbbiekben próbálunk visszatérni.

De mindeme viták közt is egyre csak hullottak az emberek.

Előfordult, hogy egy éjszakai buszjáraton hirtelen valaki felállt az ülésről, mondjuk, egy középkorú férfi, a kis létszámú utazóközönség felé fordult, jobbát felemelte, mintha mutatni akarna valamit, bal lábával kettőt dobantott, szája szóra nyílt, de hangok csak artikulálatlanok törtek ki belőle; hadonászott, darab ideig még küzdött a sejtjei közt megrekedt mondanivalóval; aztán teste íjként megfeszült, a következő pillanatban a földre zuhant, és kiszenvedett, miközben mindkét füléből véres hab tört elő. Mindez az egykori Iparművészeti Múzeum közelében történt.

Máskor, fényes délben, az egykori Állatkert előtti fagyaltos pultnál játszódtott le nagyjából ugyanez: a fiatal lány, kezében az ostyával hadonászni kezdett, bal lábát magasra emelve kettőt dobantott, miközben nyelve csak úgy csattogott a kimondhatatlan hangzók káoszában, aztán arccal belezuhant a földre hulló fagyaltba, és a füléből kiáradó véres hab elkeveredett a vanília-pisztácia-rumos dió keverékkel. A lányt egyetlen hozzátartozója, se anyja, se apja, se nagyszülei nem voltak hajlandók azonosítani, rokonuknak, de még ismerősüknek se elismerni.

Ismét máskor, ráadásul a legtombolóbb csúcsporgalomban, egy buszvezető emelkedik fel üléséből, a kormányt kiengedi kezéből, jobbával előremutat, és a hajdani Ferencziek tere megállóban, az egykori Belvárosi kávéház helyén várakozók rémülten látják, hogy az üvegtábla mögött menet közben hevesen gesztikulál, és mindenáron mondani akar nekik

vagy a világnak valamit, de mindhiába harcol a fejében valószínűleg kész, de megformálásra képtelen mondataival; végül az izmok megadják magukat, a sofőr előreesik, füléből véres hab csordogál, a gazdátlaná lett jármű meg belerohan a tömegbe, maga alá temet és a vezetőn kívül még hullává változtat további öt embert, három nőt, egy kétéves gyermeket és egy kerekesszékes aggastyánt, és ekként a köznapinak induló magányos baleset valamiféle sátánian tarka, tömeges katasztrófába torkollik.

De például semmi nagyszabású nem volt annak a nyilván proli pénztárosnőnek az esetében, aki a *Befejezetlen Forradalom* előtt a valamikori, előbb a New York, később a Hungária, aztán ismét a New York névre hallgató kávéház környékén létesített szuperplázában dolgozott, a hírek szerint a hatodik emeleten, közelebről a gyerekruha-osztályon. Nos, ez a prosztó nő egyszerre csak felállt, kilépett a kasszája mögül, jobb karját előrenyújtotta, rámutatott a leértékelt dolgok bevásárlásba belefeledkezett és vele mit sem törődő (zömmel persze prosztókból álló) tömegre; hadonászott, erősen gesztikulált, szájából undort keltő hangzók törtek elő értelem és összefüggés nélkül, bal lábával kettőt toppantott, és miközben továbbra is a nyelvéen rekedt mondandójával küszködött, előrezuhan, előbb térdre, majd hasra esett, és bármi zokszó nélkül kiszenvedett; haláltusája feltehető végét a mindkét füléből halk pukkanással kifröcskölő véres hab jelezte. Ám ezt pillanatok alatt feltakarították, a tetemet behúzták egy raktárba, és aztán értesítették a mentőket; a *Kerületi Főalamizsnás* védnöksége alatt álló kedvezményes vásár meg folyt tovább a maga laposra taposott medrében. Immár megszokottnak nevezhető érdekesség, hogy az egyik raklapon hevenyészve felravatalozott tetemet egyetlen hozzátartozója sem volt hajlandó azonosítani, így hivatalosan identifikálatlanul, az N. N., vagyis a *nomen nescio* megjelöléssel került be a baleseti kórház ekkorra már ijesztően zsúfolt hullakamrájába.

Fényes délelőtt történt, hogy mind a női, mind a férfi látogatók körében elsősorban olyan előnyös testi adottságai, mint az imponálóan széles vállak, aranybarnára sült combok, vakító fogsor miatt szerfölött népszerű úszómester felállt a háttámláján a PISTA feliratot viselő székéből, és kissé imbolygó, az izmai szabad játékát figyelmes önélvezettel közszemlére tevő, bikásan lomha járásával odavonult az ötvenméteres medence szélére, és az őt leplezetlenül bámuló rajongói előtt már éppen szájához emelte volna a nemzeti színű zsinóron nyakában lógó sípot, amikor hirtelen megállt, jobbát előredöfte, valakire (vagy mindenkire?) rámutatott a vízben, mintha az önfeledten pancsolók közt valami szabálytalanságon ért volna valakit; de aztán karja remegni kezdett, görcsösen csapkodott, ragyogó fogait bőszen csikorgatta, vastag ajkait harapdálva, nyelvével ostorszerűen csetintgetve harcolt egy perdöntő szóval, netán mondattal, melyet nem és nem sikerült előpréselnie, végül megtántorodott, szeme fennakadt, és némi kilengés után e pompás hím belezuhan a medencébe, egyenesen az egyik leghevesebb rajongója, a mindig vérlázítóan merész bikiniket viselő fodrásznő fejére, miközben csak úgy spriccelt a véres hab füleiből, melyek, akár két aprócska vízisi, kicsinyke, de azért meglehetősen markáns csíkot vájtak maguk mögött a víz tükrén. Az asszonynak, leszámítva a gyorsan elillanó sokkot, továbbá azt, hogy lenyelt pár kortyot az immár vöröslő medencevízből, szerencsére semmi baja nem esett, pár karcsapással kecsesen a peremhez úszott, majd partra szökkent, tarka színeken villogó úszósapkáját egy határozott mozdulattal letépte fejről, megrázta hamuszőke sörényét, és a fickándozó kebleit, feszes hasát bámuló tekintetek perzselő tüzét élvezve, ringó járással elindult a bérelt kabinja felé, ahol ráérősen átöltözött, és mivel feltehetően esze ágában sem volt bevárni, hogy a fülsértő szirénázással az egykori Josef Katona Színház telkén létesített uszoda felé száguldó mentők, rendőrök, családügyi alamizsnások kikerdezzék, beült a parkolóban várakozó autójába és sietve elhajtott a helyszínről. És ami-

kor majd legközelebb találkozunk vele, már nem lesz kihallgatható állapotban – de erről később leszünk kénytelenek beszélni.

A hidegvérű hölgygel ellentétben a zsúfolt medence látogatóinak zöme (köztük gyerekek is szép számmal) viszont szabályos pánikrohamot kapott; mindenki üvöltött, egyszerre akart kimenekülni a vízből, a lépcsőn egymás nyakába hágtak az emberek; sokan undorukban és rettegésükben elokádták magukat, hogy pár spontán defekációról most szó se essék; így aztán később a vízmintát vizsgáló szakembereknek lehetetlenség volt bármi értékelhetőt kimutatni a „Pista” füléből kizúduló véres hab vegyi összetételéről, esetleg mérgező, netán ártalmatlan mivoltáról. Megjegyzendő: az egy ideig még a víztükrön lebegő úszómester hozzátartozóinak egyike sem volt hajlandó felismerni a tetemben az egykori férjet, apát, szerető fiút, testvért, netán leendő nagypapát; szóval ő is megkapta a maga N. N. beosztását.

Még ugyanezen a napon, csakhogy délután, a vásárlásból két tömött szatyorral hazaérkező idősebb, a prostrónegyedben lakó asszony arról számolt be, hogy a hívására a földszintre megérkező liftből egy középkorú, számára tökéletesen ismeretlen, a legkevesbé sem proli férfi lépett ki előrenyújtott karral, egyenesen az ő, sajnos újabban elég sokat vacakoló szívére mutató ujjal, és amikor ettől megrémülve hátralépett, az illető köszönés helyett hebegni, dadogni kezdett, szája és nyelve valami feltehetően fontos mondattal vívott irtozatos, de már a kezdetekor elvesztettnek tűnő csatát, végül állkapcsa és maga a férfi is megadta magát, bal talpát kétszer odacsapta a kövezetbe, aztán előrezuhant, rángott egyet és meghalt, miközben füléből bőséggel áradt ki valamiféle véres hab, mely aztán békésen csordogált alá a lifthez vezető lépcső koszos fokain. Bizonyos híresztelések szerint a férfit – a legnagyobb körütekintéssel és alaposággal lefolytatott nyomozás ellenére – sem a helyszínen, sem később sem sikerült azonosítani; a ház lakói korábban egyszer sem látták, semmilyen hivatalos pannon okirat vagy akárcsak egy könyvtári belépő sem találtatta a híváshoz képest legalább 2-3 órával később kiérkező hatóságok által átkutatott zsebeiben. Hogy ebben a holtidőben (ahogy egy magukat szellemesnek tartó honlapon fogalmaztak), mi történt a tetemmel, arról nem sikerült közelebbi információkat szerezni, de valószínűleg semmi, mivel a mentők befutásakor pontosan ugyanúgy hevert (állítólag) a lift előtt, ahogy az idős asszony hagyta, aki a kezdeti sokkból magához térve ugyan mi más tehetett volna, minthogy beszállt az immár szabaddá vált felvonóba: „elvégre a dögnehez cekkereket csak nem cipelhettem föl gyalog a hatodikra” – mondta később kissé sértődött hangon az őt kihallgató rendőrnyszóznak, aki roppantul nehezményezte, hogy a liftet nem állították le azonnal, és órákon át használták a „felfordulás” után is, „noha lehetséges, hogy ez egy büntény helyszíne volt”. Mire a jelenethez a zakóján diszkrét, de azért jól látható gyászszalaggal megérkező közös képviselő halkán csak annyit jegyzett meg, hogy „tetszettek volna előbb jönni...”, és ezzel a lift előtt gyülekező, mackónadrágos vagy szabadidőruhas prostrók élénken egyetértettek. A közös képviselő, érezve sikerét, tovább ütötte a vasat, és ennek jegyében gúnyosan megkérdezte, hogy miféle büntényről beszél a nyomozó, amikor a napnál is világosabb, hogy itt az immár sorozatosan előforduló, úgynevezett dobbantós elhalálozások egy újabb tagjával állunk szembe, ha úgy tetszik egy újabb *felfordulással*, és ha ez büntény volt, akkor azok lehetnek a korábbi esetek is, de erről még soha nem olvasott az újságban, nem látott tudósítást a tévében. – És ha büntény volt, akkor ez esetben, mint a többiben is, maga a tettes és az áldozat azonos. Mert nem halt meg senki. Vagyis de, meghalt, de az maga a halott volt. Maga a támadó. Ő volt az, aki meghalt – mondta zárszavába kissé belegabalyodva, némileg felhevülten a közös képviselő, miközben lábaival nem dobbantott, de vitathatatlanul erősen topogott, és szinte akaratlanul,

úgyszólván valami anyagtalán szellemet megszólaltatva lökte ki magából e szavakat: – Ez valami járvány, valami dögvész, valami pestis. De valahogy a levegőből jön, vagy mi, szóval halált lélegzünk be mindannyian... Már elnézést...

Erre (mint hamarosan kiszivárgott) a nyomozó csak annyit válaszolt ingerülten, hogy ne kotyogjon bele olyasmibe, amihez semmi köze, különösen egy olyan alak tartózkodjon ettől, akit nem vettek fel a *Demokratikus Keresztyén Házmasterszövetség*-be; és ha ez a gyászhuszár, mármint a fel nem vett, azaz keresztyénlebejus szempontból alkalmatlannak találtatott közös képviselő így folytatja, és továbbra is valamiféle járványt és dögvészt emleget, valamint a földrészünkéről már köztudottan évszázadok óta visszavonult pestisre célozgat, akkor ő, mármint a rendőrhadnagy határozottan indítatva érzi magát, hogy akár írásban, akár szóban, de legjobban, ha mindkettőben jelentse az esetet a világi beosztásban álló, laikus *Kerületi Gyóntatóügyi Biztos*-nak, vagy a szakrális szakaszban szolgáló kollégájának, netán mindkettőnek egyidejűleg. Mert, ha jól hallja, itt valami pánikkeltő sivalkodásról, amolyan félreismerhetetlenül cinikus és gyökérét vesztett hangnemről van szó, ami már önmagában is aggályos, nem is beszélve az ekkora házakban kötelezően berendezett gyóntatófülke elhanyagolt, gyanúsán takarítatlan, szinte szándékoltan, mondhatni tüntetően elhanyagolt állapotáról, melyért, mellékesen jegyzi meg, vitathatatlanul a mindenkori közös képviselő felelős – és mindez külön-külön és együttesen is egyszerűen felháborító!

Nos, legalábbis úgy hírlík, hogy mindeme alig burkolt fenyegetésektől a közös képviselőnek mintha elakadt volna a lélegzete, jobbát előrenyújtotta, szájából kissé összefüggéstelen hangok törtek elő, bal lábát némileg megemelte, de aztán lecsillapult, legyintett, zakója hajtókájáról sürgősen lefejtette és zsebre vágta a fekete szalagot, és sűrű bocsánatkérések közt eloldalgott, és ezt látva a lakók ugyancsak szétszéledtek, mégpedig a legnagyobb csendben.

És velük széledt szét az Igor nevű büszke, lángvörös bundájú kandúr vezetése alatt álló, kis létszámú, igencsak szedett-vedett és erősen bohém hajlamú macskahad is, mely a szokásos délutáni traccspartiját megszakítva bukkant fel kandi bajszokkal a pincéből, hogy szemrevételezze az ismeretlen hullát; és erős a gyanú, hogy legalább egyikük, talán éppen a száját most is folyamatosan nyalogató bandavezér, bizony torkoskodott a lépcsőn alácsöpögő, habosan csábító nedűből. Nevezett Igonak a szomszéd házban lakó gazdái, alapos kikérdezésük során arról számoltak be az ügyet vizsgáló, világi szolgálatban álló *Családügyi Alamizsnás*-nak, hogy a máskor oly életvidám, egyenesen hancúrkedvű kandúrt ettől fogva mintha kicserélték volna, hangulatváltozásai rapidak és hullámzóan kiszámíthatatlannak lettek; olykor búskomor merengésbe hullott, máskor pedig szinte kicsattant a vidám erőttől és támadó energiáktól, amikor is föl s alá száguldozott a lakásban, és a szekrények tetején táncolt. A lakásban felvett jegyzőkönyvben az áll, hogy egyik ilyen túlmozgásos pillanatában, a liftes halál utáni harmadik napon, az erkélyről, mintegy öngyilkos ugrással, vetette le magát a mélybe, kimeresztett karmokkal bele az ablak alatt hullámozó élénk délutáni forgalomba, egyenesen a megengedettnél jóval nagyobb sebességgel száguldó, metálosan szürke, sportcélú haszonjármű szélvédőjének kellős közepébe, ahol aztán részben és nagyjából szétkenődött, végül kiadta kicsiny cicalelkét. Mi sem természetesebb, hogy ettől az egyébként is macskaszőr-allergiás sofőr, azaz – mint jóval később nyilvánosságra került – a *Gyóntatóügyi Minisztérium Szakrális Osztálya* egyik középszintű előadója pánikba esett: félrerántotta a kormányt, nekizúdult a járdán parkoló autókna, ahonnan aztán oldalra vágódott, és mivel az üvegen ragacsosan megtapadó szőrös macskavértől fejét veszítve nem a féket, hanem a gázpedált taposta konokul, ezért roppant sebességgel ütközött a mellékutcából szintén komoly tempóban bekanyarodó hatalmas motorkerékpárral, melyet a bivalyerős SUV hozzávágott egy bukósiskot sajnos nem viselő biciklistalányhoz, így aztán a motoros és kerékpáros, a fiatalember és a szinte még kamasz

lány furcsa párt alkotva, szinte egymással párhuzamosan téptek be a sarki söröző kerthelyiségébe, hogy rohanatukban és saját haláluk előtt még felkenjenek pár vendéget a söntés falára vagy bepréseljének az asztalok közé; de, mint mesélik, akadt olyan szerencsétlen is, nevezetesen az éppen a sztrapacskájára várakozó egyik idősebb törzsvendég, aki falatozás helyett kénytelen volt teljes erővel belefejelni a sörcsapba, amellyel aztán rögtön szét is zúzta és oda is kente agyát a különféle nedvek miatt már egyébként is sürgős takarításra szoruló fémpultra. Hogy volt-e összefüggés Igor állítólagos nyalakodása és aztán felfoghatatlanul váratlan kamikaze-akciója között, arról a laikus *Családügyi Alamizsnás* nem tárt föl semmi megfoghatót, így *ad acta* tette az ügydarabot. De hogy igaza volt-e, vagy tévedett, azt a későbbi események fogják majd megvilágítani. Legyen most annyi elég, hogy a halottak számát egyesek nyolcra, más források tizenegyre teszik. Annyi bizonyosnak tűnik, hogy meghalt a biciklistalány, a motoros, a SUV-ot vezető államhivatalnok, a rendelésre váró vendég, valamint Igor macska, és akkor ez most négy (vagy esetleg öt) áldozat. De hogy az utcán parkoló autókban ült-e valaki, és hogy a sörözőben végeredményben hányan pusztultak el, arról nincsenek tökéletesen megbízható dokumentumok, pusztán azért sem, mivel a halottakat egyetlen ismerős vagy hozzátartozó sem volt hajlandó azonosítani, kivéve persze a szakrális *Gyónásügyi Referens* identifikálását, hiszen ez természetesen hivatalos eljárás keretében, azaz *ex officio* történt.

Ám a dögvésznek (vagy nevezzük bárminek) mintha mindez nem lett volna elég. Mert egy nappal később történt egy másik eset is a tisztázatlan körülmények közt kimúlt Igor macska házában, mégpedig a következő: alkonyatkor az udvaron focizó gyerekek azt látták dermedten és vihogva, hogy az egyik alagsori lakásból kirohan egy meztelen, középkorú férfi, jobbját előrenyújtja, a srácok vagy talán a szabadrúgáshoz éppen az imént leállított labda felé mutat, aztán szájából nyüszítő-gurgulázó, tökéletesen azonosíthatatlan szótörmelékek bugyborékolnak ki a napvilágra; még hadonászik egy darab ideig, végül baljával kettőt dobant, és a hátára zuhanva kiszenved a mocskos kövezeten, miközben füleiből kásásan habos vérsugarak spriccelnek ki, közülük az egyik, talán a balsó, nagy erővel telibe találja a labdát, mely elmozdul és kissé imbolyogva gurulni kezd a krétával meghúzott gólvonal felé. Ki tudja, hogy valóság vagy csupán izléstelen szóbeszéd, de az már tény, hogy a pletyka szerint a férfi mereven álló hímvesszővel rohant ki az udvarra, és állítólag még hullaként is erektált nemi szervvel hevert az udvar kövezetén, nem is kevés ideig, mivel a mentők és az ilyenkor illetékes szervek ezúttal sem siették el a helyszínelést. Aztán amikor az esetet vizsgáló *Gyónásügyi Előadó* (laikus tagozat) felelősségre vonta a helyszínrre loholó közös képviselőt, hogy ugyan miért nem takarták le valamivel a tetemet, elvégre itt gyerekek is vannak, no meg öregek is, és hát kegyeleti szempontok szintén vannak a világon, akkor a ház bizalmi embere, azt felelte, hogy hát nem mert intézkedni, mivel ez mégiscsak egy esetleges büntény színtere, és azt hallotta egyik kollégájától, hogy ilyenkor változatlanul kell hagyni mindent, amire a tisztviselő csak legyintett, és maga elé motyogta: „hülye prosztó...”

Persze a városban villámként terjedtek a *Hő Szeretet* erejét még holtában is látványosan hirdető tetemről szóló hírek és a hozzájuk fűzött fűszeres kommentárok, különösen a Goldstück által támogatott fórumokon. Úgy hírlik, Palánkay Klára, a *Hajnalcsillag* kávéházban lévő Kandra-törzsasztal szépséges és éles nyelvű dívája csak ennyit jegyzett meg nagyjából éjjel kettő táján: „Csók-kérő daganata a sírban sem fog lelohadni, ahogy Andrew Ady írta”. De ez még ebben a szélsőségesen szabadelvű és -szájú közegben is annyira frivolan hatott, hogy maga Kandra Kiss Tamás, a *Befejezetlen Forradalom* előtt az egyik legelismertebb író és költő, jelenleg Klára mentora is sokallotta és állítólag határozottan leintette az élcelődő bölcsészlányt.

Ugyanakkor a laikus *Gyónásügyi Előadó* alapos vizsgálatából kiszivárgott részletekből hamarosan fővárosi legendává duzzadt, hogy kétségkívül a feleségével folytatott szokásos

alkonyati szeretkezését megszakítva, amolyan szándéktalan *coitus interruptus* végrehajtva tört ki a férfi botrányos állapotában az udvarra; és ez még akkor is *factum brutum* volt, ha a gyónásügyi előadó által mindössze egyetlen, bizonyos fokig bűnjelnek számító lepedőbe burkolódzva kihallgatott asszony semmi hajlandóságot nem mutatott, hogy az udvaron heverő tetemben a nemrég még a testében vájkáló férjét felismerje; vagyis ez az elhullott is azonosítatlanul került a boncasztra, majd a hűtőkamrába, és így – miként többi megtagadott hullának – önkormányzati kasszából rendezett temetése ugyancsak elkerülhetetlennek tűnt, nem kis fejtörést okozva ezzel a *Családügyi Hivatal* sok harcban edzett, de az ilyesmire mégiscsak felkészületlen világi biztosainak.

És egyre csak haltak, hulltak, pusztultak az emberek. Néha tucatnyian is egyetlen délután egyetlen órája alatt. Hogy a következő óra aztán már három tucatot termeljen.

Olyannyira kritikussá vált a helyzet, hogy immár képtelenség volt agyonhallgatni az egyre szaporodó és valamiféle tökéletesen felfoghatatlan okú járványra emlékeztető sorozatos és azonos koreográfiát mutató eseteket. Egyértelmű állásfoglalásra, amolyan útmutatásra várt mindenki. Ilyen azonban egyelőre nem jött, sem a kereszténypolgári kormányzattól, sem a vele részben szövetséges fővárosi vezetéstől. Iszonyat dermesztette a testeket, lelkeket, hiszen senki sem tudta, honnan jön a következő támadás, senki, még az orvosi kar se tudta, hogyan lehet védekezni, valamiféle prevencióval eljárni ellene. Senki nem tudta, ő lesz-e a következő pillanatban a hulla vagy netán az a roppant csinos és kívánatos nő/férfi, aki szembe ül vele a trolibuszon. És ha tudta volna is, mit sem tehetett volna ellene.

„Helyben járt, topogott a szirénák szakadatlanul üvöltő hangjától szinte esztét veszített város. A kétségbeesés és tanácsalanság a falakból szivárgott, oly mértékben, hogy még azok is istent keresték, akiknek eddig soha nem akadt vele semmi dolguk. És természetesen feltette majdnem mindenki a kérdést: vajon nem valamiféle égi büntetés-e a ragály bevallott és bevallatlan vétkeinkért. A Kandra-asztalnál is disputáltunk erről”, írta a birtokunkba jutott naplójában Adorján doktor, akinek feljegyzéseiből még bőséggel fogunk idézni. Miként egyéb, a vakszerencse vagy más ok miatt kezünkbe került dokumentumokból is.

Ebben a hangulatban nem csoda, hogy roppant médiavisszhangot kapott az a haláleset, mely ráadásul egy olyan televíziós csatorna hírműsorában történt, amelyik kategorikusan tagadta, hogy hazánkban egyáltalán előfordulnak ilyen halálesetek.

Történt ugyanis, hogy amikor az esti híradóban a népszerű pannon bemondónő elkezdte ismertetni az immár tömeges elhalálozásokról szóló és több mint 1984 halottat említő, tényfeltárónak mondott, ám valójában csupa szemenszedett álhírt tartalmazó jelentést, és már éppen áttért a sugógépen megjelenő ama szöveg felolvasására, amely a főváros vezetése részéről leszögezi, hogy mind a halottak száma, mind az elhalálozások körülményei nem egyebek, mint csalások és ámítások, és az ilyen nyilvánvaló álhírgyártás mögött Goldberg egyik antipannon szervezete áll, amikor mintegy varázsűtésre megszakította az olvasást, szeme egy ideig dermedten bámulta a sugógépet, aztán hirtelen felállt, jobb karját előrenyújtotta, egyenesen a nézők arcába, mintha meg akarná fogni őket, szépségesre rúzosított ajkai közül tagolatlan hangokat préselt ki, pontosabban a hangzók préselték ki önmagukat; pár lépést tett előre, a kettős dobbantást túsarkú cipője miatt kihagyta, de aztán belezuhant az egyik biodíszletbe, valami műanyagból fröccsöntött növénybe, bő szoknyája a derekáig felcsúszott, és eme akaratlan bugyivillantás közben elpusztult, füléből véres hab fröcskölt ki, melyből a fölél aggódva hajló műsorvezető kollégája nemrég 475 dollárért hozott angol zakójára is bőséggel jutott; ez a roppant elegáns ruhadarab, mint később kiderült, a leggondosabb vegyi eljárásokkal is kitisztíthatatlannak bizonyult, így vé-

gül a tévés személyiség háza előtti magánkukában végezte, ahonnan aztán egy leleményes hajléktalan emelte ki, hogy pár hétig életvitelszerűen parádézzon benne. És, mint hírlík bizonyos sajtótermékekben, állítólag ezt viselte az egykori Abbázia kávéház mellett, a *Fővárosi Főalamizsnás* által rendezett *Szent Jobb-napi* áhítatos ételosztásnál is, amikor hirdelen, valami magasabb erőnek engedve, kiállt az egykori Operaházig érő sorból, műanyagcsajkjáját, fémkanalát messze hajította, bal lábát két erős csattanással az aszfalthoz csapta, jobbával maga elé mutatott, csápolni kezdett, és a szemtanúk szerint minden jel arra vallott, hogy valamiféle döntő, összefoglaló jellegű szónoklatra készül fedél nélküli társainak, de torkából értelmes szó, netán mondat nem törhetett elő, előspricelt viszont füleiből az immár megszokottnak mondható véres hab, és a férfi összeesett, pár rángás után kiszenvedett, az utca kutyaszarával mocskítva az egyébként jobb végzetre szánt ruhadarabot.

A jelenetnek egy mobiltelefonnal felvett verzióját aznap esti híradójában tette közzé a másik, az egyértelműen a Goldzweig zsoldjában álló, áldemokrata tévécsatorna, mely ráadásul – nyilván beépített, pszeudocivil katonái segítségével – megszerezte a halálos járvány létét nemcsak a közpénzből törvényi erővel finanszírozott keresztyén-politikai, de még a keresztyén-kereskedelmi reklámjaiban is tagadó *Első Pannon TV*-nek az élő adás után szigorúan titkosított felvételét, mely népszerű bemondónője bugyivillantós haláláról készült; így most a Goldbusch-féle tévéadó e két anyag többszöri sugárzásával riogatta a keresztyénpolgári embereket, továbbá az internet, gyökértelenül és értékközömbösen sivalkodó népét, táptalajt adva a talajtalan gyűlöletnek, miközben szellemeskedőnek szánt megjegyzésekkel fűszerezte a kolléganőjének segíteni akaró celebhíradós zakójának, lám, lám, minő sanyarú végzetét; és mintha mindez nem lenne így is éppen elég, a Goldbaum-féle tévés kiskommentátor végül kifejezte reményét, hogy eme szerencsétlen, „homeless” honfitársunk a véletlenül a tulajdonába került 457 dolláros ruhadarab révén most talán emberhez méltó temetésben részesülhet a fedél nélkülieket a városvezetés és a vele nagyjából szövetséges keresztyénabszolutista kormányzat által (részben egészségügyi, részben esztétikai okokból) stigmatizáló és enyhén kriminalizáló metropolisunkban.

Temetés. Na, ezt nem kellett volna említeni. Mert ezzel, minden bizonnyal akaratlanul, a kormányzati és a fővárosi vezetés sajtó és naponta egyre élesebben hasogató pontjára tapintott, sőt lépett rá a nevezett híradó. Ugyanis a roppant mennyiségű elhalálozások miatt, ráadásul az elhullott rokonaikat fel nem ismerő, azoktól önmagukat konzekvensen elhatároló hozzátartozók, rokonok révén irtózatossá tett temetkezési deficit keletkezett a családügyi és az alamizsnás ellátás költségvetésében, mivel ezen identifikálatlan hullák elföldelése, elhamvasztása, és egyáltalán eltüntetése, valamiféle megsemmisítése mind az ő, gondoktól még békeidőben sem mentes nyakukba zúdult. De ez most szinte hadiállapot volt. Másrészt ott volt még ama gond, hogy a temetőikben, hullakamrákban, bonctermekben, a kényszerből megnyitott, de felszereltségükben e célra szerfölött alkalmatlan régi raktárházakban, mélygarázsokban és egyéb elhagyatott épületekben egyszerűen nem akadt már több hely az önnön mielőbbi elparentálásukat jellegzetes szagukkal követelő tetemek számára. Az egyik oldalon tehát súlyosan pénzügyi, a másikon logisztikai, valamint úgymond, kegyeleti problémák kupacolódtak rémisztő halmokban, és kérdés volt persze, hogy e két probléma nem egy és azonos-e voltaképpen. Hogy a békében fellépő eme hadiállapotból hogyan kísérelt kigazolást találni a keresztyénfelvilágosult és e téren a vele kivételesen teljesen egy húron pendülő fővárosi vezetés, arra még visszatérünk a későbbiekben.

Előbb szólnunk kell egy másik liftes esetről is, csak hogy itt éppenséggel minden cselekmény a fülkén belül, mondhatni zárt ajtók mögött történt. A hírek szerint, amikor a hajdani Vígszínház környékén nemrég emelt nagy irodaházak egyikében a tágas, tükrös, leg-

alább 16 emberre méretezett kabin elindult, hárman álltak benne, közülük két középkorú nő a 14. emeletre tartott, a harmadik, egy ápolat külsejű, igen jó minőségű télikabátot és cipőt viselő, divatosan borostás férfi hárommal feljebb, vagyis az utolsó állomáson szándékozott kiszállni. Ám a második emelet előtt a szőkebbik asszony hirtelen előrelök- te jobbját, mutatójával egyenesen a férfi szívére mutatott, miközben diszkrét, amolyan irodai sminket viselő ajkai közül tanácstalanul nyüszítő hangok törtek elő; egy darabig küzdött valamiféle szó vagy mondat előbányászásával a nyelvi katyvaszból, ámde kudarcot vallott, és nagyjából a 9. emelet táján, hótaposó csizmába rejtett bal lábával két komolyat dobantott, aztán holttetemként zuhant kiszemeltje nyakába, miközben füléből véres hab dőlt ki forró sugárban, egyenesen a 17-ikre tartó férfi arcába. És amikor a 14-iken végre megállt a felvonó, a színpadi függönyként feltáruló ajtó a következő élőképet kínálta a várakozóknak: a füle sarkában sírógörcsökben fetreng egy szőke nő, mellette valami túlvilágias hangon nyüszítő, véres habbal borított arcú férfi áll, pontosabban: toporzékol az undortól és az arcát kaparja, miközben a padlón egy vérző fülű női holttest hever, fején félrecsúszott parókával. Itt azonban, paróka ide vagy oda, nem volt kérdés a dobantós hulla kiléte, hiszen ezt bárki, így a mentőorvos is, könnyedén leolvashatta a mellén nemzetiszínű zsinóron lógó kis belépőkártyáról. És ugyancsak egyértelmű volt a másik, az elhullottat egyébként csak látásból, a vállalati *Három Perc Szeretet* foglalkozásokról ismerő asszony személyazonossága. Nos, őt, azaz „Icukát”, ahogy az emeleten szolgáló recepciós nevezte, sikerült egy injekcióval valahogy lenyugtatni; ezt követően a munkahelyi pszichológus vette kezelésbe, aki pár kérdés után átadta a már messzebbről, más források szerint inkább *magasabbról* érkező, egyébként szakrális beosztásban álló *Gyónásügyi Biztos* gondozásába, aki – mivel „alapos munkára” alkalmatlannak találta az összes páros számú emeleten kötelezően berendezett vállalati gyóntatófülkék mindegyikét – saját szolgálati autójába invitálta az ekkor már szemmel láthatóan gyónásra („lelki purgálásra”) alkalmas állapotba került nőt; egy bizalmas, szolgálati liften leereszkedtek az alagsorba, a sofőr kitérte a garázsban várakozó, a motorháztetőjén a közismert jelvényt (fehér alapon javjörös lángokkal övezett zöld kereszt) viselő fekete SUV ajtaját, és az utcai terepjáró másodpercek alatt 120-ra felgyorsulva vágott neki az útnak. Az asszony további sorsáról nincs hír; a munkahelyén „önkéntesen kilépett”-nek nyilvánították; és a szöbeszéd szerint családja (férj, két nővér, egy nagymama) jobbnak látta, ha egyetlen hivatalos szervnél sem érdeklődik felőle.

Inkább kínos, semmint kellemes meglepetést keltett viszont, hogy a vérrel lespriccelt arcú és ezért bájgúnáros habitusából sokat veszített férfi személyében a kikerülő mentősök és rendőrök a *Befejezetlen Forradalom* ideiglenes befejezése óta kormányzó *Hőn Szeretet Párt* egyik nem túl magasra, de nem is túlzottan alacsonyra rangsorolt képviselőjét voltak kénytelenek előbb felismerni, aztán gondosan ellátni, végül pedig kihallgatni. Utóbbi aktusra természetesen csakis a *Keresztényvédelmi Belső Ellenőrzés* magas rangú, egyébként laikus beosztású tisztviselőinek jelenlétében kerülhetett sor; legalábbis ezt állította az a riport (természetesen nevük elhallgatását kérő informátorok szavaira alapozva), melyet az egyik, a bulvárkacsa-gyártás eszközeivel gátlástalanul és szemérmetlen mennyiségben élő és kétségtelenül Goldhagen zsoldjában álló blog tett közzé, és amely részletesen ismertette a fentebb vázolt liftes jelenetet, mely eddig titokban maradt, és arról, hogy egyáltalán megtörtént csak az eredetileg januári esemény időpontjához képest mintegy két hónappal később, már ébredező tavaszban szerzett tudomást a nyilvánosság. Ami azért volt ropantul fontos, sőt izgalmas, mivel első ízben fordult elő, hogy a *Hőn Szeretet Párt* egyik ismertebb tagja került bele a dobantós halállal kapcsolatos hírekbe, ráadásul olyan személy, aki, mint azt a honlap szinte tapintható kajánsággal taglalta, minden bizonnyal tagja volt az *Intim Platform* elnevezésű belső alakulatnak, amelyről a legvadabb dolgok keringtek nem csupán a laikus, de még a szakrális gyónásügyi és alamizsnás körökben is, bár

valóságos létezését eddig még nem sikerült bizonyítani, azt meg a legkevésbé sem, hogy mivel foglalkoznak a mondott platform tagjai, bár az intim szó egyrészt eléggé leszűkítette, másrészt szinte határtalanul kitágította a lehetőségek körét.

Mindamellet a cikk ebbe nem bonyolódott bele, de annyit sejteni engedett, hogy a bájgúnár (ez a csúfnév valahogy rajtaragadt az illetőn, akinek valódi nevét akkor természetesen még nem hozták nyilvánosságra) talán valami bizalmasan privát (vagy egyenesen túlzottan is állami) okból igyekezett a 17. emeletre, melynek külön fekete gyűrűvel körülvett, 17-es nyomógombja ujjlenyomat-olvasóval volt ellátva, ekként tartva vissza az illetéktelen látogatókat az intim szférától. És mivel a beléptetési rendszer elfogadta a parancsot, a vérrel szennyezett arcú férfi mutatójja nyilvánvalóan rendelkezett megfelelő hozzáféréssel. Eddig a blogbejegyzés.

– Ez felháborító! – kiáltotta kórusban a kormányhoz (és részben a fővárosi vezetéshez) a végkimerülésig lojális média (egyres vidéki elemzők szavával élve: a cselédsajtó), amikor az imént ismertetett riport megjelent. És lett légyen bármennyire is felháborító, az tagadhatatlan, hogy a cikk már az élesítése utáni első órákban majdnem százezer piros keresztet, azaz úgynevezett kedvelést produkált. ☒ ☒ ☒ ☒ ☒ ☒ ☒ ☒ ☒ ☒ ☒ ☒

(Folytatjuk)

Kompolthy Zsigmond: valamikor a 19. század közepén, egy operaházi páholyban önmaga által megköltött személy. De a szerző halálának dátuma még bizonytalan, bár erős a gyanú, hogy ez voltaképpen megszületése pillanatával esik egybe. Eddigi fő műve az 1989-ben bemutatott *Kísértet-csárdás*, hígmagyar népszínmű. Jelenleg a *Trianon 120 napja, avagy pornográf jelenetek a magyar nép vérzivataros századaiból* című életképsorozatán dolgozik.

Éhség

Két Baka-motívumra,
Knut Hamsun legendás könyvének
címét kölcsönvéve...

A csapdák ki vannak rakva Ne
hívjuk őket így Legyenek csak
egérfogók És bennük avas
szalonna-csíkok Az egerek
mi leszünk Óvatosan járjuk
körül a szájalmas eleség
et Ha zabálni kezdenék a
vas rácsapódik a nyakunkra
De nem halunk meg Az túlságos

an méltóságos volna Az eg
érfogókba rakott szalonna
romlott Tudjuk de egyre nő az
éhség bennünk Az éhezés szé
dülettel kezdődik Követi
a düh Azt meg az apátia
Gyülekezünk az egérfogók
körül és kifogy a szánkából a
nyál Egymásra várunk Egymásra

uszít bennünket a reményte
lenség Nézzünk egymásra sötét
en Ellenségesen Pedig csak
éhesek vagyunk S ha ennénk is
ennyiünknek a néhány csík rom
lott szalonna úgysem lenne már
elég Engedj közel a lelked
hez suttogja valaki De ki
nevetik Az örökké zárt ab

lakokon keresztül beárad
a búz De lehet hogy a saját
bűzünket érezzük Ahogy rot
hadunk a kirakott egérfog
ók romlott szalonnája körül
Ki éheztet ki bennünket Ki
nevet a hold arca mögül ki
hajolva Valaki a holdfényt
karikára vágja Köhög és

hány Nincs szájalom bennünk Az em
pátiát elnyomja a lelkünk
et is elrohasztó éhség Él
hetnének ezek nélkül a cafat
szalonnák nélkül is De már meg
szoktuk az ízet Amikor még
nem romlottat raktak élénk Meg
lehet régen is egérfogók
tüskéjére tűzve S meglehet

minden zabáláskor levágták
a fejünk Csak nem vettük észre
Mert nem volt fontos mi van a fej
ünkkel Csak hogy mi van a fejünk
ben És még nem féltettük a nyak
unkat A holdfényt hagymakarik
ákra aki még érzékeny a
rothadás szagára Amúgy meg
lehet szokni Ha belőlünk jön

*Hiába vágjuk a holdfényt
hagymakarikákra:
nem nyomja el a rothadásszagot.
(A századvég költőihöz)*

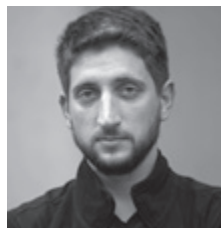
különösen könnyed ez a szenv
edés Kerülgetjük a szalon
nát az egérfogóknál És tánc
ra perdülünk kínunkban néha
S a gyűlöletünk egymással szem
ben egyre nő Hiába hogy nem
eszik senki A másik éhség
ét irigyeljük el A másik
éhezése mi elundorít

S az egérfogókban felnevet
a romlott szalonnacsík Aki
tud még emlékezni dagadó
pofával órli a semmit Mert
az emlékezetnek nincsen any
ja anyaga mit enni lehet
A reménytelenség zabálja
fel egyenként a gyermekeit
Mind kevesebben vagyunk a mind

több egérfogó és a mind több
romlott szalonna körül Akár
meg is egyezhetnénk döglődés
közben Legalább hogy ki első
nek a fejét A rothadás-szag
egyre elviselhetlenebb
Mozdulnánk de képtelenek vagy
unk rá Éhségtől részegen tán
torgunk Tudjuk egymást faljuk föl

Zalán Tibor (Szolnok, 1954): költő, próza- és drámaíró. Legutóbbi könyveiből: *Zalán Tibor legszebb versei* (2016), *Két színpadi játék* (2016), *Revizorr* (2017).

Árvaképek

Árvaképek

Anélkül, hogy figyelt volna rájuk, válogatás nélkül zubogtak át rajta az emlékei. Emlékek Rékáról és Lucáról, kielégíthetetlen belső vágyairól, hazug gesztusairól. Az egyetlen megnyugtató gondolata az volt, hogy megállapított magában egy értékmérő eszközt. A tartósság mérlegét. „Itt van például a lakásom. Ez már tíz éve nyomon követi az életem történéseit. Ez valóság. Ugyan nem tűnik tíz évnek, pedig ennek a lakásnak a falai közé érkezett még Dorottyá is. Meg aztán mások is; Janka vagy Eszter. Ez a lakás tartós. Valós értéket jelent. Minden nap jelen idejű. Egyik-másik munkám tartós, mert miután elkészült, kimerevült az időben. Az ugyan kérdés, hogy mennyi ideig lesz képes újra és újra átörökíteni magát a jelenbe, de az értékiszavatosságuk léptéke mindenképp más nagyságrendbe illeszkedik, mint az átutazó nőké. Emlékszem, Dorottyával olyan intenzív érzelmi életet éltünk, hogy kis híján tönkrementünk. És most ez az emlék mintha nem is az enyém volna. Valójában már csak a kapcsolat során készült fotókon keresztül emlékszem néhány helyzetre. Volt olyan szerető, aki újra és újra felbukkant, évek távlatából is. Ezek a kapcsolatok, a mából elgondolva, voltaképpen értékesebbnek tűnnek föl, mint a vére menő csatározásokban fogant és hosszan fennálló, puszkaporszagú kapcsolatok, amelyekből egy-egy fénykép maradt csupán a fiókmélyen.

Éz persze nagyon nagy tudás. Az ismeretlenből előlépő újakra már csak ezt a mércét kell ráillesztenem: a lehetséges végtelenre szavatolták, vagy csak átutazó lesz?”

Ezért a gondolatért Tamás sietve megfeddte magát. „Ha az időbeli végtelen zálogát keresem a másokban, biztosan elkergetem magam mellől.”

Végállomás.

Leszállt a villamosról, és elindult az erdő fái közé, neki a dombnak.

Az volt az elgondolása, hogy a közeledő alkonyatban majd talál a nagy tisztáson kutyát sétáltató családokat, sárkányt eregető gyerekeket, elektromos repülőmodelleket röptető örökgyerek bácsikat, akik megfelelő alanyokká válhatnak.

Az erdőben egy pillanatra megállt. Teljes volt a csend, a gyöngülő napfény átszítált a tölgyerdő lombjain. Eszébe nem jutott, hogy ezt a pillanatot tárgyiasítsa. Ellenkezőleg. Mélyen át akarta érezni, amire most mintha nyiladozott is volna egy kevés lehetőség.

Ahogy kilépett a Hármashatárhegy előtt futó óriási tisztásra, meglepetésére nem talált embereket, és a fények is mintha szaporábban kúsztak volna az esztergomi hegyek mögé, mint ahogy azt elképzelte.

A levegő állt. Minden moccsatlannak és némának hatott. Az volt az érzése, hogy az életnek rögzült egy pillanata, amelyben éppen tartózkodott, s így ennek a pillanatnak a fogságába esett.

Nem cirregtek a tücskök, nem susogtak a tisztásszéli lombok, nem pittyogtak a madarak. A szemben lévő dombon viszont valami pisláskolt. Tamás megszaporoázta lépteit, hogy közelebb jusson a fényforráshoz.

A völgyben húzódo tisztáson átjutnia valóságos küzdelem volt. Úgy tűnt, a levegő fizikai akadályt gördít a léptei elé; a táj hőmérséklettel vagy bármilyen érzékelhető anyaggal nem rendelkező, viszkózus közegeé vált, amely elnyelt hangot és mozgást. Hogy képzelgéseite megnyugtassa, elővette a fényképezőgépet, és gyorsan exponált. Illetve mégsem. A gép ugyan nem mutatott semmilyen hibaiüzenetet, de a tükör – minden próbálkozása ellenére – nem csattant.

„A kurva anyját!”

Dühösen felnézett újra a fény felé, de nem fordult vissza: az alig érzékelhető mozgás úgy vonzotta lényét, mint az élet és halál szférai közt bolyongót a túlvilág. Tekintete egyenesen a fel-felvillanó fénypontra szegeződött, törzsben kissé előredőlt, és vinni kezdték a lábai.

Az időtlenségben nem telik az idő, az időtlenség terében azonban mégsem lehetetlen a közlekedés.

„Ez a Paprikás-patak. Ez pedig a Vöröskővár utca. Épp csak itt van balra a Gerecsepusztai Boldogasszony templom. Anyámékkal gyakran kijöttünk ide sétálni.” A fényforrás most már tisztán azonosítható volt: méretes tűzrakás, sőt valóságos máglya.

Egyszerre mélyen dübögő dobok hangzottak fel. Aztán egy nemtelen, torokhangú ének-szó. Nem volt semmilyen nyelve; semmilyen gondolatot nem artikulált.

Tamás felkaptatott a tisztásra, és megállt. A máglya körül több tucat ember hajlongott a villogó tűz fényében. Ruháik színesek voltak, mozdulataik tánra hasonlított, de ez a tánc nem ismert semmilyen szemérmert, semmilyen manírt, inkább volt egy állati vágyaktól hajtott közös taglejtés. Széles terpeszben álltak, ülepüket mélyen leengedve térdük közé, hogy combjuk és lábszárunk derékszöget zárt be, és egy érthetetlen, vakkangató kántálás ütemére, a csípőjük oldalirányú mozgatasával úsztatták törzsüket. Kinyújtott karjukat hol a fejük fölé emelték, és rázták széttárt kézfejüket, hol leengedték a lábuk elé, és hajoltak utána mélyen törzsből.

Tamás egy bokor mögé húzódozott. Szíve a fülében dobolt.

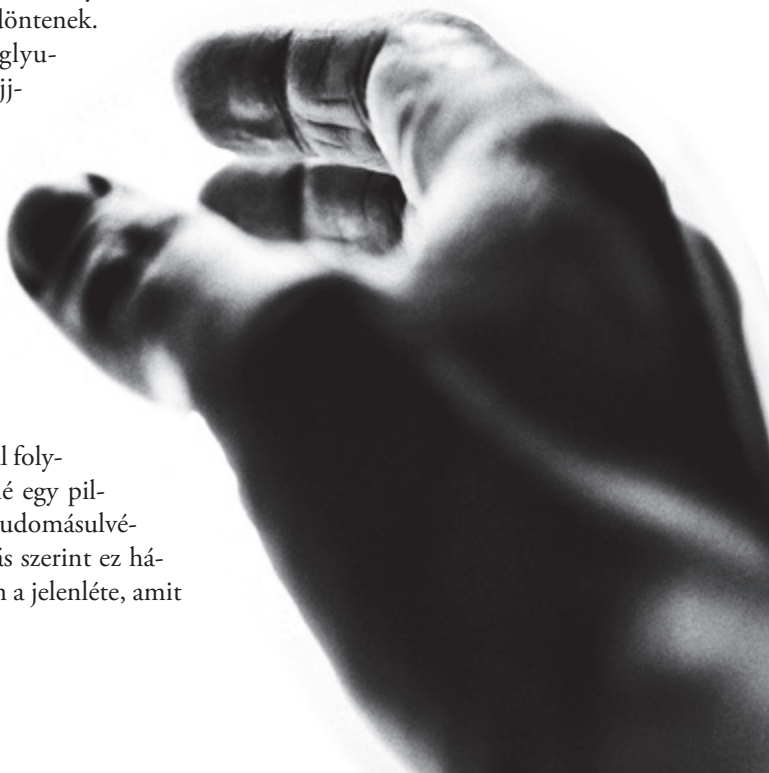
A máglya közepére egy feketére kormosodott vasrudat vertek, csúcsán, épp csak pillanatokra kibukva a lángnyelvek alól, három koponya fityegett. Tamás próbálta kitalálni, milyen élőlényből származhatnak, de ahhoz túl messze volt.

Egy kéz csúszott a kezébe. Tamás ijedtében hátravetette magát a bokorba, de a kéz megtartotta. Egy raszta nő izmos karja húzta vissza. Ágyékát apró termetű rágsálókból fűzött szoknyaféle fedte, egyébként meztelen volt. Teste fekete korommal kifestve.

– Egy bímész férfi. Az illetéktelenek nem maradnak büntetlenül – mondta, de közben vékony, kemény szája mosolyba feszült. – Majd a többiek döntenek.

A gallyak recsegeve engedték el foglyukat. Az összekormozott ósaszony lábujjhegyen futva vonta maga után Tamást a tűzhöz; tenyere kíméletlenül fogta bilincsbe tenyerét, s ahogy megtették a maradék pár métert, bokája körül csörgött csontból fűzött lánc, hátát csapkodta hosszú fekete kanóchaja, bicepszen kidagadt egy vastag ér, kicsi, kemény melle pattogott a földet érés ütemére, csípőjét verdesték a parányi állattetek.

Tamás meglepetésére a rítus töretlenül folytatódott. Mindegyik szempár vetett felé egy pillantást, de sem a meglepettség, sem a tudomásulvétel nem fejeződött ki az arcokon. Tamás szerint ez három dolgot jelenthetett: vagy érdektelen a jelenléte, amit

nem tartott valószínűnek, ha már egyszer iderángatták, vagy szigorúan tilos kizökkenni a rítus kereteiből, vagy – ez volna persze a legrosszabb – már várták.

A tűz körül táncolók körének belsejében egy feketére festett nő ugrándozott, mint egy gazella, aztán levágta magát a földre, belemart egy-egy kimeredő fűcsomóba, fejét felszegte, bőgött és vonaglott. Aztán megint felugrott, és ide-oda szökdécselt, mint a zergék.

Tamás szemében derengeni kezdett egy másik embercsoport a tűz mögött, egyelőre azonban nem látta, inkább csak érzékelte a homályban úszó arcokat.

A bilincsszerű kézszorítás ekkor engedett el. Tamás hátr lépett, de a mozdulat félúton megakadt. Hanyatt vágódott. Mindkét bokájára egy-egy hurkot kötöttek, melyek a túloldalon szoros kezekben végződtek.

Egyetlen ötlete a fényképezőgép volt. Megpróbálta kikotorni a táskájából, de épp mire sikerült kézbe vennie, a kötelek megindultak, őt pedig a göcsörtökön, gallyakon és fűcsomókon át, vonni kezdték a földön. Tamás felkiáltott.

A sötétből három árny ugrott rá, hogy kicsavarják kezéből az apparátust, de Tamás úgy ölelte magához, mintha a saját gyereke lenne. Némán rúgott, harapott, és ez egyelőre távol tartotta az illetéktelen kezeket. Aztán a ruháit kezdték leszaggatni róla, ami ugyan nem javított a helyzetén, de a fényképezőgépet nem engedte.

Meztelenül feküdt a porban és koromban, lekötözött lábaival kapálózott.

A kántálás abbamaradt. A ruháit cibáló nőalakok elkotródtak. Hirtelen csönd támadt, aztán halk neszezés és várakozásra utaló mozdulatlanság. Majd kötelékek sisterségese-zümmögése, egy erőteljes rántás; Tamást fejfelé a föld felé felvonták egy méretes fa ágára, onnan csüngött alá.

– Rólunk nem lehet fényképet készíteni. Nem tudtad?

A hang a háta mögül érkezett. Tamás megpróbált megpördülni, hogy szembekerüljön a fogvatartójával, de a két köteléket – most látta csak – két külön ágra fűzték fel, enyhe terpeszben, így oldalvást is rögzítve volt.

– Miért nem?

– Jaj, drága Tamás. Szép vagy és ostoba – suttogetta a női hang.

Tamás felszisszent. Éles tárgyat dőttek a combjába, majd lassan végigszántottak vele majdnem egészen a lágyékáig. Érezte, ahogy a vére fölfelé csurog a hasán. Aztán a döfés, a vágás megismétlődött a másik combjában is. A legnagyobb fájdalom pillanatában jutott eszébe az ősi reflex, hogy jó lesz, hogy jól fogja viselni magát, bármi áron.

– Mit terveztek velem?

– Ami ilyenkor a szokásjog – suttogetta ismét a hang.

– És az micsoda?

Egy kendő került Tamás szemére; a tarkóján összecsomózták, erőset rántottak rajta. Egy váratlan pillanatban kikapták a kezéből a fényképezőgépet, hátrafogták a csuklóját, azt is összeháncsolták.

– Remélem, most már kedvesebb játék következik – hangja remegett. Az éles fájdalmat már a rémület sem tudta felülírni. Minden izma önkéntelenné vált, rángatózott, és vele együtt vibrált az éjszaka hűvöse és a forró, pattogó tűz is.

A háta mögött álló nő távozott.

A kántálás folytatódott. A máglya most vígan ropogott, a dobok felzendültek, majd egy fémes kolompolás is vegyült a hangzavarba, mintha egy lábost ütnének fakanállal.

Bízott benne, hogy nem sokáig kell lógnia a kötélzeten; bokáját véresre marták a fonadékok, fejébe túl sok vér toltult. A combján vágott sebek izzottak.

Ekkor azonban le is engedték. Ám mielőtt a feje koppanhatott volna a földön, karok támaszába siklott. Eloldották – újra a szabadon futó kötelek suhogása, zümmögése a levegőben –, és a karokból font úgy úszni kezdett vele a tűz felé.

– Áldozatok a tavasznak! Áldozatok a tavasznak! – kiáltotta valaki kétszer félközvetlen közelségből. – Áldozatok fel a tavasznak a telet!

Néhány lépés után Tamást lefektették egy gyékényféleségre, és a karok, amelyek az előbb még ágyául szolgáltak, most simogatni kezdték, sebeit homokkal dörgölték, hasán valami izsamós anyagot kentek körkörösén. Annyi kéz érintette, hogy voltaképpen az egész testfelületét befedték. Simogatták combtövét is, hímtagját is, mellkasát, hónalját, vállát, nyakát, halántékát. Valamit rácsorgattak, aztán csontcsörgőt ráztak az arca mellett.

„Ez volna a bebalzsamozás” – gondolta Tamás, és úgy döntött, minden oka megvan rá, hogy féljen. A kendő szerencséjére épp annyira lecsúszott, hogy alul engedett egy hajszálrésnyi kilátást: női kezek mindenütt a testén, körötte vonagló törzsek és égnek meredő csípők.

Tisztán emlékezett a töménytelen mennyiségű bor csobogására a hasán, majd a velőt rázó sikolyra is, ami a több tucatnyi nő torkából szakadt ki, amikor egy meztelen csípő ráereszkedett Tamás péniszére. Tamás abban a pillanatban igen távol érezte magát attól, hogy bárkivel is közösüljön, de férfiaságának nem tudott parancsolni, mintha az a réműlettől függetlenné vált volna; vígan nyújtóztatta egyirányú vágyát. Tamás próbálta csípőből kitornázni magát az erőszaktevő öl alól, de újra érezte a kezeket, ahogy teljes erővel lefogják, szinte betonba öntik. A nő, aki közösült vele, iszonytatóan jajgatott, az életéért könyörgött, és mintha artikulátlan halálhörgéséből időnként értelmes szavak foszlánya szakadt volna ki.

Ezen a ponton a rítus egyetlen célja az volt, hogy Tamás magját elvegyék tőle. Semmi más eszköze nem maradt, mint szemét lehunyni, és teljes lényével arra összpontosítani, hogy megállítsa vagy legalább lassítsa a kényszerű ösztönfolyamatot.

Megszédült. Erős volt a gyanúja, hogy csak a képzelete állított csapdát számára, vagy – amit még titkon is csak félve gondolt – az ikrek férköztek személyes emlékeinek a gépházába.

Amikor ugyanis beleürült az idegen nőbe, annak végső halálsikolyát és a saját ordítását követően letépték szeméről a kendőt. A farkán guggoló, feketére festett nő Réka volt. Szeme kifordult, csak a fehérje látszott; szája pereme is groteszken fehérre mázolja. Lihegett. Mögötte, mézsfehéren Lili állt négykézláb, és nyögve vizelt, vagy valami mást csinált.

A fényképezőgép ott hevert a földön. Tamás érte nyúlt, és bekapcsolta, mire Réka feleszmélt, és utána kapott, de Tamásban ekkor minden életöztön egyszerre összpontosult, tudata olyan tisztán ragyogott, mint egy sötétben megvilágított tűhegy.

– Te szájba baszott picca! – belezengett az egész tisztás, az egész domboldal.

Karjai nem éreztek épp szorítást; teljes erőből letaszította magáról a vékony, súlytalan testet, hátraugrott, exponált, és mire az érte nyúló karok, és felé ugró alakok megérintették volna, lőtt.

Így állt a megfagyott borzadályban, több tucat pattanásig feszülő test között. Óvatosan kilépett a pillanatban elfoglalt helyéről, hogy körbejárja, megszemlélje a képet kívülről is.

Visszaejtette az asztalra, és kinézett az ablakon.

Észre sem vette, hogy időközben lehűlt a lakás. ■ ■ ■

Privát

(Részletek egy verses regényből)

Zoli már megint nem képes érthetően fogalmazni, azt merte kérdezni, meddig hátrálunk még, a méhfalig? A realitás hogyan zuhanhat ilyen mélyre? Tegnap az éjszakai buszon elromlott a világítás, mocsárdobozként süllyedtünk Újpestig. Egy JUDITOKAT figyeltem a szomszéd ülésen, mocorgásából éreztem, hogy tetszem neki, mert egyenruha volt rajtam, míg ő az alsóbb néposztályokhoz tartozott, de körvonalai alapján nem volt degenerált. (Sőt, elég jó segge volt.) A busz megállt a Gyöngyösi utcánál és a JUDITOKA leszállt, természetesen követtem, hiszen nem értettem félre a köldökéből kiágazó csapot, ami épp a BOSSZÚMRA mutatott. Fogyott köztünk a távolság, mert a lámpák tövében mindig meg-megállt, hogy visszafelé tekintgetve igazítson a csápon. Én gyorsítottam, egyenruhám délcegen simult a testemhez. Egy zsákutcába csalt, ahol már nem volt merre hátrálunk, de hát ez a forró ősz nem az elfojtásról, hanem a feltámadásról szól. Aztán az arcába hajoltam, hogy érezze, komolyan gondolom, hiszen „szoknyád szélétől idegemben, koromtalan tüzek lobognak.”

Minden írás aljasság. Természetesen, amikor hozzád beszélek, az nem IRODALOM. Semmiképp sem tartom ezt a kontroll meggyengülésének, hanem épp ellenkezőleg, egy még átfogóbb kontroll kialakulásának, de egy olyan kontrollénak, amely nem cselekvő, hanem előrelátó, kontroll, amely gátat vet a közönséges realitás találkozásainak, helyettük bonyolultabb és ritkább találkozásokat kínál, találkozásokat, amelyek keskeny kötélhez hasonlóak, kötélehez, amely tüzet fog ugyan, de el nem szakad.

Tudom, hogy te nem a JUDITOK vagy, csak valami bőrkéd a JUDITOK, ami önálló életre kelt, miután leesett rólad, de nem minden hasonlóság a képzelet szüleménye, elnyűhetetlen, meteoritszerű illúzió, hanem bizonyosság, mint a kezem, amit addig szorítok ökömbe, amíg le nem hullik a helyéről, hogy önálló valóság legyen a lakóközösség számára is. Mert így vándorolhatunk kézen-közön át a napvilág felé, amit nem árnyékolhat be HAZUGSÁG, hiszen mi a TÖBBSÉG vagyunk, ami nem lehet ellenzékben egy egészséges világban sem, csak ott, ahol a ROHADÓ uralkodik. Ne félj, győzelemre vezetem a népet, már mienk a Kossuth tér, töppedt idegenszívek és JUDITOK légkörünk lassan elhagyni készülnek.

Nemes Z. Márió (Ajka, 1982): költő, esztéta. Legutóbbi könyve: *Képpalkotó elevenség. Esztétika és antropológia a humanitás határvidékén* (ELTE BTK Filozófiai Intézete, L'Harmattan, Magyar Filozófiai Társaság, 2015).

Természetes lustaság

Csak jóval később, a videóból tudta meg, milyen volt. Vagyis hogy milyennek kellett volna látnia.

Nyitókép, zene (valószínűleg meghatónak szánva), madártávlát. Harangkondulás, templom felülről, vágás, de mintha suhanna a kamera tekintete, hegy, rajta rendezvényközpont. Csicsergő, majd felröppenő madár, talán valami jelképe az ifjú párnak vagy az életnek vagy a geci sok pénzükből fakadó könnyűségnek. Valószínűleg így kellett volna átröppenni egyik helyről a másikra. A templomi tortúrát követő fotózkodás, virágdobálás, édelgés után fehér limóba pattanó ifjú párnak nyilván ilyen is volt az átröppenés.

A videóból persze kihagyták a fullasztó kánikulát, amiben neki el kellett caplatnia a templomtól a rendezvényközpontig, amit még véletlenül sem lehetett a templom közelében kiválasztani, vagy a templomot a rendezvényközpont közelében, vagy legalább olyan rendezvényközpontot találni, ami nem egy hegy tetején van. Biztos a kilátás miatt, ezt is a videóból rakta össze, hogy felülről, az valamiért szebb, mint alulról. Hogy itt ez a koszos, ramaty város, de ha felmegy az ember a hegyre, és nem látja közelről, mik mennek, máris de kurva szép. Viszont ha meg olyan fontos volt a baszott kilátás, minek terelték be őket abba a fehér sátorba vagy mibe. Pavilonba, így mondták. Voltak, mondjuk, ilyen vízpárát permetező micsodák, ilyen oszlopok. Ebben a melegben ő amúgy sem nagyon bírt enni, csak levest, inkább félóránként kiment a svédasztalhoz, mint aki válogat, csak hogy hűsölhessen kicsit valamelyik oszlop mellé húzódva. Addig sem kellett az asztaltársait hallgatnia.

A videó mutatta Kánya Janit, ahogy felveszi az óráját.

A videó mutatta Kánya (született Szytyepán) Antóniát (Toncsit), ahogy felveszi a nyakláncát.

A videó mutatta Kánya Janit, ahogy a mandzsettáját gombolja.

A videó mutatta (az újdonsült) Kánya Toncsit, ahogy hagyja, hogy valami nyanya, biztos az anyja, felhúzza a hátán a cipzárt.

A videó mutatta Kánya Janit, ahogy a csokornyakkendőjét köti.

A videó mutatta Kánya Toncsit, ahogy a fátylát igazgatják, talán az előző nyanya.

A videó a gyűrűket mutatta.

A videó a menyasszony cipőjét mutatta.

A videó a menyasszony mosolyát mutatta.

A videó a vőlegény ablakon kitekintő szemeit mutatta.

A videó fehér virágokat rendezgető gondos kezeket mutatott.

A videó Kánya Jani és Kánya Toncsi egymásba kapcsolódó kezeit mutatta. Aztán a kamera ugyanezzel a suhanó technikával kizúmult, és látni lehetett, ahogy a templom felé haladnak, kétoldalt elmosódó tömeg. Ezt amúgy nem értette, hogy lehet, mert a valóságban mintha nem így jöttek volna be, hanem a Toncsit külön vezette az apja, de a videó után már ebben sem volt biztos.

A videó úgy tett, mintha gyorsan túlestek volna a templomi szarakodáson. Négy másodpercnyi templom, ennyi. Kánya Toncsi könnyei, Kánya Jani dúvadpillantása (valószínűleg meghatottnak szánva, de mintha ott helyben megbaszná a csajt az oltáron), egymás meggyűrűzése, a pap meg olyan fejfelé osztja az áldást, mint az a tripla tokás mesterzakács, amikor összecsapott ujjakkal mutogat valami zsírban tocsogó, étvágygerjesztőnek szánt undormányt.

A templomban egyedül az volt a jó, hogy viszonylag hűvös volt. Néha mondani kellett, hogy ámen. Olyankor mondta, hogy ámen. A bonyolultabb dolgoknál hallgatott. Legalább lehetett nézni azt a sok csillogó buziságot, amivel teleaggatták a templomot, az elektromos gyertyatartókat, az arany angyalokat meg középen, a pap fölött a Szűz Máriát, de lehet, hogy az a Jézus volt, ehhez túl messzire ült. Esetleg csak kezdett romlani a szeme, lehet, hogy a veséjének a mérgei odaszivárogtak. Vagy szimplán öregedett. Végül is persze Szűz Mária vagy Jézus, nem mindegy, ezeket mind olyan jellegtelen fejűre csinálták, mint amilyen ő is volt, Szűz Mária plusz szakáll egyenlő Jézus, és mindegyiken az az uniszex lebernyeg. A pap meg csak nyomta. Eljöttek ide a templomba, ilyeneket is mondott, mintha nem vették volna észre maguktól. Közben az egyház szolgájának nevezte magát. Az összegyűlteket meg a hívek közösségének.

Nem így képzelte a hívek közösségét. Mondjuk, úgy, hogy rózsafüzéren térdepelnek, vagy mit csinálnak azzal, verik vele a hátukat. Körben mindenkin öltöny, nyakkendő, a nők ilyen fénylő kabátkák, ruhák, kalapok. Mindenki fénylett, ahogy a templom is fénylett, a férfiak haja is fénylett, a nők rúzsa, cipője, körme is fénylett, a koszorúslányok rózsaszín selyemruhája is fénylett. Ő olyan volt, mint mindig, egy vakolatlan fal. Középszarul nézett ki, nem szarabbul, legalábbis így látta, mint máskor, magához képest elegánsan, mondhatni. A fehér ing a ballagása óta a szekrényben porosodott, mármint a ballagás, amin ott sem volt, vagy ott volt, csak nem emlékezett, már semmiben sem lehetett biztos, a zakót viszont Bardi Banditól kapta kölcsön, ezért egy kicsit rövid volt rá. Igazából a köldökéig ért, szélkében viszont lebegett rajta, úgyhogy inkább kigombolta, amúgy is szakadt róla a víz. A fejét próbálta esküvőszempontból szemügyre venni az esemény előtt. Hogy nincs-e rajta valami szokatlanul kiütözhető rondaság, amit le kéne takarni. Ismét arra jutott, hogy a legegyszerűbb volna zacskót húzni rá. Ezt az apróságot leszámítva a szokásos. A haja még pont nem lógott túlságosan a homlokába. A hajnyírást úgy oldotta meg, hogy mikor kezdett zavaróvá válni, illetve a meleg idő beköszöntekor, ollóval nekiesett,

a maradékot pedig lecsapta borotvával. Úgy nézel ki, mint egy buddhista szerzetes, vihorászott egyszer idétlenül Bardi Bandi a művelet után, de olyan fejfel meredt vissza rá, ami a lehető legtávolabb állt egy buddhista szerzetesétől, erre bekussolt.

A videó azt mutatta, hogy a virágszirmok lassítva hullanak a templom előtt, és a virágcsokor is lassítva repül. Neki végig pont ilyen lassítva telt az idő. Később az asztaluknál azt hallotta, hogy Angliából hozatták a fehér rózsákat, és hogy valamilyen különleges hűtőtechnikával voltak lefagyasztva, ami nem roncsolja és frissen tartja a szirmokat. Ezt nem értette, hogy akkor most jégbe fagyasztott gazokat dobáltak a násznépre, vagy hogy. A videón persze azt sem lehetett hallani, mekkorát visított az a trampli csaj, aki elkapta a csokrot. A fotózkodás végét nem várta meg, inkább elindult, hogy még időben odaérjen a rendezvényközpontba. Az ifjú pár fehér limóba pattanását is csak a videón látta, bár éppenséggel a fehér limóból kipattanásról is lekészt, mire szétizzadva, többszöri eltévedések után megérkezett.

A videó azt mutatta, hogy Kánya Toncsi verset szaval, a szerelem nem gyertyaláng, ami a körmödre ég, vagy valami ilyesmi. Közben vágóképek, zene.

A videó azt mutatta, hogy Kánya Jani és Kánya Toncsi egy réten tartanak egymás felé, távolabb elmosódva a fehér pavilon.

A videó azt mutatta, hogy Kánya Jani fogja a Toncsit, így viszi, aztán végigsimít a hátán, ahogy megdöntve tartja. Tuti a seggét is megfogta, csak azt már kivágták a videóból. Jó csaj volt egyébként a Toncsi, bár nem az esete, mert magas volt, mint egy modell, úgy nézett ki. Az egyik vágókép, ahogy a Kánya Jani válla felett csábítóan kilesett a kamerába, az még egy high class pornóba is beillett volna. A versszavalás közben egészen közelről mutatták az arcát, nagyon éles volt rajta minden vonás, a könnycseppek is. Még a könnycseppei is szép formájúak voltak, nem maszatosak, mintha azokat is külön erre az alkalomra csináltatta volna. A Kánya Jani persze nem bőgött, csak úgy csillogott a szeme, a videón külön-külön minden egyes szempillája jól látszott. A szavalás vége felé rezgő hegedűszó, és a videó mutatta is a hegedülő kezét meg valami szipogó nyanyákat, na, azokat tényleg nem kellett volna közelről, mert azokból a fonnyadt dekoltázsokból fél másodperc is bőven sok volt.

A videó tetőpontja után, amikor lement a vers, és összesmároltak a réten, egy kicsivel tűrhetőbb zene következett, olyan, ami után a szipogó nyanyák végre nagyot trombitálhatnak a selyemzsebkendőikbe.

A videó egy pincérkezet mutatott, amint arany színű pezsgőt tölt egy pohárba. Amúgy ezt látta, tényleg volt ilyen pezsgő, amiben arany szilánkok úszkáltak, de akkor se ivott volna bele, ha történetesen szereti a pezsgőt, mi van, ha ezek a szilánkok nem oldódnak fel

a gyomrában, megakadnak a végbelében, aztán mehet vissza a kórházba, a segítségére, hogy operálják már ki belőle az aranyat. A népszép persze védte, de ez nem jelentett semmit. Ezek biztos annyi vitamint meg kaviárt meg ilyen lány dolgokat zabálnak, hogy csak úgy kicsusszan, kisiklik belőlük a szar, talán még hárfaszó is hallatszik közben.

A videó a fehér pavilon belsejét mutatta, még üresen, a fehér virágokat az asztalon, amelyek még a videó elején rendezettek gondos kezek, és amelyeknek a valóságban sárga faszzerúségek álltak ki a közepéből. Magától nem tűntek volna fel neki, a mellette ülő semmi különös csaj, a névtáblája szerint Risch Blanka mondta egy másik asztaltársuknak, egy lóarcú nőnek, akinek nem látta a névtábláját, de kicsit úgy nézett ki, mint az az ocsmány kurva a Szex és New Yorkból, hogy milyen gyönyörűek. Káprázatosak, bólogatott a lóarcú nő. Az ilyen picsák bármire mondhatták, hogy káprázatos, talán az evőeszközökre vagy azokra a hülye formákba rendezett asztaldíszekre, bár lehet, hogy azok simán szalvéták voltak. Erre egy csapzott hajú, zakója alatt piros pólót viselő, girhes figura, állítólag festő, aki időnként váratlanul felhúzta az orrát és kivicsorította a fogát, azt dűnyögte, hogy a romlás virágai, aztán szívott egyet az orrán. Nyolcan ültek asztalonként, a másik oldalán egy a basznivalóság határáig fitnessezett és szolizott, egyedülálló anyuka, a névtáblája szerint Szabó Cynthia, sajnos a retardáltan selypegő gyereke, az egyik koszorúslány, Mercike társaságában (bár a kölyköknek volt egy elkülönített dühöngősarka, még így is túl sokat lebzelt az asztaluknál), továbbá a lóarcú nő párja, az ügyeletes jópofáskodó faszkalap, és még egy pár, a nő egészen rendben volt, csak nem lehetett eldönteni, hogy a mellette szuszogó, hetven fölötti, csokornyakkendő sertes lánya, barátnöje vagy luxuskurvája.

A videó úgy volt megcsinálva, mintha az üres, fehér teret egy csapásra népesítették volna be az emberek.

A videó azt mutatta, ahogy Toncsi kacarászik virágfüzérrel a fején a barátnői társaságában, lábaiknál a koszorúslányok.

A videó azt mutatta, ahogy Kánya Jani egy kurva jó vádlíjú csajjal ölelkezik, az lehetett a nővére. Mellettük a szétbotoxolt szülők.

A videó azt mutatta, ahogy a szélesen hahotázó Kánya Jani vállát lapogatják a haverjai.

A videó mindenféle embereket mutatott, ahogy jóízűen falatoznak, koccintanak, hátravetett fejjel kacarásznak és bruhaháznak.

A pincérekőről persze nem mutattak egyetlen képkockát se, mintha csak úgy odakerült volna az a rengeteg kaja. Pedig az első igazán jó dolog ezen a napon az a karcsú, apró, kemény csöcsű pincércsaj volt, aki aperitifet meg valami kis szarokat osztott, rajtuk még kisebb szarokkal, és olyan mosolyt villantott rá, mintha ő is a többiekkel egyenrangú lény lenne. Hosszan utánabámult, aztán összetalálkozott a szeme a csapzott figuráival, aki felhúzott orral, elismerőn csücsörített, mutatva, hogy mélységesen egyetért. Elfordította a tekintetét. Nem akart alkoholt inni, de semmi kedve sem volt a feltűnéshez. Kötelességtudón a többiekéhez ütögette a poharát. A csapzott figura egy hajtásra beküldte az italt, csakúgy, mint később a pezsgőt, amivel meg kellett volna várni, hogy a Toncsi elszavalja a versét.

A videó a csokoládészökőkutat mutatta.

A videó Kánya Janit mutatta, ahogy egy csokoládéba mártott szőlőszemet illeszt a Toncsinak a szájába.

A videó egy gyereket mutatott csokoládéval összekelve.

A videóban mindenki jól érezte magát, és élénken beszélgetett az asztaltársaival. Ő persze nem szerepelt a videóban. Mindenki szart a fejére, és csak azt a pincércsajt kereste a tekintetével, hogy hátha megint rámosolyog, és megérti, hogy neki semmi köze ehhez a bandához. A pincércsaj rámosolygott, de nem értett meg semmit, mert azt kérdezte, kér-e még valamilyen frissítőt. Kért, részint, mert szerette volna, ha még többször is visszatér a pincércsaj, részint, mert annyira zavarba jött, hogy nem is bírta mást kinyögni. Aztán ihatta azt az egyszerre édes és keserű, nem is tudta, micsodát, ami az aperitíffel együtt végképp lomhává, sutává és a videóból kiretusálandóvá tette. Később, már az ebéd után a mellett ülő Risch Blanka próbált valamit bájologni vele, de talán csak kínjában, mert neki sem voltak igazán ismerősei.

Kánya Janival egyszer beszélt, már azon kívül, amikor odavitte neki a nászajándékot. Akkor a svédasztalnál ácsorgott, hűsölt a vízpárát permetező oszlopnál, és nézte, mit kéne ennie. Nem nagyon kívánt semmit, mint általában, most pedig a meleg is rátett pár lapáttal. Végül Újházi-tyúkhúslevest mert magának, a kórházban mondták, hogy igyon sok folyadékot. A szétpuhult zöldségeket a tányér szélére kotorta.

Jó, hogy itt vagy, pajtás, lapogatta meg a vállát Kánya Jani, jól mulatsz, jól érzed magad?

De mielőtt azt hazudhatta volna, hogy igen, Kánya Jani elsuhant, ahogy jött.

A nászajándékot csak később adta oda, jóval a fehérített fogazatú cigány hangszercincogtatása után. Ebből azt mutatta a videó, ahogy a fehérített fogazatú cigány külön a Toncsinak is cincogtat, nagy ováció kíséretében. A cincogtatás eltartott egy darabig, ezt a videó átugrotta, és rögtön az következett, ahogy egy vörösödő fejű faszi elordítja magát, hogy eladó a menyasszony, és a parkettre cibálja a nála egy fejjel magasabb Toncsit. Innentől, ha ez egyáltalán lehetséges, minden csak egyre rosszabb lett. Valami fölnyalt frizurás gyökér is megjelent, és retró slágereket röcögtetett öblösen, ő pedig többször is nekieredt az ajándékszatyrával, de mindannyiszor vissza kellett fordulnia, mert Kánya Jani, úgy tűnt, tíztől nyolcvan éves korig az összes nőt megtáncoltatja. A videón Mercike is feltűnt, ahogy Kánya Jani térdét rogyasztva rokizik vele.

Ezt hoztam, nyújtotta oda kissé olajozatlan mozdulattal az ajándékszatyrot Kánya Janinak, amikor végre sikerült elcsípnie. Elég hülyén nézett ki az egész, már azon túl is, ahogy odanyújtotta, mert a váza, amit belegyömöszölt, némileg túlméretezett volt a szatyorhoz viszonyítva. Lehet, hogy az ilyesmit nem is vázának hívják, mert ehhez eleve milyen tömzsi gaz illik, mondjuk, kaktusz, de ki a fasz rak vázába egy kaktuszt. Mindegy, ezt hozta, mert Bardi Bandi kérdezte tőle, hogy mit visz nászajándéknak, mire ő, hogy kurva élet, az is kell. Kánya Janinak pénzt, na persze. Ha vesz egy bort, akármilyen drágát, a Kánya

Jani majd úgy tesz, mintha meghatódna, aztán otthon odaadja az inasnak vagy akije van, valakije biztos van, hát csak nem ő mossa a klotyót meg az edényeket, de az is lehet, hogy a Kánya Janinak már az inasa is olyan, hogy meghatódik, hálálkodik, aztán odaadja a postásnak vagy valakinek, aki nála is alacsonyabb rangú, az meg egyik este betermeli meló után, és erre adja ő a bort, meg arra, hogy a postás vagy akárki azt mondja, hogy kurva isten, még bebaszni sem lehet rendesen egy üveg bortól. Úgyhogy átnézte a nagyszülei holmijait, amelyek az egyik szekrény mélyén porosodtak, és találta ezt a vázaszerű lófaszt, ilyen kékes-lilás edényt, ez úgysem kellett semmire, gondolta, ez jó lesz, ha meg nem lesz jó, hát bassza meg a Kánya Jani. Csak az volt a baj, hogy amikor az ajándékszatyrot vette, akkor persze nem vitte magával a vázaszerű lófaszt, és otthon derült ki, hogy csak hosszában jó, szélteben meg kidudorodik, alig lehet belepréselni. De már nem akart másik szatyrot venni, ez is kurva drága volt, nyilván meg kellett fizetni, hogy ne micimackós legyen, vagy lovas vagy hellokittys.

Köszönöm, barátom, mondta Kánya Jani kicsit zihálva meg kipirulva a táncolástól, és váratlanul megölelte, még mielőtt egyáltalán megnézte volna a vázaszerű lófaszt. Ettől elég kényelmetlenül érezte magát. Na jó, nem megölelte, csak úgy odavonta magához, és megveregette a hátát. Egy másodpercre leblokkolt, a karjai ernyedten lógtak, aztán, mire kissé megemelte őket, hogy valamit azért ő is csináljon, már el is múlt a pillanat. Egyetlen kamera sem rögzítette.

Kánya Jani kiemelte az ajándékszatyorból a vázaszerű lófaszt. Elkerekedett a szeme.

Pajtás, te mindig meg tudsz lepni. Álmélkodva csóválta a fejét. Káprázatos. Meg mer-ném kockáztatni, hogy ez egy eredeti Zsolnay darab. Még ilyen gyönyörű szecessziós kerámiát, én nem is tudom, mondta, és egyre csóválta a fejét.

Örülök, hogy tetszik, motyogta zavartan. Pár éve még ki akarta rakni lomtalanításkor ezt a szart.

Káprázatos, ismételte Kánya Jani, Toncsi odáig lesz érte. A fejét forgatta, nyilván, hogy hátha ott van a közelben a csaja, vagyis most már a felesége, de szerencsére nem volt, ő legalábbis nem vette volna szívesen, ha még a Toncsi is megöleli, és hozzádörzsöli a formatervezett mellét.

Gyere, igyunk egyet, mondta Kánya Jani.

Tudod, én, kezdte.

Tudom, nem iszol. De most igazán tehetsz egy kivételt.

A vese, kezdte.

Pajtás, ez a pálinka olyan tiszta, mint egy hegyi forrás. Egy nem fog megártani belőle. A kedvemért.

Kánya Jani olyan szemmel nézett rá, mintha ő maga lenne az a hegyi forrás. Erre nem lehetett mit mondani. Kánya Jani töltött. Nem olyan bumfordi felespohárba, mint ami-

lyenből a kocsmákban isznak, talpa is volt, és vékony üvege, félő volt, hogy eltörik, ha nem eltartott kisujjal issza az ember.

A te egészségedre, édes barátom, mondta Kánya Jani, mosolygott, és mélyen a szemébe nézett.

A pálinka lehet, hogy tiszta volt, ám egyúttal olyan is, mint egy torkon rúgás. Próbált befelé öklendezni.

Derék, mi, nevetett Kánya Jani, és hátba veregette.

Ja, krákkogta, és felkavarodott a gyomra.

Figyelj, pajtás, húzódott közelebb Kánya Jani, mint akiben fel sem merül, hogy mi van, ha telibe okádja, ez itt valóságos örültekháza, de leülnék egyszer veled egy nyugodtabb pillanatban. Látod, mi van itt, szétszednek a nők, mindjárt, egy pillanat, szólt hátra valami csajnak, most legalább tudtunk váltani egy szót, szerintem én két nap alvással kezdem a nászutunkat, kacagott. Szóval ha hazajöttünk, egy baráti... hát jó, se szendvics, se nemes párlatok, értem én, majd kitalálunk valamit. Jó?

Jó, mondta. Már nem úgy mondta, mint egy hónapja. Ugyanúgy persze, mert nem nagyon tudta variálni a hangját, de valami mást gondolt. Nem pontosan tudta, hogy mit, főleg, mert azzal volt elfoglalva, hogy a testében szétiramuló pálinkától most már hánynia nem, de szarnia egyre inkább kellett. Várta, hogy elmúljon.

Néha úgy tudsz nézni, mint valami dilinyós, jegyezte meg Kánya Jani. Hahotázni kezdett, és megpaskolta a felkarját.

Tudom, mondta. Haloványan elvigyorodott.

Pedig a társaság nagyobbik részénél intelligensebb vagy, súgta Kánya Jani még közelebb hajolva, pedig a zenétől és a zsivalytól úgysem hallhatta őket senki.

Hülye vagy, mondta, és elröhögte magát, szinte, legalábbis így érezte, mint egy normális ember.

Tudom, kacintott Kánya Jani, intésre emelte a kezét, és még annyit mondott, hogy keresni fogja, aztán fesztelen léptekkel ellejtett. Pár pillanatig bután nézett utána.

A helyére szédelgett. A belei úgy-ahogy kezdtek visszarendeződni alapállapotba. Az asztaluknál ülők már nem voltak ott. Risch Blanka egy kövérkés, fodros koktéluhába gyömöszölt csajjal beszélgetett az asztal közelében állva. Kezével a talpas pohár alját simogatta. Közeledtére, úgy rémlett, egy pillanatra felé villan a tekintete, a csajnak fenntartott mosolyából neki is küldött valamicskét. Biccentett, talán el is mosolyodott, bár valószínűbb, hogy arra már nem futotta. Megállt az asztalnál, nézte a helyét a felborult névtáblával. Elérkezett az idő, hogy meglépjén anélkül, hogy bárkitől is búcsút kelljen vennie.

Elkóválygott a mosdóhoz. Az egyik oldalon zárható vécék, a másik oldalon piszoársor. Két erősen imbolygó figura rázogatta a faszából a húgycseppeket.

Be kell fenyíteni őket, mondta az egyik. Mégpedig...

El vannak szemtelenedve, bazmeg, mondta akadozó nyelvvel a másik, mint a kurva legyek, mindenre ráörpülnek. Kinyalod a seggüket, körbeszopkodod őket, semmi se jó, érted. Lúdtalpas belvárosi buzeránsok, bazmeg. Odakötik magukat, hát beszarok. Ha egy percet is güriztek volna életükben, nem az újlipóciai apuka pénzéből... Ezeket is a komcsik kényeztetették el, bazmeg, most láthatjuk az eredményét.

Na épp ez az, megmondom neked, honnan fogom indítani, magyarázott az egyik, a láthatólag kevésbé részeg. Még egy utolsót fittyentett a farkán, mielőtt visszadobta volna az alsógatyájába. Ennek a Tallérnak...

Odapörkölsz, röffentett közbe a másik a sliccét húzva.

Oknyomozás zajlik, kérlek szépen, emelte fel a mutatóját jelentősegteljesen az egyik. Fordulás közben észrevette őt, ahogy megtorpant az ajtóban, és elhallgatott. Idétlen fehér cirkalmak díszítették a kabátját, mint valami középkori huszárnak, vagy kik hordtak ilyet. Ő gyorsan lesütötte a szemét, és bekotródott az egyik zárható végébe.

Gyere, egy viszki mellett elmondom, hallotta a huszárt belülről.

Ezt a Tallért is hogy szarhatta ki magából a föld, dörmögte a huszár haverja.

Az ajtó nyílt, csukódott. Elmentek.

Néhány percre végre egyedül maradhatott. Mire visszaért a helyére, szinte már mindenki ropta.

Nem akarsz táncolni, pördült oda hozzá Risch Blanka.

Nem tudok táncolni, mondta.

Szerinted ők tudnak, vihogott fel Risch Blanka az önfeledten vonatozó násznép felé intve.

Hát hozzám képest, mondta, de egy kicsit neki is röhögnie kellett.

Gyere, vicces lesz, unszolta Risch Blanka. Csillogott a szeme, mint az előbb a Kánya Janinak, és pihegett.

Lassan amúgy is megyek, mondta. Semmi kedve sem volt bármihez, ami vicces lehet.

Kár, mondta Risch Blanka.

Á, legyintett. Mire innen hazajutok.

Hát jó, mosolygott rá Risch Blanka, örülök, hogy megismerhettelek.

Én is, biccentett. Egy pillanatra, ahogy kezdett ülepedni benne az alkohol, végtelenül fáradtnak érezte magát, és legszívesebben leroskadt volna, de tartott tőle, hogy akkor Risch Blanka nem tágít, és bevonszolja táncolni, vagy valaki más kezdi basztatni valamivel. Bár-mivel. Risch Blanka egy kevés pezsgőt töltött magának, valami furcsa, féloldalal mosolylyal megemelte felé, és lehajtotta. Ő még egyszer biccentett, aztán elindult. Elmenőben még látta, hogy Risch Blanka kicsit idétlenül beszökdél a táncterre.

A videó utolsó előtti jelenetében Kánya Jani és Toncsi ketten vannak a táncterren, Toncsi kecsesen dől, Kánya Jani elkapja a derekánál, megtartja, a kamera pedig tesz körülöttük egy háromszázhatvan fokos fordulatot.

Az orra előtt húzott el egy busz. Szentséggel nézte a menetrendet, a következőig még volt húsz perc. Gyalog indult lefelé a hegyről, és észre sem vette, mennyi idő telt el, csak akkor jött rá, amikor a következő busz is elszárgult mellette. Hullafáradtan ért le valami forgalmasabb helyig, ahol üveges tekintettel ücsörgött vagy negyedórát egy megállóban a következő buszig, amelyről még át kellett szállnia villamosra. Mire hazáig caplatott, úgy érezte, beszakad a háta.

A videó utolsó jelenetében Kánya Jani és Toncsi pezsgővel koccintanak, átkarolják egymást, és valahonnan fentről, a hegy tetejéről nézik a csillagokat és a koszos, ramaty várost, ami ilyen távolságból szépnek tűnik. Nem látták, ahogy az orra előtt húz el a busz, ahogy szentséggel nézi a menetrendet, ahogy a következő busz is elszárgult mellette, ahogy üveges tekintettel ücsörög egy megállóban, és ahogy beszakadó háttal caplat hazáig. Amint azt sem, hogy otthon, a kapuban életében először véti el a kódot, és csak bámulja lefagyva, bután a gombokat.

Nem látták.

Gyerekdal

Barátom lánya Csehországba
megy férjhez,
s ő keserűen
érzi, hogy az unokákkal
a legjobb esetben is
csupán konyhanyelven
kommunikálhat majd.
Pénzt kérek tőle,
támogatást a gyerekkönyvem
kiadására,
erre letörten mondja,
nem kell itt már a magyar
gyerekirodalom,
amilyen nehéz összeszedni
a szükséges támogatást,
olyan nehezen lasszózzák
össze az elsősöket
a magyar tannyelvű alapiskolába.
Elgondolkodom,
mostanában a neves felvidéki költők
alig írnak a gyerekeknek.
Az én unokáim is vegyes házasságban
születtek. Több száz kilométerre élnek tőlem.
Színtiszta szlovák környezetben.
Vagy mégse?

Startolás

Apám halála már
nem az ő halála,
még a koporsója sem,
apám már nem
az apám többé,
kerek 646 napja
nem tudom, hova
lyukad ki a vers,
amibe belefogtam,
ezért tart apám
még ma is tudatos
költőnek,
akinek fingja sincs az
alázatról,
mert az alázatosság
rég kigyógyult
a tudatosságból
és az ösztönösségből is.

A könyvvel

Ételmaradék

János közbevetőleg a fényveremben érezte jól magát, aránylag kiszámíthatatlan ott a csend, minek köldökszinórját még nem vágta el a homály, mondhatnám sportot úz belőle a besúgó, lyukas labdából kiáramló levegő, ami elfújja a mondanivalót, az egekbe röptetve a főnixmadár tollát, megkopasztva emlékeink egy ünnep alatt, a sötétség mögé bújva, akár egy önfeláldozó angyal, kiről szófogadó szemünk azt hiszi, átlát rajta, mint a szilárd jellemű varázsgömbön.

A könyv
akár a só, a csípős paprika,
belőle egyszerre
egy kilót kellene elfogyasztani,
hogy műveltnek látsszunk,
mert akkora a lemaradásunk,
ám ha a könyvét kínáló költő
támogatásért könyörög,
eladná
a kalapját is.

Fellinger Károly (1963, Pozsony): költő, helytörténész. A 30 éve alakult felvidéki magyar írók közösségének, az IRÓDIA csoportnak volt a tagja. 16 könyve jelent meg (legutóbb *Jancsi és Juliska*, versek, AB-Art könyvkiadó), főleg versek, gyermekversek, mesék s egy falumonográfia Jókáról, ahol ma is él. Megjelent angol, román, német és szerb nyelvű verseskötete. Kétszeres Arany Opus díjas. Forbáth-díjas. Agronómusként dolgozik.

Szegénykrisztus, avagy Kardos visszafordul

Úgy feküdt ott a Gyönki-árok partján, nem messze a Picur Büfétől, kiszorítva a Hősök tere szélére, sötét kabátjában olyan volt ott, mint a füzet margójára rakott maszat, amit csak azért hagyunk, hogy a toll golyójáról leszedjük a feleslegesen folyó tintát. Úgy domborodott ott sötéten a fűben, mint valami ormótlanra sikerült vakondtúrás. Az árokpart lejtőjén lefelé volt a feje, de még az igazán meredekké váló rész előtt eshetett még össze, nem gurult bele a vízbe. Arra már nem is emlékszem, hogy reggel hétkor mit kerestem én arra, egyáltalán miért engedtek ki a kollégiumból. Lehet, hogy a Művházban kellett valamit elintézni, és az osztályfőnök küldött, lehet, hogy más ügy volt, talán valami a könyvtárban, de ahogy vágtam át a virágosnál az úton, és arra gondoltam, hogy azért az milyen vicces, hogy a kocsi meg a Művház közötti terület lett a Hősök tere, megláttam azt a sötét halmot, és nem lehetett nem tudni, hogy az ott egy ember, és akkor már csak arra tudtam gondolni, hogy vajon ott lehet-e ilyenkor az ilyen dolgot hagyni. Elég volt csak kicsit közelebb menni, otthagyni esetleg majd még utána is ott lehet, megfagyni nem fog, csak az eső szítál, hogy lássam, a Kardos az, magyar-történelem, engem nem tanít, de a bátyámat igen, becsülete van a Kardosnak náluk, ezt lehet tudni, az ilyen szortírozás errefelé, mármint, hogy van-e renomé vagy nincs, élet-halál kérdése, fekete vagy fehér, neki van, itt most már nem hagyhatom, még korán van, eddig talán megúsza, meg ne lássák már. Tanár úr, jöjjön, segítsek, semmi baj, jöjjön, álljon fel, fogom, támaszkodjon rám, te vagy az?, kurvaélet, hogy csúszik, bocs, köszönöm, hány óra van?

Elég volna gyorsan csak ezt a húsz-harminc métert megtenni, aztán bebuknánk jobbra a butiksor mögé, ott már nem látszanánk a térről, ott már a mozi van, meg a Tócsi, mindkettő zárva, a Tócsi még, a mozi meg eleve, az jár csak erre ilyenkor, aki itt lakik, nem egy nagy tömeg, az már rendben lenne. Csak odáig nehéz, a jobb hóna alá mászom, úgy tartom, hálásan néz, de vissza kell raknom kicsit a sárba, mert a szemüveg ott maradt, nagy dioptriája van, és most a vastag lencse nélkül olyan, mintha meztelen lenne, és ettől meg lenne ijedve, el van kerekedve a szeme, inkább visszarakom, lemászok a szemüvegéért, öszszeszedem újra, a hóna alatt vagyok, kicsit nehéz, viszont nem bűdös, csak a cigifüst meg a pálinka, nem hányt, persze, ha hányt volna, talán hazajut. Tanár úr, jöjjön, nem kell már sok, oda ne, az tócsi, úgy, meg is vagyunk.

Az a büdös nagy helyzet, tudod, hogy a digrendszer messze van, nem éred el, ótvar az egész, a digrendszer nem enged... mint valami baszott Buñuel-filmben... mint a rémálomokban, nyakig vízben állsz, szaladnod kellene, menekülnöd, de nem lehet, nem is tudsz kijutni, nem lehet kijutni, ezt ismételtette végig, a nyelve folyton elakadt, egymásba fordultak a szavai, ráült az egyiknek a vége a másik elejére, folyatta egybe, érteni csak azt lehetett, hogy a digrendszer messze van, bármi legyen is az, de nem éri el, meg hogy nem tud kijutni, és hogy az, hogy baszott Buñuel, az alliteráció.

A bátyád neve is alliteráció, bé-bé, vagy bééé-bi, he-he, *baby, baby, now, no don't you cry!*

A bátyám, Bébé, virágporos, ezt ők találták ki, ő meg a barátai, egyszer, amikor kicsit alászaladtak a rozénak, meg az érzésnek, és esett le, mármint a bátyám, zúgott lefele a bár-székről a Tocsiban, akkor mondta be valaki, lényegében két egyszerű slukk között, hogy *hát igen, amikor mi még ide jártunk, az volt a virágkor, amikor még mi ide jártunk, kétségtelen*, de az illetőnek, bárki volt is, folytak összefeje a szavak a szájában, vagy a rozétól, vagy az abba nem hagyott slukkolástól, ahogy most a Kardoséi is, így a virágkort virágpornak lehetett hallani, így is maradt, mindenki megjegyezte, nem volt nehéz, a bátyám aznap este a katolikus pap reverendájában itta rommá magát, ez még azért ezek között a díszletek között is feltűnt. Aznap már az Ifjúsági lakótelepről lefelé jövet alapoztak a Garázsban, engedély nélküli házi mérés, csak sört, zweigeltet meg Unicumot lehet kapni, két kiserelt autóülés, trabant, hátsó, meg egy hokedli a berendezés, a pap udvarán meg kint száradt a reverenda, a bátyám bemászott a kerítésen érte, leszedte a kötélről, abban volt aznap este, mindig is nagy vágya volt, tudtam, sokat mondta, hogy egyszer, reverendában. Abban majdnem biztos vagyok, hogy a bátyámban semmiféle vallásos érzület nem lüktetett, az viszont ökumenikus volt. Ugyanígy bemászott a református lelkész udvarára is, szemben rögtön a gimnáziummal, ott kergette egyszer a lelkész gyöngytyúkjait az udvaron, miután kitalálta a Gesztenyében, hogy a Szentháromság, az bizony, és hogy ennek megfelelően kezdjék el neki az itallapról alulról fölfelé, de tényleg, *a padlótól a mennyekig, így haladok*, ezt kiabálta, kihordani szépen sorban a töményeket, de mindegyikből rögtön és egyszerre hármat. Mivel akkoriban a kétcentes tömény még nem volt feltalálva, a pultoslány, Zsötem, csak annyit tudott segíteni, hogy a harmadik rundot már nullahármasokból rakta össze, amikor a bátyám, mintegy számon kérve a könnyítés csalfaságát, rákérdezett, simán leszerelte annyival, hogy *dehogynem feles ez, Bébé drága, nézd csak, három darab kisleles, ahogy kérted*. Na, ezután lett a világ úgy megkonstruálva a bátyám fejében, hogy nemcsak, hogy jó ötlet *gyöngytyúkkal ölelkezni, hemper és gözni egyet, megszeretgetni, milyen szép szó ez már, hogy gyöngytyúk*, hanem egyenesen szükségszerű, és akkor már mászott is rá a kerítésre, lendült át a vason, és aztán rogyasztott térdekkkel ment körbe-körbe az udvaron a menekülő madarak után, mint valami leértékelt szatír, a tyúkok meg szaladtak széjjel, ő pedig hívta őket, de nem ám úgy, ahogy a tyúkokat hívni szokták, és állítólag hívni lehet, pi-pi-pi, hanem, mintegy a helyzetben rejlő nagyszerűség felismerésére akarván rávezetni az állatokat, meg az akkorra már terebélyesebbé váló nézősereget is, *aszongya, cenceregni és szüvzni, az maga a manna!*

Még szerencse, hogy nem volt kulcsra zárva az ajtó, mert a kulcsosó is elmaradt valahol, lehet, hogy ott, ahol a szemüveg is volt, de lehet, hogy már sokkal korábban, viszont így könnyen bejutottunk, a bejárat után rögtön jobbra a konyha, leültettem a bilikék műbőrborítású hokedlire, ami a sarokban állt, így három oldalról lehetett megtámasztva, hátulról, meg balról a fal, jobbról az asztal, a konyhával szemben a WC, annak az ajtaját kinyitottam, a deszka eleve fel volt hajtva, úgy is kell, mert ha helyzet van, hajlogatni, hajtogatni, kozmetikázni már nem lehet, és ha nincs felhajtva, letakarítani is sokkal nehezebb utána, a faülőkék még a szagát is beveszik a hányásnak. De így most akkor, ha akar, csak ki kell fordulnia, addig gyorsan elmosogatok, látszik, hogy már egyedül él, a felesége néhány hónapja lépett le a simontornyai bőrgyár raktárvezetőjével, ezt lehetett tudni, a némedi kollégisták mesélték, az egyikük apja a raktárban dolgozik, látta is egyszer a Kardosnét, bört válogattak a főnökkel, még a platóról, az IFA még le sem pakolt, de állítólag már marták, amit értek, *bőrözték el maguknak az eldorádót*, így mondták, a főraktáros úr lopta az új szerzeménynek a bőroket, hogy úgy imponáljon neki, mutatni kell még a frissnek, hogy milyen az, ha valakinek ott van a kezében a hatalom.

Drága vagy, nem kell ám, köszönöm, tényleg nem... rendes tőled, de mocsok van már itt, legyintett a sarokba beékelődve, de inkább lemondóan mondta, nem részegen, most nem folytattam úgy egymásba a szavak. Mintha azzal, hogy ajtón belülrre került, vége lenne valami láthatatlan csatának, ami egy másik mezőn zajlik, ahol csak ő jár, de most előkerült, ki lehet kicsit engedni, nyerni nem nyert ugyan, meg is lőtték, de legalább életben van.

Tudod, Kicsibé, a múltkor kibusoztam Hidegkútra, hogy felmegyek Budapestre, ami mondjuk, még mindig nincsen sokkal messzebb, mint ahol most vagyok, de ugye, érted, nem Pest a lényeg, magyarázta, hanem az, hogy valami, ami máshol van, nem pedig itt, és mit csinált volna a Tanár úr, ha odaért, kérdeztem közbe, meg is akasztottam ezzel a monológját, látszott, hogy meglepi, szerintem nem is a kérdés, hanem, hogy figyelek, kerekre tárt szemekkel nézett, úgy bámult, mint amikor nem volt rajta szemüveg. Nem tudom, talán elindultam volna vissza, ezt mondta. Meg azt, hogy Pincehelynél leszakadt az áramszedő, a vihar rádöntött egy fát a vezetékre, le kellett szállni, meg lett törve a nagy nekibuzdulás, amivel ugye, annyi dolgot meg lehetett volna tenni, milyen ez már, nem, Kicsibé?, rádólt a fa az áramszedőre, alig mentünk húsz kilométert.

Nem először akart messzire menni, ezt tudtam, egyszer apám meg a bátyám ment el érte az enyingi útra, azt mondta, már órák óta gyalogolt a hóban Stornya és Enying között. Egy fülkéből aztán minket hívott fel, mert közel lakunk, meg egyszerű is a számunk, nem sokkal később a konyhánkban ült, pár nappal Karácsony előtt, láttam, hogy anyámék mennyire nem tudnak mit kezdeni ezzel a helyzettel, nálunk nem szokás alkoholt inni, nem is volt semmi otthon, de látva a Kardost, segíteni akartak, úgy csináltak, mintha az ő világuk összeérhetne a Kardoséval, megkérdezték, hogy: István, kér egy pohár bort, még szerencse, hogy nem kért, nem is tudtunk volna adni neki. Apám meg a bátyám visszavitték Gyönkre, nekem az ajtóban csak annyit mondott, hogy mint egy elkóborolt hülyegyerek, olyan vagyok, bocs, Kicsibé.

A bátyám hűgának lenni ilyen kis helyen nem könnyű, nehéz valami sajátnak lenni, és nem az ő kisebbségének, Kicsibé. Itt ez olyan regényszerű esetekig is elhullámzott, hogy még a legnagyobb hmj, amiről jó darabig nem is tudtam, mi az, de aztán a bátyáméktól megtudtam, hogy a hmj az *helyimenőjávó*, persze ezt így nem lehetett komolyan venni, *ez is a célja*, mondta a bátyám, mármint az elnevezésnek, mindenesetre ott helyben azért a hmj, az a bevállalósabb kategória volt, de még egy ilyen is elment a bátyámhoz engedélyt kérni, hogy elhívhasson, randira, pedig annál az örülnél nem sok minden számított, és az a nem sok se nagyon. Egyszer egy három napos borjádi születésnap után egy lopott Wartburg tetején ülve gurultak be Gyönkre, és ő egy ipari nagyságú, hajóknál, kompoknál használt anyacsavart tartott fel a levegőbe, felmutatta, mint valami kegytárgyat, vagy szent ostyát, *íme, az Isten báránya, íme, aki elveszi a világ bűneit*, és ahogy lassan gurult végig a Wartburg a faluban, át a Gesztenye előtti téren és végig a Táncsicson, egészen a katolikus templomig, ahol aznap délelőtt volt a nővére esküvője, és ő lett volna a tanú, ő ott ült törökülésben a Wartburg tetején, rikító színekkel csíkozott, hosszú flanelnadrágjában, félmeztelenül, tartva felfelé, mutatva az anyacsavart és üvöltötte megállás nélkül, hogy: *Anyá csak egy van, anyá csak egy!* Az esküvőre nem engedték be, három napig lakott aztán a Steitzéknél, mert az apja söréttel várta, amikor be akart jutni mégis este a lagziba. Az apja vette ugyanis a fáradtságot, és abban a nagy nyári melegben, a sötét öltönyében hazagyalogolt, megtöltötte a gondosan olajozott fegyvert és a helyszínre visszatérve megtette a legtöbbet, amit egy apa ilyenkor megtehet, *ha ekkora tróger lett a fiából*, így mondta, és megküldte a Lacikát egy szélesen szóródó patronnal. És az ilyen engedélyt kér. Hogy velem. A bátyám a kérdésre, hogy akkor lehetne-e, csak annyit bökött oda, állítólag, hogy persze, nyilván mondom majd én, ha az ilyesmi nekem mégiscsak az esetem.

Tudod, egyik nap ültem a tv előtt, valami zenés műsor, Joplin énekelt, egy koncert volt nemtomhonnan, fekete-fehér, a Joplin énekelt a *Summertime*-ot, lehunyt szemmel énekelt, hogy élni könnyű, a haja belelógott az arcába, aztán az első refrén után, amikor már csak annyit mond, hogy *sírj!*, kinyitja a szemét, és én belenézttem abba a szembe, belenézttem, és hiányzott a fehérje, fekete volt a szeme, fekete, üres és mindenható. És akkor nem tudtam többet elaludni. Napokig nem ment, amikor meg sikerült, alig néhány óra jött össze, korábban keltem, mint a Nap, tudod, tőlem látni, ott jön föl az Üveg-hegy mögött,

néztem a Napot, ahogy emelkedik ki a domb mögül, mindig ugyanott ültem és néztem, ahogy világosodik, és az jutott eszembe, hogy nem lett rendkívüli az élet, hogy ugyanolyan lett, elmaradt az emelkedés, és most már ez az, amim lett, lassan túl is vagyok rajta.

Itt tartott egy kis szünetet, az öngyújtó aljával nyitott ki egy sört, nem volt behűtve, ahogy elvette az asztalról, az üveg alja otthagya az odaszáradt kis karikáját, a vizesrongy még a kezemben volt, néhány dörzsöléssel lejött. Azt akartam, folytatta aztán, annyit akartam, hogy elindulok és messzire megyek, nagyon messze. Amikor pedig visszajövök, persze, ha egyáltalán, és megkérdezik tőlem, hogy *hol jártál?*, én majd azt felelem, *az emberi létezés határait feszegettem.*

Itt tartott, amikor felemelte az arcát, rám nézett, és láttam, ahogy pislog a hokedliről felfelé, azzal a félig megtartott nézéssel, amit az ennyi ital, gondolom, még engedett, és abban a nézésben kérdés volt, hogy akkor én most ehhez mit szólok, de még inkább, hogy ugye, értem, és hogy értem-e annyira, hogy esetleg, valahogy, ha van rá mód, bármiféle, megmentem. A haját, a nem sok, fekete haját balra fésülte, most is abba az irányba simított, és az jutott eszembe, ahogy otthagya az LGT-koncertet a Nyugatiban, fogta magát és kiment a csarnokból, mert másfél órás csúszás volt már, és őt egy kétdiplomás Pressergábor ne várassa, mikor neki három van, diplomából, kiült az állomással szembe, az órához, egy kimustrált zongora mellé, lomtalanítás volt, oda ült ki a halom mellé, de nem akárhogy, hanem a zongorához tartozó zongoraszékre, odaült, hogy van neki saját zenéje, neki nincs szüksége a Presserre, és amikor a zongorát kiszanaló bácsika a kis foxit sétáltatva megszólította, *megnéztem, kell-e valakinek, itt van-e még, mindhárom gyermekem ezen tanult*, akkor a Kardos csak annyit mondott neki, kérdezte, *és a kottatartó?*

Mint az a Buñuel-film, tudod, amiben nem tudnak kimenni a szobából. Nincs oka, csak nem tudnak kimenni. Múltkor a Zolika autójával indultunk el, ők Hőgyészre, diszkóba, én meg majd a buszállomáson, gondoltam, kiszállok, az már a 65-ös, onnan Szekszárd, Pécs és a tengerpart. A Zolika vezetett, azt mondta, menni fog, a Skuló beült mellé az anyósülésre, én hátra, a Zolika ivott már, nem is keveset, igazából örültem, hogy én hátul, beindította a motort, mentünk huszonöt métert, és megláttuk a rendőroket, közúti ellenőrzés, megálltunk, talán harminc méterre tőlük, nem lehetett már se előre, se hátra, a rendőr meg elindult az autó felé, és akkor az ijedtségtől azok hátraültek mindketten, a Skuló is, meg a Zolika is, hogy nem ők vezették az autót, a rendőr, amikor odaért, bevilágított, előbb az üres vezetőülésre, aztán hátra, és akkor mi ott kuporogtunk hátul, ott szorongtunk hárman a hátsó ülésen és pislogtunk nagyokat, hogy nem mi voltunk, nem mi vezettünk, ültünk ott hátul, mint a jógyerekek, a három idióta marha, a rendőr meg csak annyit tudott mondani, hogy: *Zolika, ez most komoly?*

A Kardos itt már állt, középen megtört kicsit, előre hajolt, és fél kézzel fogta a falat, támaszkodott, de a maradék testével úgy imbolygott, mint a harang nyelve az elhalkulás előtti pillanatokban, amikor már abbahagyták a harangozást, de még kileng a köpeny, megy még előre, hátra, de a nyelv már nem éri el a fémet, a régebbi hang maradéka kerül már csak ki, így imbolygott a Kardos, de az is lehet, hogy stabilan állt, és a világ mozgott el körülötte.

De továbbmegyek, és itt megemelte a mutatóujját, külön figyelmet kért, tegnap aztán én nem mentem tovább, megindultam, de megálltam, és próbált, valóban, állva maradni. Megálltam és visszafordultam. Tegnap bekéredzkedtem az osztrák figurához az autóba, az új német kollégával mentek Tamásiba valami eligazításra, vagy ilyesmi, megkértem, hogy vigyen már el, és Regölynél elkezdett repülni az autóval párhuzamosan egy sas, oda-szegődött az autó mellé, nem ölyv, nem héja, sas, és nem ám úgy, hogy volt az útnak egy kis egyenes szakasza, egy olyan része, amin nincsen kanyar, és mi éppen ott gurultunk el, amikor az a madár is arra járt, nem, és itt felvitte a hangot, lebegett picit, kivárt, hanem kilométereken keresztül, percekig, érted, de tényleg percekig jött velünk a madár, mindegy volt, hogy merre kanyarodunk, az jött mellettünk, még azt is pontosan meg lehetett mérni, hogy hányval repül, akkor éppen negyvenhárommal repült, de az is lehet, hogy azért repült ennyivel, mert mi pont ennyivel mentünk, a franc se tudja, ez nézőpont kérdése, én így mesélem, de az biztos, hogy ott hagyott el minket, Regöly után a pléhkrisztusnál, ami annyira szegénykrisztus, hogy nem is pléhből van, hanem farostlemezből, abból van kivágva, de nincs megfestve, csak lekenték fehérrel, mintha otthagya volna a körvonalát

a test, mintha leszállt volna onnan a színeivel, meg az egész belsejével, hogy úton legyen azóta is, kijutott, neki sikerült, kár is visszavárni, jobb lassan így, nélküle megszokni, erre gondoltam, és szóltam a Habsburgernek, annak a kis osztrák vendégtanárnak, hogy álljon meg, én kiszállok, és leültem a napraforgók tövébe ezzel a színtelen szegénykrisztussal szemben, hogy innen akkor valaki már mégiscsak elment, nem biztos, hogy több is belefér, meg az a madár, a sas is itt kanyarodott el tőlünk, visszafordult, eszembe jutott, hogy mi van, ha ez egy indián lélek, vagy hasonló, és akkor visszafordultam én is.

Második órám volt, úgyhogy csináltam neki egy kávét, csak nescaféja volt, a forró vízben, ha nem keveri el az ember rendesen, nagyobb darabokban marad a por, ilyen nedves darab került a szája sarkába, fölé hajolt a forró víznek, mintha inhalálna, de aztán ott kellett hagynom, hogy visszaérjek. A harmadik óra után láttam, most rendes kávé volt mellette, a kisasztalon, a filodendron alatt, éppen ráütötte a cigarettáját a vastag falú üveghamutartóra, hogy aztán ugyanazzal a lendülettel emelje is vissza a szájához. Beleszívott és kifújta a füstöt a kisablakon, az evangélikus templom tornya mellett fújta el azt a tejesszürkés felhődarabot, a kereszt egyik karja még bele is karcolt a lebegő füstbe, de az csak szállt tovább, túl a tornyon, a Sötét-völgy felé, és ahogy kivette a szájából a rudat a fújást követően, a másik kezével, a krétás ujjával megigazította a szemüvegét, a vastag lencsénél fogta meg, úgy igazított rajta egyet, és amikor újra megszívta a cigarettát, már ezen a krétafoltos lencsén keresztül nézett előre, ki az ablakon, el a templom tornya mellett, a Sötét-völgy irányába, ahová aztán megint kifújta a füstöt, és azzal a kifújással sóhajtott is egyet, mintha utána küldte volna a füstnek a saját belsejét is, és így, ettől a kifújás belsőtől megvalva állt ott az ablakban. Nem nézett oldalra, nem látott meg, én meg nem köszöntem rá, eszembe jutott, hogy a digrendszer az a határ lehet németül, *die Grenze*, csak összefolytak a betűk a szájában, és akkor megszólalt a csengő, hogy mindjárt vége a nagyszünetnek.

A novellát KÁROLYI ZSUZSA festményének felhasználásával illusztráljuk

Mesterházy Balázs (Siófok, 1974): író, költő, végzettségét tekintve bölcsész és jogász-közgazdász. Szövegei a 2000-ban, az Alföldben, az ÉS-ben, a Jelenkorban, az Opusban és a Tiszatájban jelentek meg. Könyvei: *Szélen balzsam* (versek, 2006), *Soha nem látott bánák hangja* (versek, 2017).

Bólintás és mély sóhaj

Felírta a naptárba, de persze, minék. Teljesen felesleges volt, hiszen a dátum (Csák Zsuzsanna, márc. 5., 18:00), még leghaloványabb esélypislákolásával is valami északi fény erejével sütött át egész életén. Minden azon a februári értekezleten kezdődött, amikor Igazgató, a vége felé járva, felvetette, hogy bár ő persze megérti, és neki aztán nem is kell mondani, mert persze tudja (hogya mit, arra nem tért ki ennél részletesebben), de mégis, szóval kötelessége beszámolnia róla, hogy egyre több, de itt már rögtön, előre pontosítana, hogy ezek nem panaszok, és nem elégedetlenségről van szó, ő csak tolmácsolja, amit hall. Szóval, vett baljóslatúan nagy levegőt, egyre sűrűsödnek azok a visszajelzések, hogy a szülők és a diákok sem, hát hogy is mondja, nem teljesen elégedettek a humánoktatással. Mármint nem úgy, jelezne már előre, mielőtt bárki közbevágná, látja a Végh tanárnőn, hogy már készülné is mondani valamit, és azonnal át is adja a szót az Erzsikének, de rögtön meg kell jegyeznie, hogy itt most elsősorban nem a történelemről van szó, ami azt illeti, ezek a visszajelzések most nem arra vonatkoznak, hanem elsősorban a magyar nyelv és irodalomra, a rajzra, ének-zenére, ezekre a tárgyakra. Szóval, és ő természetesen, jelezne rögtön, azonnal hozzászólhatnak a kedves kollégák, sőt erre kifejezetten kérné is őket, azért is hozta föl a dolgot, nyilván, az értekezleten, hogy legyen mód reagálni rá, de tehát azt fontos, hogy tudják a kedves humános kollégák, hogy ő ezeket a panaszokat, vagy hát, mindegy, szóval magában mindig elosztja tizzel, meg eleve, szóval nem kell aggódnia, mert már aljapáraton sem akkorák, de ettől még azért vannak. Mégpedig azzal kapcsolatban, hogy ezeknek a művészeti tárgyaknak az oktatása, és hát valóban, ennek sajnálatosan, bár örömmel tenné, ezt higgyék el a kedves kollégák, de nem tud teljességgel ellentmondani, hogy láthatóan, mintha valóban kevésbé lenne eredményes, mint a reáltárgyak vagy a történelem. És igen, azonnal, tudom, Laci, előz meg (többé-kevésbé) egy mégis felbuggyanni törekvő közbeszólást, hogy mire gondolnál, de engeddd meg, kérlek, hogy ezt még előbb befejezzem, mert itt most nem, vagy hát, elsősorban nem is a versenyeredményekről van szó. És igen, válaszol mégis a mégis közbeszóló Veres tanár úrnak, nem felejtette el a kollégák visszajelzéseit sem, bár ő maga ezzel, bevallja, továbbra sem ért egyet, hogy a Világlegjobb beállítottságát tekintve nem is annyira burkoltan reálgimnázium lenne, hogy itt, mint egy-két kolléga, állítólag, legalábbis ő így hallja vissza néha, azt terjesztené, hogy „reál irányba húz a gimnázium a humán tárgyak háttérbe szorításával”, *de még ha így is lenne*, hadarja emeltebb hangon, hogy elnyomja az erősö-

dő zúgolódást, ezt a, hangsúlyozza, szerinte nem is fennálló helyzetet az, mondjuk, indokolná is, hogyha megnézik a felvételiket, a továbbtanulási statisztikákat, a diákok jelentősen nagyobb részén kíván közgazdasági vagy jogi területen továbbtanulni, ezek után pedig a természettudományok jönnek, ezt az orientációt is jelzik az ezeken a területeken elért, kimagasló versenyeredmények ahogy az érettségikéi is. De hát ez épp azért van, mert..., idáig jut Czollner Endre, igen, Bandikám, tudom, ez valóban egy ilyen tyúk-tojás helyzet, és ennek a mai felvetésnek most nem is az a témája, hogy arról vitatkozzunk, hogy a kialakult helyzet eredménye vagy okozója-e inkább valaminek, bár nyilván ez is nagyon fontos kérdés, de láthatod, a korábbi ilyen tárgyú megbeszélések minden esetben parttalan vitákhoz vezettek. Ami most a feladat lenne, az sokkal inkább a kialakult helyzet valamiféle rövidtávú kezelése. A szülők, legalábbis jópár szülő elmondása szerint ugyanis a diákok egyszerűen nem érdeklődnek az irodalom és egyéb művészetek iránt, nem érzik át ezeknek a területeknek a fontosságát, s általános műveltségük is inkább reál irányban fejlődik, erre aztán nem mondhatják a kedves kollégák, hogy nem így van, hiszen ezt a panaszt még a szülőknél is gyakrabban éppen tőlük hallja, s nyilván abban is egyetért mindenki, hogy ez így nem jó, így nem mehet tovább, ezen változtatni kéne. Végre egy lehetlenyi csend, erre vágyott, ezért hadart és emelte a hangját idáig, hogy ehhez a ponthoz eljusson, a közös nevezőhöz, ahol végre mindenki kussol egy hangyányit, és hagyják valahára tovább beszélni. Na most, ő, miközben maximálisan átérzi a kedves tanártársak helyzetének komolyságát és összes nehézségét, tudja, milyen keveset keresnek és milyen nagyok az óraszámok, folyton nő a tananyag, szinte évente új reformok, satöbbi satöbbi, mégis azt szeretné elérni, hogy ezeknek a tárgyaknak a felelősei próbáljanak, akár összegyűjtve is a fejüket, valamiféle új módszert kitalálni, amivel közelebb tudnák hozni a diákokhoz az általuk tanított területet. Például, szaladt föl ismét a Czollner már odáig is liftszerűen le-föl ingázó bal szemöldöke, konkrétan mit csináljunk? Hát, én ugyan nem állítom, hogy *tudom* a megoldást, de az biztos, hogy valahogy fel kéne kelteni az érdeklődésüket. Megint a kurva moraj és hangzavar. *De*, harsogta túl ismét a tanári kart, de, hangsúlyozom, tudom, milyen nehéz ez, és hogy nem egyik pillanatról a másikra megy. De hát végül is ezért vagyunk pedagógusok, hogy az ilyen kihívásoknak is megfeleljünk. Én biztos vagyok benne, hogyha leültök közösen ötletelni, hogy hogyan tudnátok nagyobb kedvet csinálni, esetleg valamilyen fiatalosabb nyelven és közelítéssel tálni a tananyagot, arra a fiatalok előbb vagy utóbb vevők lesznek.

Innentől nem volt visszaút, le kellett ülni. Sibók már előre tudta, hogy ez nem fél-egy, hanem legalább három-négy órát jelent, s hogy ennek a nagy része is ugyanazon panaszok felemlgetésével fog eltelni. Ő a maga részéről csak a legparttalanabb részeknél szólt hozzá, hogy lehetőleg ne növelje a „konstruktív megbeszélés” előre is végeláthatatlannak tetsző hosszát, de végeredményben, előre jól megfontolt szavai amint kipottyantak a száján, már be is kellett látnia, hogy amit mondott, minden esetben csak olaj volt a tűzre, nevezetesen, hogy nem lehet, egyszerűen nem megoldás lebutítani a tananyagot a diákok számára, mert attól csak még műveletlenebbek és felkészületlenebbek lesznek. Hogy egy ilyen fajta „engedésre” nem motiváltabban reagálnának, hanem csak visszaélnének vele, még any-

nyira sem véve komolyan a tanulást, mint eddig tették, meg hát ez amúgy sem mehet úgy, hogy folyamatosan önekik kell lesni a diákok igényeit, mert a diákjaik túl vannak terhelve és egyébként sem érdekli őket, kevés kivétellel, ami az órán elhangzik, tehát, ha a diákok írják a tananyagot, nem lenne benne semmi, és ez érthető is, magyarul napnál is világosabb, hogy nem nekik kell efelé a semmi felé terelniük az elvárásokat, hanem a diákokkal kell megértetni, hogy irodalom, művészet, kultúra, és igen, ez is elengedhetetlen fontosságú, kiváló helyesírás nélkül ők válnak kevesebbé, de egyben kevésbé kompetenssé is, erre a saját érdekükben van szükségük, mert magaskultúra nélkül az élet élvezhetetlen. És persze, ők nyilván nem írhatják elő, hogy a diákok mit csináljanak a szabadidejükben, de éppen ezért kéne valahogy meggyőzniük őket, hogy olvasni, zenét hallgatni, festményeket nézni satöbbi, milyen jó. De addig is, amíg ezen fáradoznak, ez mégiscsak a Világlegjobb Gimnázium, ahol nem véletlenül nagyok az elvárások, éppen hogy ugyanolyan keményen és szigorúan kell osztályozniuk, hogy a hallgatók, pardon, diákok lustaságát és trehányóságát ne kezdjék el még ők is tolerálni, mert akkor aztán tényleg nincs vége a dolognak, az egy láncreakciót indít el, és... És akkor buktassunk meg mindenkit? Ismétljem évet az egész kurva évfolyam? Mert nálam akkor, ha ilyen elvárásokat támasztok, mint te, Ferikém, ez lesz a vége, csak úgy jelezni, már ne is haragudj. Nem, nyilván nem úgy értettem, halkult bele a Czollnernek adott válasza az általános, újult erővel erősödő alapzsivajba. Ez után a humántanáros míting után jött oda hozzá a Csák Zsuzsi, hogy ő, láthatta a Feri is, végig egy szót sem szólt hozzá ehhez az egészhez, mert szinte végig csak kapkodta a fejét, meg hát mire föl is, elvégre ő még csak egy kis kezdő énektanár, úgy érezte, neki nem is lenne sok joga ebbe beleszólni (Sibók közben erőteljesen rázta a fejét, hogy nem, nem, hogy is gondolhat ilyet a kedves kollegina, hiszen azért is gyűltek össze így, hogy mindenki hozzászólhasson), de őt nagyon megérintette, ahogy a Feri ezekről a dolgokról beszélt, mert, bevallja őszintén, senkiben sem látott olyan elhivatottságot, ahogy így beszéltek, amilyet a Feriben, rajta látja leginkább, hogy a diákjai szempontjai is őszintén foglalkoztatják, mármint nyilván a többiek is, persze, jót akarnak nekik (hadarós bólogatás Sibók részéről, hogy persze, nyilván, nyilván), de olyan megértéssel és jószándékkal és őszinte aggodalommal, mint a Feri, hát, itt most egyikük sem beszélt, és ha nem nézi hülyének a Feri, amiért itt most neki mégis el meri cincogni ezeket a kis hülyeségeit (heves fejrázás, hogy nem, nem, korántsem, ugyan már, dehogy, és csak mondja a Zsuzsika, izé, Zsuzsa, vagy talán inkább Zsuzsanna?), akkor elmondaná, hogy ő ezekben az elmondottakban sok helyütt magára, vagy hát az övéhez hasonló helyzetre ismert, és hogy közben úgy érzi, hogy amit ő gondol ezekről a kérdésekről, azok pont azok, amiket itt a Feri is próbált mondani, csak milyen kár, hogy az a „fafej” Czollner beléfojtotta a szót (egyszerre bólogatás és fejrázás, hogy hát igen, igen, köszöni, de persze a Czollner Bandit, mint magyaros vezetőtanárt nyilván ő is, meg a Zsuzsi, izé, Zsuzsa is, mindketten rendkívül tisztelik, és hát a fafej nyilván csak idézőjelben volt értve, mert hát nagy tiszteletű, nagy tapasztalatú, rangidős kollégáról van szó, de persze, hát valóban egy hülye, vén, korlátolt segg, azaz, izé, fafej, de persze természetesen idáig ő sem ragadtatná magát, ha

a Zsuzsika, izé, mégis idézőjellel értette), mert hogy ő még nagyon szeretne volna hallgatni a Feri meglátásait, és hogy ő őszintén hisz benne, hogyha nem is így mind, mint valami összeterelt, hangos baromfiudvar (igen, igen, bólogatás), de hogy ha csak páran összevetnék a tapasztalataikat és meglátásaikat, akkor abból valóban, talán, kisülhetne valami építő és előrevivő. És akkor, mint mikor valaki nagy lendülettel futásnak kezd, de hirtelen eszébe jut valami, például egy otthon felejtett kulcscsomó, és megtorpan, de saját lendületétől majd előreesik, billent meg a hirtelen, Zsuzsika egyszuszra elmondott mondati mögül a lendületében megtorpanó, kifejezetten kínos éllel beálló csend. Hát akkor mi lenne, ha egy másik alkalommal, mondjuk egy kávé mellett visszatérnénk rá, mosolyogta, Sibók Ferenc, az Irodalomtanár, hirtelen nem is tudta, hogy ki. Mert hogy, bár ő mosolygott és mondta ezeket a szavakat, közben egészen biztos, hogy mégsem. Ez nem rá vall, ez nem ő, aki egy ilyen fiatalka, helyeske, cuki kis festettvörös kolleginának ilyeneket vág rá, méghozzá csípőből, ilyen már-már lezser, de mégis pont jókor pont jókat. Persze, az nagyon jó lenne, vágta rá megkönnyebbültségében talán túl gyorsan, túl lelkesen is az ettől a megkönnyebbültségtől és túllelkeseződéstől most még nagyobb zavarba eső kolleginára – most már mindketten úgy érezték, mintha a föld alá süllyednének a kialakult helyzet hülye mivoltán. Őőő, hát akkor, mondjuk jövő szerdán, hattól? Itt és itt? Persze, csipogta valami egészen valószerűtlen, kipirult kamaszlányhangon Csák Zsuzsa, aki ekkorra már valóban Zsuzsika volt, nem is értette, hogy mi lelte, ahogy a beszélgetés másik pontján Sibók Ferenc sem, hogy ez, már megint, ez a magabiztoskodó, behízeltő bájjúnárság, ez a ki tudja, honnan felvett, rá nem jellemző viselkedés, az időpont és a hely azonnali rávágása mégis mi volt, az életében nem beszélt még így, pláne ilyen fiatal, helyes csajszi, izé, nővel, pláne egy kolleginával, jézusom.

Hát így alakult ki ez a helyzet, ez a hülyébbnél hülyébb logikával mégis levezethetőnek látszó következmények megpöccintette, s most szépen, mint csillag az égen, sorjában dőlegető dominósor, hogy akkor neki most szerdán hattól, miközben ez persze nincs kimondva és persze ezt nyíltan elismerni sem lehet, de mégis afféle randiszzerűsége van ezzel a fiatal kolleginával, aki persze nyilván nem is így tekint erre az egészre, és neki sem szabadna, de hát hátha, mert azért voltak olyan jelek, de hát mégis. Hát miért jár egyáltalán ilyesmiken a feje? Egyetemista kora óta nem „csajozott”, és hát idézőjelek használata nélkül azt sem nevezhetné így, és még ha neadjisten újra legalább megpróbálna ismerkedni nőkkel, udvarolni, valami, akkor is pont egy másik tanárral és akkor még pont ugyanonnan? Meg különben is, mivel imponálhatna egy ilyen nála, ránézésre is legalább öt-hét évvel fiatalabb nőnek, aki még épp csak kipörgött az egyetemről, még fiatal, még csinos, lelkes, vidám, életteli. Neki meg lúdtalpa van és sok dioptriás szemüvege, és asztmája, az utóbbi egy-két évben elkezdett némi pocakja is nőni, most még, ruhában kábé nem látszik, de ha az lekerülne, de már megint hová gondol. És egyre nagyobb ütemben kopaszodik, és ezeréve nem volt már nővel, nem is tudja, mostanában, pláne egy ilyen helyes lá, izé, fiatal hölgygel hogy kell, azaz, kéne, ha ez egyáltalán az, vagy az lehetne, „randizni”, miket mondanak ilyenkor a korabeli férfiak az ókorabeli nőknek, amiket ő bizvást nem is tudna, nem is akarna, de még, és főleg úgy nézni, ahogy manapság a „menő” „pasik” a „dő-

gös” „nőcikre”, hát ő végképp nem hajlandó, de persze nem is megy, mert a kopaszodás, az asztma, meg főleg a dioptriák. Na most aztán jól benne van a slamasztikában, mert persze, ha a Zsuzsika, na, nincsenek még úgy, de erre sem gondoljon, mert nyilván nem is lesznek, tehát ha a *Zsuzsa*, ami közben, mint név, nem is illik hozzá, ehhez a helyes, azaz, na, jó külsejű, fiatal nőhöz, nem is illik, Zsuzsának, így, becézetlenül, eleve csak egy bizonyos korhatár, csak bodorított, lakkozott hajtupír és sok (jó sok), illetlen, rossz ízlésű, hiú öregasszonyos smink viselése mellett volna szabad hívni bárkit is, de hát azért jobb a korrektség, szóval, ha a Zsuzsa mégis randevúra számít, vagy hát bármi ilyen férfi-nő jellegű „találkára”, azért teljesen fafjeként, nyámnyila tejbetökként sem viselkedhet, de közben annál szomorúbb-szánalmasabb sincs, mint hogy ő itt a kopasz, dioptriás lúdtalpával, az alaposan felhúzott nadrágjába túrt ingével, a kis, koptatott könyökű tanárúrkardigánjában eljártssa a „máchót”, meg hát egyáltalán, ő mint „hódító”, mint a Zsuzsa „udvarlója”, mint a „lovagja”, na, ne röhögtessek már magunkat. De hát végül is a nő akart találkozni vele, legalábbis ő kezdett így viselkedni, valamiért csak odajött hozzá. Ha tisztán szakmai a rokonszenv, akkor is rendben van, ha úgy viselkedik, ahogy szokott, ha meg, bár ez teljesen érthetetlen lenne a számára, netán mégis, valami egyéb, romantikus vonzalmat is táplálna az irányába, akkor meg eddig is, valahogy mégis ilyen minőségében keltette föl az érdeklődését, miért is blamálná magát azzal, hogy majd pont most kezd egészen másképp viselkedni. Ez az. Lesz, ami lesz, a méltóságának ezt a legutolsó, kis, féltve őrzött szegletét, nevezetesen, hogy ő, persze, tudja, látja, észleli, nem olyan, mint egy „mai” „pasi”, nem adja föl, ő ilyen és kész, punctum, ha nem tetszik, nem kell a társaságát keresni, és ennyi.

De azért persze nem itt volt vége a rákészülés idegfáradalmainak, hanem például a keserű gyakorlati következményekkel való, elkerülhetetlen szembenézésben. Hogy akkor ezen a héten kihagyja hétfőn az újságost, ahogy már évek óta soha sem, és nem hogy a tíz irodalmi és öt-hat további művészeti és egyéb szakmai folyóiratot és kiadványt nem veszi meg, hanem helyettük, randevú vagy sem, mégiscsak „találka” egy fiatal, csinos, na, izé, jó külsejű hölgygel, de főleg: kolleginával, ahhoz mégiscsak, akármi is az összejövétel effektív célja, kell valami jobb illatú, márkásabb kölni, eggyel jobb arcszesz, urambocsá, a repedt talpú, kopott félcipő helyett is valami eggyel elegánsabb. Hajvágás, esetleg. És ezeknek a költségei, s mivel másból már egyszerűen nincs mód félretenni, mert azért a színház- és operabérleteket, egyetlen, ki tudja, milyen célú alkalom miatt azért mégsem, ne legyen már örültekháza, így is egy merő purparlé, amit itt a „hormonjai” művelnek vele, maradnak a nyomorult folyóiratok és szaklapok.

S mindezt a kellemetlenséget csak azért, hogy másfél-két órán át gyönyörködhesen ebben a megfejthetetlen, na jó, ennyit megenged magának az okozott kellemetlenségeket elensúlyozandó, *Zsuzsikának* a csinosságában, a vöröséslilas fürtjeiben, az asztalnak még erről a végéről is érezhető, finom, édeskés illatában (de jó, hogy végül ő is vett egy jobb kölnit, hála az égnek!), a kacagásai mentén behuppanó mosolygódreibeiben, a szeme csillogásában, a még véletlenül sem kihívó vagy ízléstelen, ahogy ezek a fiatalabb nők, mostanában (botrány) öltözködnek, mégis csinos, elegáns, *vonzó* öltözékében, a helyes, tiptop kis

nyári cipőjében – és ennyi. Ezt nézhette, hallgathatta, szagolhatta, végül másfél órán át, ittak egy kávét, ettek egy krémet, beszélgettek, egyeztettek – és ennyi. Nyolc-fél kilenc-re otthon voltak mindketten, megbeszélve, amúgy, sok mindent, nemcsak szakmai problémáikat, de az irodalom- és művészetoktatás helyzetét, a magaskultúra szerepét úgy általában és különösen „napjainkban”, egy kevéskét, óvatosan, naná, még politizáltak is – és ennyi. Mikor a Zsuzsika, nagyjából félúton járva a krémesében, elmondta neki, hogyha a Feri megbocsát, amiért ő most itt „játszva a nagyokost”, esetleg egy tanáccsal szolgálna (mire ő bólogatott, hogy hát persze, hát a Zsuzsika ne vicceljen, hát hogyisne és naná, hiszen ő teljesen egyenrangú kollégaként gondol a kolleginára), elmesélné egy tapasztalatát, már tudta, hogy ebből, romantika, ismerkedés, udvarlás terén nem lesz semmi. És akkor a Zsuzsika belekezdett, hogy közvetlenül azután, hogy bekerült ide a Világlegjobba, ami neki már eleve egy óriási élmény volt, mert épp csak kikerült az egyetemről, nem tudta, mi lesz vele, mihez kezdjen, és akkor rögtön egy ilyen nagy múltú (és jelenű – heves bólogatás mindkét részről), nagy presztízsű helyen, mint a Világlegjobb, üresedés van, és pont énektanárt keresnek, és ő persze nem is hitt benne, de azért tett egy próbát, és rögtön, első munkahelyeként fölvtették pont ide, szóval ezután, mikor elkezdett tanítani, először ő is, hát szinte épp olyan elkeseredett, vagy izé, nem is ez a jó szó, de talán így fogalmazna inkább, hogy csalódott volt, mint amilyenek most a Feri tűnik a számára, de persze, teljes joggal. Milyen gyönyörű a nyaka, gondolta erre válaszul Sibók, és nem mert lejjebb nézni. Mert hogy persze, az ő „nebulói” sem érdeklődtek, meg unták, meg túl voltak terhelve, meg semmi sem tetszett nekik, mindegy volt, hogy Bartók, népdal vagy Chopin, bármit énekeltetett velük, bármit vitt be hallgatni, bármit magyarázott, semmi, de úgy képzelje (nem kell nagyon képzelni, tudja, bólíntott) a Feri, hogy de aztán tényleg semmi se. Míg-nem egyszer, gondolta, már minden mindegy, megkérdezte az egyik órán, minden előzmény nélkül, hogy akkor ők mégis mit szeretnek. Na hát erre először zavart csend lett, de aztán valaki bekiabálta, hogy Metallica (bólíntás és mély sóhaj Sibókrészről), és hát erre, most képzelje a Feri, hát szabályosan „elszabadult a pokol”, de (kis kacaj), jó értelemben, hát erre mind elkezdtek, és hát volt ott minden, Zanzibártól Eminemig (bólogatás Sibók részéről, mert hallomásból, persze, tudta, hogy ezek afféle táncdalénekesek lehetnek), diszkó és „desz metál”, úgy képzelje, hogy tényleg minden. Na hát erre, megint, ki tudja, honnan, támadt egy ilyen egészen, meglepően jó ötlete. Akkor a következő órára mindenki hozza be a kedvenc zenéit, és párat meghallgatnak együtt, ezt mondta, meg hát ezek közül, mármint nem az ilyen durva reppet vagy deszmetált, de a popzenéből ő is jópárat szeret, meg, gondolta utólag is, nem is árt, ha a diákok is tudják, hogy azért, mert zongoraművésznek tanult és a konzervatóriumban végzett, azért ő sem valami „marslakó”. (Sibók pedig bólíntott, mintha maga sem lenne az.) Na erre a következő órára mindenki vitt zenét, olyan lelkesek meg érdeklődők voltak, hogy szinte nem is bírta velük, hirtelen mindenki jelentkezett, sorra akart kerülni. Aztán volt ott is minden, Nightwish, az még kifejezetten jó is, az végül is, nem is úgy „pop” zene (Sibók bólíntott, mert valami plakáton látta már leírva ezt a nevet), meg volt Nox, valaki még Beatlest is vitt (Sibók szeme fölcsillant, azt – többnyire – ő is szerette). És utána, még pont egy valakire volt idő, felszólított egy fiút. Valamilyen Károly volt, a legrosszabb gyerek az egész osztályban, azóta már,

azt hiszi, nem is jár ide, meg is bukott talán párszor. Na szóval kijön ez a Károly, már előre ilyen sátánian vigyorog, a barátaival így összevetet, látta már a szemében is, hogy valami nagy rosszaságra készül. Kérdezi tőle, hogy milyen zenét hozott. „Ganxstát, jee”, feleli erre válaszul, és büszkén mosolyog. Nyilván azt hitte (itt akaratlan hatásszünetként evett még egy falatot a krémesből, amiről a beleélttség okán pár percig teljesen meg is feledkezett), szóval nyilván azt hitte, hogy ettől majd megriadok, és leültetem, de...! De itt lepődött meg szerintem csak igazán, mert én meg rámutattam a magnóra, hogy tessék, tegye csak be. Na és, hát úgy képzelje a Feri, hogy az még a Ganxstától is valami extra trágár dal volt, nyilván arra számított a fiú, hogy ő majd fejvesztve rohan ki a teremből vagy két sor után leállítja a magnót, de nem. És ettől ez a Károly egészen zavarba is jött, mert erre aztán nem számított, hogy ez ott, egy tanítási órán végigmehet. És ültek mind, síri csendben, iszonyatos zavarban, és csak mentek ezek az olyan káromkodások, hogy hát azt most ő itt, pláne így a Feri előtt, meg nyilvános helyen, hát még suttogva sem (El tudja képzelni, jelezte Sibók, részben azért is, hogy megelőzőképp is, ha a Zsuzsika mégis meggondolná magát), na igen, és végighallgatták. És mindenki rettenetes zavarban volt, ez a Károly fiú is, egészen meg volt semmisülve mindenki. És onnantól, hát ha sokkal nem is lettek érdeklődőbbek vagy igyekvőbbek, de egy kicsit talán javult a helyzet, valamivel szorgalmasabbak voltak talán, meg egy kicsit tisztelettudóbbak, ő meg ettől, erre válaszul velük sokkal közvetlenebb, és hát ez nyilván nem olyan nagy dolog (Sibók már nem tudta rávenni magát még egy adag lelkes fejrázás-bólogatásra), de azért mégiscsak valami. És azóta, ahány új osztály jön hozzá énekórára, ő mindig ezzel kezdi, hogy ezt elmeséli nekik. Mondjuk olyan nagyon sok haszna nincs, de egy kicsit talán használt. Jaj, de most itt összevissza fecseg, meg ennek nincs is feltétlenül sok füle-farka, nem is érti, most miért is mondta el. Sibók pedig, fejben már a másnapi óráját kezdve tervezgetni Balassiból, egyszermind el is döntve, hogy öt helyett csak három verset ad fel, hátha annyit még hajlandók elolvasni hétfőre, megértő, barátságos és udvarias mosollyal fedte el, hogy ő sem.

■ ■ ■

Nyerges Gábor Ádám (Budapest, 1989): író, költő, szerkesztő (Apokrif, Art7). Legutóbbi kötete: *Berendezkedés* (2018, PRAE.HU).

Egy mexikói gitár

(*A Mexican Guitar*)

Színészek sokszínű szólamban, és apácák,
azok a huncut kampány-menedzserek,
kirívó színekben jártak fel-alá a *campón*,
amikor Jane-nel elhadartunk egy vörös *fandangót*.

Egy felhő Jane szoknyáját az arcomba vetette,
és a környékbeli fiúk elé olyan látvány tárult,
ami nem jár egyszerű halandónak. Arab nappalok.
Műgyémánt sarkait összeütötte. Csipkepanoráma.

Kiáltozásunk kidöntött egypár pálmafát,
és a tátongó ég megémelyült a balgaságunktól,
micsoda lilán ragyogó rüsztyök és ez a gyorsaság!
és irigység harapott az északi katonákba.

Tolakodó, elképesztő megfontoltság. Violet
bekandikált, ezüstös bizsu csüngött rajta,
egy kiéhezett filmsztár kísérte, beau idéál!
és a bús balladát, az *Anne the Stripet* dúdolta.

„Add vissza a bundámat,” kiáltotta Violet.
„És ne játszd nekem a hőst, Bostonból jöttem.”
Jane-nel elájultunk. Micsoda miszteriőzike!
Lefagyott a fandango az ajkunkról.

Egész este mogyorókrémet ettünk hagymával,
beszélgettünk, bánatosan, filmekről és filmgyártásról,
és arról, hogy haldoklik a balett. Fájt a lábunk.
Violet felsírt: mindent az utolsó pillanatra időzít.

Alvás a szárny felett

(Sleeping on the Wing)

Talán valami nagy szomorúságot akarunk elkerülni, –
ahogy egy barokk darabban a hős felkiált: „Aludj!
Ó, aludj hosszan és békésen, hogy feledj!” –
amikor magasan a parttalan város felett repülünk,
ahogy a járdáról felröppen egy galamb az ég felé,
ha egy autó dudál vagy becsapnak egy ajtót,
az álmok ajtaját, az élet tarka szerelmekben és
ezer nyelven, ezer szép hazugságban megy tovább.

A félelem is mélyre zuhan, mint egy cementeszsák, te
az Óceán felett szállsz. Hol van Spanyolország? Hol van
a... ki is? A polgárháborút nem azért vívták, hogy
a rabszolgákat felszabadítsák? Egy hirtelen turbulencia
emlékeztet a gravitációra és az emberi szeretetre.
Itt vannak az istenek, töprengenek és tétovák.
Lehet, hogy a tehetetlenség felszabadít?
Nem ébreszt fel többé egy arc szomorú küzdelme?
csak átutazol valami személytelen, hatalmas téren,
kívül vagy örökre, semmi sem kötelez.

A szem álomba fordul, mintha a szél görgetné,
a szemhéj enyhén kinyílik, verdes, mint egy szárny.
A világ jéghegy, mennyi minden láthatatlan! Egykor
is, de így, innen is, csak a forma látszik, és talán
az is alszik. A szeretett halott arcvonásai jégbe
vésve, szobrász vagy, aki térről és
sebességről álmodik, csak a te kezéd tehette ezt.
A kíváncsiság, a vágy szenvedélyes keze. Halott
vagy alszik? Elég sebesen suhansz? Lebuksz
és lemondasz mindenről, amit magadévá tettél,
szárnyalásod királyságáról, mert fel kell ébredned,
és melegségedet a szeretett képbe kell lehelned,
akár meghalt, akár csak eltűnik, ahogy
a tér is eltűnik, és vele az egyediséged.

Grace-nek, egy buli után

(For Grace, After a Party)

Nem mindig tudod, mit érzek.
Tegnap este a meleg, tavaszi fuvallatban,
amikor dühös tirádát árasztottam egy
érdektelen
akárkire, a szeretet gerjesztett fel,
amit irántad érzek,
hát nem furcsa? egy
idegenekkel teli szobában
a legnagyobb gyengédség is
vonaglik és üvöltést forral. Nyújtsd ki a kezedet,
nem került
hirtelen az éjjeliszekrényedre
egy hamutál? És valaki, akit szeretsz, belép
a szobába és megkérdezi
milyen tojást kérsz
reggelire?
De mire elkészül, már megint
rántotta lesz, az idő viszont továbbra is meleg.

Gerevich András fordításai

Frank O'Hara (1926 Baltimore, USA – 1966 Fire Island, New York, USA): amerikai költő, a Museum of Modern Art kurátora. A New York School nevű informális ösztönművészeti mozgalom egyik legismertebb alakja, olyan költők mellett, mint John Ashbery és Kenneth Koch. Költészetének három fő ihletforrása New York mindennapjai, az európai avantgárd költészet és az LMBT szubkultúra. Magyar kötete *Töprengések vészhelyzetben* címmel jelenik meg a Magvető kiadó gondozásában, Gerevich András és Krusovszky Dénes fordításában.

Gerevich András (1976, Budapest): költő, író, műfordító, a Budapesti Metropolitan Egyetemen tanára. Utolsó kötete 2014-ben *Tizenhat naplemnete* címmel a Kalligram Kiadó gondozásában látott napvilágot, szintén itt jelent meg 2010-ben *Hűlt hely* címmel Seamus Heaney válogatott verseinek fordításkötete, melynek egyik szerkesztője és fordítója.

Kiszáll a liftből a negyediken

Nem biztos, hogy ma lesz ereje kiszállni a negyediken, s egy emeletet megtenni gyalog a lépcsőkön fel az ötödikre. Pedig a liftajtó csapódása onnan kevésbé hangzik fel az ötödik emeleti lakásokba, különösen a függőfolyosóról nyíló utolsó lakásba. Benyomja a negyedik emelet gombját. Utóbb még meggondolhatja. A háború előtt épített Freissler-felvonó fával borított kabinjának tükrében a látvány semmi-
ben sem különbözik a fürdőszobában reggel látott tükörképétől. A szeme alatti zsírszövet nem lóg mélyebben, nem vándorolt tovább, egységet alkot azokkal a vízszintes és függőleges barázdákkal, amelyek régóta tagolják az arcát. Jó ideje, akárcsak Giacometti ceruzarajzos önarcképét, geometriai formák halmazaként látja önmagát. Törődöttségét ellenpontozza ifjúkort idéző fénylő fekete, dús, hullámos haja. Többen feltételezik, hajolajat használ. A lassú mozgású liftben egy pillantás után elfordítja a fejét a tükörtől, zavarja a közelnézet, és ahogy mindig, inkább aznapi antréjára próbál összpontosítani. Szeretné ismét látni a tekintetükben a félelmet, hogy összevesszenek a lépteire, szereti elképzelni, hogy amikor belép, épp róla beszélnek. Bár egyre kevésbé érti és talán már nem is akarja érteni őket, a rajtaütéses játszmával nem akar felhagyni. Amíg a nagyobbik otthon lakott és kamarázhattak, szükségük volt rá, zongorista nélkül mit sem tudtak volna kezdeni egymással. Ilyenkor mindig érzékelt valamiféle együttrezgést. A kamarázáshoz elengedhetetlen együttrezgés és a felesége tekintetében ebben a helyzetben felismerhető elégedettség félrevezette. Úgy érezte, családnak lenni mégiscsak jelent valamit. Annak ellenére is, hogy a billentésével, a frazealásával állandóan elégedetlenek voltak. Zeneileg túltápláltak, morogta válaszként.

A lépcsőzést egyre rosszabbul bírja, elég az egyetemen a másodikra felmennie. Mehetne lifttel, de egy ideje leszoktatta magát róla egy zavarba ejtő, a földszintől a második emeletig lezajlott közjáték miatt. Hiába igényel vezetékes telefont, nem jut hozzá, panaszkodott vele lif-

tező kollégájának. A liftkezelő egy mért nem nekem szólt a tanár úr mondattal félbeszakította a beszélgetésüket. Pár hét múlva kiderült, valóban megoldotta a problémát. Akkortól, hogy bekötötték hozzájuk a telefont, nem lépett többé az egyetemi liftbe. Fáradtságát legyűrve a negyediken kilép a liftből s nagyon lassan elindul felfelé a lépcsőkön. Kézhátát, ahogy máskor is, végighúzza a repedező, pattogzó zöld olajfestékes falon. Egy apró faldarabka, ahogy máskor is, a körme alá ékelődik és fájdalmat okoz. A fájdalom megnyugtatja. Várja ezt az érzést, akárcsak a késői órákat, amikor végre a gyógyszeres szatyrához nyúlhat. Nagyméretű cekker, tele gyógyszerekkel. Szerencséjére a körzeti orvos, már jó ideje nem kérdez, csak felír. Noxyron, Codein, Seduxen, Andaxin. Ezeket aztán kedvére kombinálja. Kedvére van az arányok napi változtatása, kísérletezik, kalkulálgatja az egyes gyógyszerekből a legkedvezőbb mennyiséget a napi dózishoz. *A proporcióra mindig mindenben ügyelj*, hallotta apjától. Miből, mikor, mennyi, nem mindegy. Apja patikájában, a laboratóriumi helyiségben kisgyerekként, ha engedték, sámlira állva figyelte, amint a patikussegéd különféle elemekből gyors mozdulatokkal kikeverte a porcelánedényekben a megfelelő arányú gyógyszeradagokat. Olykor szívesen intette volna, hogy tegyen kevesebbet valamiből, máskor meg többet. A helyes arányok megtalálását játéknak, a retortákat, az üveg- és agyagtégelyeket játékszereknek tekintette, s nehezen fogadta el, hogy mindezeket csak felnőtt és kivételezett személyek használhatták. Utóbb az elemiben, ahová a héderrel párhuzamosan járatják, a vegytan iránt már semmilyen érdeklődést nem mutatott. A vevőket fogadó térben a meleg diófaborítású bútorzat díszítése, elsősorban a kígyó köré komponált jelenetek kötötték le a figyelmét, bár akkor még nem értette a faragványok jelentését. A kígyót itató Hügieia alakját formázó reliefet, amikor a személyzet nem figyel, ujjjával megérintette. A Dalton kurbli összeadó gép mellett kínált színes papírba csomagolt gyógycukorkák és a Braun Testvérek mutatós gyógylikőrös üvegei a pulton kevésbé vonzották. Abban az időben a számológépek nagyon drágák voltak. Apja csak összeadó gépbe investált. Szerencsére. Működési engedélyét 41-ben visszavonták, és féláron kellett eladnia a patikát.

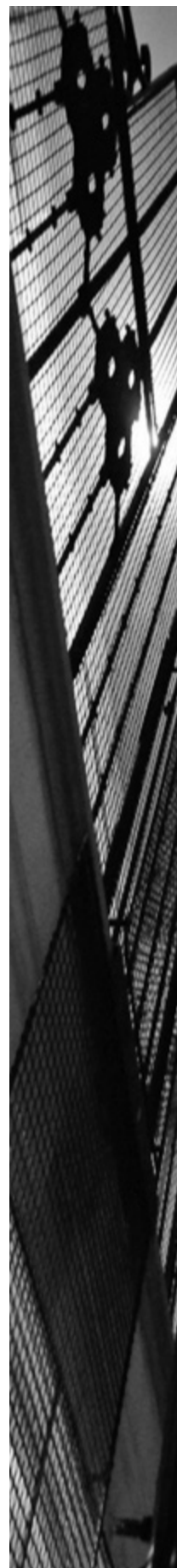
Gyűlöli, ha a negyediktől az ötödikig a lépcsőkön összeakad valakivel. Elsősorban a saját korosztályától menekül, a régi lakóktól, akik értetlenkedve figyelik, s olykor meg is állítják. Véletlenül a negyedik emelet gombját nyomtam be, ismétli felkészülten. Bárki bármikor szembjön vele ezen a lépcsőházi szakaszon, mindig nyugtalan, a találkozások megzavarják, el nem varrasodott sebei megnyílnak, kevésbé képes arra figyelni, hogy hazakerkezése hatásos legyen. Egy testes férfi jön szembe vele. Testes férfi, aki úgy néz ki, mint Áron, a korpulens Áron. A rövid lábain lefelé gördülő férfinak csak az alkata idézi, pillantása az övénél nyugtalanabb. Áron tekintetében mindenki megpihen, szélsőséges vibrációtól mentes éle-

tének minden pillanata, józanul és részvétellel figyeli a világot. Már a gimnáziumban is ilyen volt. Érettségi bizonyítvánnyal a kezében meghalni mégiscsak más, halotta tőle az utolsó iskolai évük végén. Felesége is készül az estére, arra a pillanatra, amikor ő magába tömi a maroknyi tablettát. Addig, hogy ne kelljen jelenlétét, közeledését elviselnie, többnyire menekül. Egy kör a konyhában, másik kör a fiával, ha épp otthon van. A legvédelemben helyzetbe anyja szobájába lépve juttatja magát. Mindeközben azt hiszi, türelmetlen várakozása férje előtt nem lepleződik le. Ennek érdekében sokszor megálljt is parancsol bevettedazaltatódat kérdésének, s gyakran az első szótag kimondása után zavartan belekezd egy kényszerűen rögtönzött mondatba. Férje soha nem árulja el, hogy hiába is igyekszik, átlát ügyetlen viselkedésén. Felesége szőke csigás haja az idő előrehaladtával csak hosszából veszített, vonzása megmaradt. Fiatalkorában hátközépig, 50-hez közeledve már csak válláig ér, s korához illően keretezi babavonásokat őrző arcát. Szereti megérinteni hajcsigait, erre azonban csak ritkán van lehetősége, az asszony irtózását nem rejtve húzódik el tőle, mint aki deformálódott izületeitől védi babahaj könnyűségű fürtjeit. Ez mindig meglepi. Anyja szinte neheztelt rá, amikor gyerekként elhagyta azt a szokását, hogy ujjaival tekergette drótszálú sötét tincseit. Gyermekkori párnás kézfejének puha érintését még évekkkel később is kikényszerítette, ölébe vagy mellkasára vonta őt, s kezét hajához irányította. Utoljára egy szerdai napon, június 21-én, hajnalban. A lépcsőkön felkapaszkodva ismét megfordul a fejében, talán nem is érdemes egy emeletet gyalogolnia, hiszen az évek során annyi változatát ismerhetik váratlan hazaérkezéseinek, hogy már nem kelt feszültséget bennük, ha – akár nesztelenül, akár a lift- vagy a bejárati ajtó zaja által jelezve – megjelenik. Maga sem élvezi már a hatást. Kétségbeesetten figyeli nap mint nap, ahogy egyre távolodik a maga által színre vitt családi szcena figuráitól, s retteg a pillanattól, amikor majd a figyelmük teljes hiánya miatt le kell mondania a jelenetről. Egyelőre bizonyos elemeit sikerül színen tartania.

Nem csak az emeletnyi lépcsősoron kell túljutnia, hanem a lépcsőházat és a függőfolyosót elválasztó kétszárnyú csapóajtón is, majd végig kell haladnia a függőfolyosón az utolsó lakásig. Négy szobás lakásuknak két bejárata van, a konyhának is nyílik ajtaja a gangra. Két hosszúkás ablakát többnyire nyitva tartják, hogy a szag és a gőz ne töltse be a teret, ahol alig akad a napnak olyan órája, hogy a tűzhely valamelyik rózsáján ne melegedne, főne, forrna, vagy sütőjében ne pirulna valami. Az egyetlen, ami nincs ellenére anyosa személyében, hogy kifogástalanul főz, s nála a tálalás is elsőrangú. Tányérhús meggy- vagy almamártással, s lányával ellentétben, ő pontosan tudja, a marha melyik részét kell megvennie ehhez. Konyháját kifinomultság jellemzi, a legbonyolultabb ételt is kapkodás nélkül készíti el, méltósággal mozog a konyhában. Ez közös életük egyetlen terepe, ahol respektussal figyeli mű-

ködését. Tekintetével viszont kerüli a találkozást. Ahogy a konyhai gőz távozik a gangra nyíló ablakon át, anyósát is mintha gőzzé alakulva hagyták volna cserben életnedvei. Keskeny ajkak, száraz, csekély mimikájú, vízszintesen keresztező ráncokkal mintázott arc. Lánya szépsége nyomokban sem tűnik elő vonásaiban. Keveset beszél, szavainak ritmusa lassú mozgásával harmonizál, nem siet mondatai végére érni. Hangja soha meg nem döccen, ritmuzavar nélkül beszél végig az életét. Hátának egyenes tartása mintha hangjának is határozott tónust szabna. Lánya boltban vásárolt ruháit mindig kifordítja, s a belső varrások minőségéből következtet rá, hogy pocsek avagy legfeljebb közepes munkát végeztek. Rotschild Klára szalonjának egyes darabjai is így járnak a kezében, amikor egy-egy Nyugaton élő rokon időzik náluk, hogy olcsón gyógyfürdőzzön a Gellértben, ruhát varrasson a belvárosban. Amikor anyósa biedermeier, egész alakot befogadó állótükre előtt újra felpróbálják és bemutatják az elkészült darabokat, feleségét a ruhák fazonjának újszerűsége és a varratás ára pukkanasztja, anyósa viszont az anyag és a megmunkálás minőségét kéri számon a szalonban készült darabokon. Az időss asszony nem csak a háztartást, hanem szintiszta katolikusként a lányát is vezeti. Bár neveltetése többre is képessé teszi, az, hogy a templomba járáson és a férfigyűlöleten kívül egyebet nem tud átoltani lányába, a befogadón is múlik. Ahogy őt a szépség jegyei elkerülték, úgy a lánya soha nem ért be, és nem is akart kikerülni anyja irányítása alól, Házassága is megerősítette abban, hogy anyja mindenre kiterjedő uralma hasznára van, megóvjá őt mindentől és mindenkitől.

Az előszobán és a bejárati ajtón nesztelenül jut keresztül, s amikor meghallja, hogy beszélgetnek, elégedetten nyomja le a nagyszoba kilincset. Váratlanul éri, hogy felesége és fia mellett anyósát is ott látja. Szokatlan a látvány. Anyósa csak a hétfégi, illetve ünnepi étkezések idején jelenik meg a nagy ebédlőasztalnál, máskor csak a saját szobája és a konyha között osztja meg idejét. Vejével igyekszik kerülni a találkozást. Feltűnő az is, hogy jobára mimika nélküli arcát indulat teszi elevenné. Felesége és fia tekintete riadt. Azonnal felismeri, hogy félelmüket nem a belépése váltotta ki. Úgy tesz, mintha a helyzet szokatlansága semmilyen módon nem hatna rá, köszön, aktatáskáját a komódra helyezi, ahogy máskor is, és lépései addigi ritmusát megőrizve elhalad mellettük. A belső szobába tart. Napközben az ajtó mindkét szárnyát nyitva hagyják, így már belépése előtt, nap mint nap szembesül a hálószobaként használt helyiség bútorzatának fals eleganciájával. A copf fehér, arany díszítésű hálószobabútor mindennapos élmélygésének egyik kiváltója, viszolyog a látványától, különösen azóta, hogy felesége a két különálló, de összetartozó ágyat szét húzta, és a két éjjeliszekrénnel elválasztotta egymástól. Becsukja maga után az ajtó mindkét szárnyát. Bár még világos van, s a fehér csipkefüggöny kellő mennyiségű fényt enged a szobába, villanyt gyűjt. Sok fény kell ahhoz, hogy a gyógyszereit ellenőrizze. Bármikor bárholnan érkezik haza, ez a művelet minden mást megelőz. Család üdvözlése, aktatáska a komódra, ajtón be, lámpát fel, elő a gyógyszeres szatyorral. Ellenőriznie kell, úgy vannak-e, ahogyan voltak, mások által érintetlenül, van-e belőlük elegendő, és egyébként is, ebben a koszlott cekkerben benne van az addigi élete. Ha mindent úgy talál, ahogy korábban, akkor megnézi az óráját, s kiszámolja, meddig kell még várnia, hogy bevehesse a gyógyszereket. A napi rutinnal ugyan egyezve, benyit újra a nappaliba, de önmagát is meglepve, szó nélkül áthalad a szobán, s már csukja is be maga mögött az ajtót. Az elő-

szobában a bejárati ajtónál megtorpan, akatáskája nélkül súlytalannak érzi magát. Tétovásága másodpercnyi.

A parkig a lába vezet, akár Salamon írnokait. Korábban szinte soha nem fordult abba az irányba, a kapun kilépve mindig csak jobbra, a házuktól ötven méterre lévő buszmegálló irányába indul. Itt száll fel, amikor az egyetemre megy. A másik irányba most mozdul először. A megszokás zavart is kelt benne, akárcsak őszi rövid szövetkabátja alatt lengő nadrágszárának látványa az egyik kirakatüveg tükröződésében. Meghökkeni, hogy nincs tartása. Anyósa, a nadrághoz tartozó zakó gomblyukainak láttán, nem lepődne meg a nadrág szövetének szabálytalan esésén. Apja sűrű szövésű felöltőjét látja maga előtt, amelynek mintázata makulátlanul illeszkedett elől, hátul, a zsebeknél, az ujjaknál, s minden részletének szimmetrikus elrendezettsége azt a harmóniát képviselte, amit testalkata, mozgása is közvetített a környezeté felé. Amit ő lát, ha csak villanásnyira is, a kirakatüvegekben: öreges, tétova imbolygás, repülő nadrágszár. Viszi a lába az apja tiltotta irányba. A parkban a lehullott összegyűjtött leveleket négyzet alakban, hét karó köré dróthálót feszítve, körbe zárták, így kerítették el őket a füves területeket rendezetlenül betérítő társaiktól. A mintegy hetven centiméter magas karókat egymástól csaknem egy-egy méterre szúrták a földbe, úgy, hogy a négyzet egyik oldalán a háló teljes hosszában nyitható legyen a levelek elszállításához. A bekerített kisméretű terület olyan régi, rácsokkal körbevett sírhelyekre emlékezteti, amelyeknél a sírhanat fölé nem emeltek sírdombot, az érintett sík földdarabot fű, szélhordta levelek, gallyak takarják. A fűvön látott szabályos alakzattól beszéd-töredékek vezetnek egy másik letisztult formához, a sakkozók betonból épített asztaloráshoz. A betonkonstrukciókat és a köré gyűlteket az autóbuszból látta korábban. Hetente többször, az egyetemre menet.

Megpróbálja az ott látható tábla bábuait azonosítani a gyermekkorból felidézett sakk-tábla figuráival. Nem megy könnyen, mintha apja mozdulata nem csak a tábláról söpörte volna le a bábukát, hanem a tudatából is. Amennyi rögzült, az csak az érintetlen kezdőállítás. Ezek a figurák viszont nem kezdőállításban vannak. Több lépés előnyük van a memóriájában megőrzött tábla alakjaival szemben, amelyekre csak úgy képes emlékezni, ha a kezdőállást idézi fel: két sorban, rendezetten, király, királynő, mellettük két oldalon futó, ló, bástya, s előttük a gyalogok egynemű sora, sötét-világos, de nem mint a zongora fekete-fehér együttműködő billentyűi, hanem egymás ellenében, szembenállva. A sakkozók és a kibicék arcán látja, ez nem játék. Koncentráció, felelősség, és badarságok tömege az asztal körül. „Találkoztál a zenével”. Ez ideig úgy tartotta, mindazt, ami az emberről tudható, a görög drámairodalomból már ismeri. Ezekben a blödlikben, amelyekről elsőre nem tudja megállapítani, hogy mennyire rögtönzés avagy megkomponált hatásadászat eszközei, az ember kiismerhetetlenségének bizonyítékait hallja. A sakkozók és a körülöttük álló kibicék körében egyetlen nő áll, az is úgy, mint a Leninnek és Gorkijnak kibicelő Krupszkaja Vasziljev rajzán: hozzáértő tekintettel felügyeli a játszmat. Haja hosszúsága és kiteltsége is rokonítja vele. Tartozik valakihez, valamelyik sakkozóhoz, nem lehet, hogy a sakk iránti érdeklődés vezette oda. Visszafogottabban reagál a táblára, mint a körben álló férfiak, érti, mi történik, vagy úgy tesz. Sóhajt, fejét csóválja gondterhelten, kacarászik a kibicék szellemességein. Kezében ridikül. Szombaton ridikül? Nem, ma csütörtök, így a rabbit se zavarná. Kora és megereszkedettsége ellenére, teste jól működő, nagyra szabott hangszekrény. Mezzo fekvésű hangtöredékek szabadulnak ki belőle. Neki ez a nő sok. Akárcsak a kibic-

kórus. Szinte soha nem hallgatnak. Biztonságban tudják magukat, nem félnek senkitől, semmitől, a játék szabályozottsága, a táblán a királytól gyalogig kiteljesedő hierarchia biztonságos kerete, az asztal körüli egyenlőség felszabadulttá teszi őket. Ez nem a társadalmi átrendeződés terepe.

Amelyik ember nem sakkozik, nem ember – Canetti is itt kibicel? Ma megint micsoda hülyeséget lép, akárcsak tegnap; semmit nem tanult az előbbi vereségből öregúr; nagy a szája, de majd elcsendesítem. Érti már, apja miért nem engedte nekik a tábla szabadságát. Amikor lesöpörte a bábukat, nem értette. Ahogy Áron sem. Pedig neki kellett volna. Később fogta csak fel, hogy apja durva támadása nem kettejüknek szólt. Áron, akit a tornatanárunk Arelének szólított, védekezéséért Rabbi Abraham ibn Ezrára is hivatkozott, de hiába. Apja abban az egyetlen, soha meg nem ismétlődő helyzetben, a szabályok keretezte 64 kocka végtelen számú lehetőségében, máris benne látta a Teremtő végtelenségének elköteleződés helyett a menekülést: sakkozás közben

pár órára megoldottad az életed. A napi Tóra-tanulást veszélyeztető próbálkozásukban viszont tapasztalás híján nem láthatta meg, amit első alkalommal kibicelve, ő is csak kezd érezni: lehet, hogy a játszma vége a Teremtővel találkozást jelenti. Bizonyára ezért kezdeményezte Áron-Arele, hogy sakkozzanak. Arele, ez kedves becézésnek tűnhet, ha ehhez a tornatanár nem társította volna a kiselefant szót, elsősorban akkor, amikor valamilyen ugrásra, magas- vagy távolugrásra került sor a tornaórán. Kétségtelen, Áron testének méretét, formáját és arányát a természet nem sportolásra szabta. Csont- és izomszerkezete dús, puha húsba ágyazott, csontozata testtömegéhez képest vékony, ez elsősorban csuklójánál feltűnő. Testformáját legegyszerűbben gömbként lehet leírni, kurta vaskos lábai, rövid, párnás felsőteste, tartás nélkül csüngő karjai nem tűnnek önálló egységeknek. Ehhez a testhez a sakk az ugrálásnál jobban illett. Ő maga arányos, izmos alkattal ugrált a tornaórán, s játszott volna sakkot is, ha apja hirtelen, a bábukat földre juttató jeremiási haragja lehetetlenné nem tette volna a folytatást. Nem csak a sakkban. Elered az eső. Hazaindul. Már közel sem annyira hevesen reagál az esőre mint kisgyerekként. Kisgyerekként az esőt mindig megünnepelte. Mintha hajszoznak, rohant a ruhaszáritó kötelekhez. Lekapta a facsipeszt, kettészedte, a két kis fadarabot keresztben egymásra helyezte és madzaggal egymáshoz rögzítette, majd a földhöz közel vízszintesen elhajította. Amikor földet ért, körbeugrálta. Visszaemlékezve olyannak látja ezt a képet, mintha a zsidó liturgia egyik esőkerő imája meghallgatásra találásakor egy pápua törzs éltető vizet ünneplő közösségi élményét keltette volna életre. Nevet is adott a kis eszköznek, sunitnak hívta. Hogy miért, az legalább annyira rejtélyes volt maga előtt is, mint amennyire vidám rítusának sem értette sokáig a jelentését. Most viseltes öltözetét félti.

Ott ülnek hárman, szinte ugyanabban a helyzetben. Így próbálják sakkban tartani. Ettől kellett volna apjának féltennie. Feltételezik, mindezt elhiszi. Ugyan már, bobé majsze. Rendőrök, útlevelelvonás, mintha a zöldségesnél csípték volna föl, ahogy máskor, a többi sületlenséget. Anya és lánya. Döbbenet hallgatja, nekik ez az élet. Úgy hiszik, bármilyen hatással van rá a tény, hogy a fia útlevét elvették. Kétségtelen, megkönnyebbült. Legalább most nem a bátyja próbálkozott öngyilkossággal. Legalább nem a bátyján keresik a cukortartót, amit majd megint ő vihet vissza a cukrászdába. Legalább nem neki kell magyarázkodnia a zsákmányról, nem neki kell elnézést kérnie, tudják a trauma. Nem okozunk veszteséget, visszahoztam, neki csak a cukor kell, nem a cukortartó. Mintha ebből a képtelen szabadkozásból bárki is megérthetné bátyja túlműködő túlélési ösztönét. Azt mondták, az a gond, hogy nem csak útlevele és pecsétje van Jugoszláviába, de gumimatraca is. Gyakran járnak a Dunára, de még nem látta a fiát gumimatracaon. Jól úszik, akár csak ő. Tehát szökní akar. A gumimatraca bizonyítja, szökní akar. Felesége mindezt, levegő után kapkodva, úgy mondja, mintha a lépcsőházban a lakóktól hallott pletykákat valamilyen moziélményével elegyítené. És közben várja, hogy ő legalább olyan izgalmat érezzen és mutasson is feléjük. A kibickórus sok volt. Ez rengeteg. Gumimatraca, Jugoszlávia, civil ruhás rendőrök és az ő fia. Egyetemista a fiatalember? Mutassa az útlevét. Jól úszik? Van gumimatraca? Úszni készült Jugoszláviába? Ehhez kell a gumimatraca? Koper, épp Koperben kell úszkálnia? Újvidék, Rijeka, Koper, aztán két vagy három óra úszkálás, és ott van Trieszt. A trieszti öböl. Szikla, moha, alga, nem számít. Ha meg elfáradt, rá is feküdhét arra a matraca, és krallozhat, tempósan, sietség nélkül. Hogy úszni tud, az nem elég, de hogy gumimatraca van, az már bizonyíték. Meg hogy tudja, mi az a krallozás. Ami igazán meglepi, a fia tekintete. Ilyennek soha nem látta, zavar és félelem ül az arcán. Pedig annak idején nem is őt ütötte, hanem a bátyját. Hozzá soha nem ért. Emlékszik, milyen volt, amikor először az idősebbiket megütötte. Nem tanult. Nem tanult eleget. Nem volt osztályelső. Nem is igyekezett kitűnő lenni. Meg kellett ütnie. A kezével nem akarta, azzal semmiképpen. Vasalózsínór, mert az mindig elől volt. Mindig volt mit vasalnia a feleségének, ágynemű, ingek, blúzok, alsók. Meg kellett ütnie, de nem a kezével, azzal nem. Az simogatásra, finom mozdulatokra, puha érintésre való. Ahogy a szülei a damaszt abrosz gyűrődéseit simították el, ahogyan anyja a billentyűket érintette Beethoven op. 110-es No. 31. Asz-dur szonátája első tételének intimitásához. Ütnie kellett. Ritkán történt, azokon a napokon több kellett a tablettákból. Amikor először tette, este négytel többet vett be, úgy tartotta arányosnak. Az első eset után ő maga a wc-be menekült sírni. Később a fürdőszobába, ahol a tükörben megrettenve figyelte türtőztethetetlen sírásának jeleit. A tabletták sem gátolták meg a sírást. A wc-ben, vagy a fürdőszobában sírt. Fia tekintete az ütések-kor ijesztő volt, mintha nem a gyereke nézett volna rá, hanem egy pszichiáter, aki maradéktalanul megértette, mi folyik ott akkor. Ma a szobába lépésekor kisebbik fia arcán viszont értetlenséget és félelmet látott. Beszélgethetnél vele. Elvégre tanár vagy. Megint mi-csoda képtelenség a felesége szájából. Nem akar beszélgetni. Nem tud beszélgetni. Kérdezzon Spinozáról, akkor majd válaszol a kérdéseire. ■ ■ ■

Egyed Ilona (1954): szerkesztő (Akadémiai Kiadó, Gondolat Kiadó, Magyar Nagylexikon, Múlt és Jövő, Jazzkutatás), kutató; zenei és irodalomtörténeti tárgyú szövegeket publikált. Ez a szöveg készülő regényének egy részlete.

A madarak éve

Elém terítetted,
 azt mondtad, ennyi lett,
 mindent behoztak.
 A kosarakat kirázták,
 a hordók alját kikaparták,
 együtt néztük a számokat.
 A szekerek is északról – kérdeztelek,
 igen, mind a hét – felelted.
 Akkor már tudtuk, hogy ez a madarak éve
 lesz,
 dél-keletről jönnek majd a hajók,
 és az egyiknek rozsdás lesz az oldala,
 amit nem tudtunk még,
 hogy a mellékutcára fog nyílani az ablak,
 bár gyanítottuk, hogy lesz egy mellékutca.
 Csak a számokra gondoltunk,
 és már nem láttunk el Afrikáig,
 nem volt hír nyugatról se,
 hallgattunk a hegyekről keleten,
 hogy többé már nem a mi hegyeink,
 hiába üzentek a pásztorok többször is.
 A tó még megvolt,
 de északon a híd, és túloldalt a város már
 elveszett.
 Szemenként számoltuk a búzát,
 cseppenként a bort,
 fajták szerint válogattuk a magokat.
 Aztán eljött az idő, megjött értem a hajó,
 és később te is a pásztorok után indultál.
 Amit kiszámoltunk, nem hoztam el,
 csak azt, ami számolatlanul maradt,

és ezzel a bizonytalan kevéssel
 alig lehet bírni kint a tengeren.
 De azt akartam, hogy az országot úgy
 foglalják el,
 hogy kinyitottuk a kapukat,
 hogy ott találjanak mindent,
 szép rendbe rakva, ha jönnek,
 hogy minden a helyén legyen,
 a szekerek, a hordók, a kosarak,
 és legyenek szépek a ketrecek is,
 legalább annyira,
 mint amennyire mi találtuk őket.
 És bár a tengerről, a madarakról
 beszélgettünk,
 a királyság bukásáról soha,
 titkon én már behívtam az ellenséget,
 ahogyan titokban te is behívtad.
 Azt mondtuk egymásnak,
 ez csak egy leltár a madarak éve előtt,
 mielőtt jönnének a hajók,
 és jönnének a pásztorok,
 csak egy leltár, hogy rend legyen,
 mikorra visszatérünk,
 de mindketten tudtuk,
 hogy a határnál már áttörték az utakat.
 Így történt. Nem robajjal.
 A kikötőből még hallottam a kürtöket.
 Te hátranéztél, aztán énrám, ahogy
 indulok,
 és a zászlókat már nem húzták fel azon
 a reggelen.

A vándor és a semmi

Emlékszel, ahogy felépítettük a házat
ősszel,
és végül nem költöztünk be,
mert te felgyújtottad egy novemberi
reggelen?
Még a lángokkal se vártál meg, hogy
lássam,
éjszaka kezdted,
de reggel lett, mire meggyulladt rendesen.
Én az erdőt jártam a hegyek mögött,
még csak a füst szaga se,
nemhogy a lángok.
Tényleg elmaradtam,
tovább mint mondtam,
de nyomot találtam és a folyót követtem.
Te azt mondtad másnap fáztál,
és hiába van mit enni,
és van hol lakni,
ha a ketrecekben ott üvölt a semmi,
és késő délután volt mikor erre járt
a vándor,
már a tartásából látszott,
hogy nem csak egy vándor lesz ez, aki erre
jár,
de biztosan ért a tűzgyújtáshoz,
és kapóra jött, mert már belül is havazott,
tiszta hó volt a palástod, mondtad,
és betoltad középre az asztalt,
ő nézte, ahogyan a székre mászol,

és mikor felborult pár kosár,
eltört néhány korsó,
és kiömlött az olaj,
megláttad szemében a szikrát
és tudtad, hogy jó meleg lesz mindjárt,
bár leég tőle a házunk,
közben én is fáztam,
távol a hegyekben,
rám is esteledett,
tüzet raktam én is,
de nem lett melegebb
mert csak a régi dolgok égnek el rendesen
és én otthon hagytam minden régit
közben a ketrecken üvöltött a legrégebbi
semmi,
de végre hajnal lett,
majd végül reggel,
amikor a pásztorok meghozták a hírt
keletről,
hogy vége, emlékszel?
Az erdőből a kikötőbe mentem,
már várt rám az a hajó,
akkor is ott horgonyzott volna reggel,
ha te a vándornak nem nyitsz ajtót.
Nem árultál el,
mert én is elárultalak téged,
egyetlen éjszaka elég volt,
és minden leégett,
csak a lángokat lett volna jó látni,
nézni, ahogy eltűnik a régi,
talán akkor nem rázná itt mellettem
a ketrecet a legrégebbi semmi

Ima az elromlott világítótoronyban

(maghrib)

Az óceán partján áll az a torony,
forró pára lebeg a homok fölött,
rózsaszín az ég,
rózsák nincsenek,
csak a fekete homok végig,
és az a lépcső,
a toronyban kanyarog,
estére lehül egészen.
A nap már nem látszik,
ahogy lemegy a horizonton,
a pára és a sietség,
az alkonyat hirtelen jön
a fekete parton,
csak az a fehér torony,
és az a pár mondat
lebeg minden este
a víz felett,
hűl a levegő,
lilába vált az ég,
lassan feketedik a víz,
az egész óceán,
és megfeketednek az árnyékok is
a lépcsők alatt, a toronyban,
minden nap ugyanaz a pár mondat
úgy ér véget: kérlek, segíts.
És mikor már kihűlt a part,
a pára leszállt,
nem látszik hol az ég,
a fekete homok,
a hullámok,
vagy az elromlott világítótorony,
csak az a csend,
a kanyargó lépcsők alatt,
még hajnalban is fekete.

Gueth Péter: 1981-ben született Kaposváron. A Pápai Református Teológiai Akadémián szerzett teológus diplomát, de nem lett lelkész. 2013-ban elnyerte az Indonéz Állam tanulmányi ösztöndíját és 2013–2014 között Yogyakartában tanult indonéz nyelvet és kultúrát. 2012-ben kezdett publikálni novellákat, tárcákat. Jelenleg egy regényen dolgozik.

Az istennő

Római útinapló, 2018 szeptembere

nagylábujja

„Gót, keresztény, tűz, árvíz, had s idő / a hét halmú prédán megosztzott” – írja Byron a Childe Harold zarándokútjának híres római szakaszában a „lélek városáról”. „Rom-káosz” – kiáltja pár stanzával arrébb, s jelzi, hogy az antik Róma legalább annyira képzet és képzelet, mint valóság, hogy a matéria csak stimuláló eszköze a kiteljesítő fantáziának. Puzzle-város. Nem mindenkinek sikerül kirakni.

Forum Romanum. Antoninus és Faustina temploma felől érkezem: az egészből csak a homlokzatváz maradt fenn, tíz korinthoszi (márvány) oszlop tartja az eget, ahová, mint egy antikizáló Wagner-rendezésben a Walhallába, gyönyörű lépcsősor visz. Kulissza-létre kárhoztatta a történelem, mögötte már ott duzzad erőben-hitben Szent Lőrinc temploma, Szent Lőrincé, aki a falusi rossz nyelvek szerint épp ilyenkor, ősszel pisil bele a dinnyébe. Mi lesz, ha ezt a díszletet, ezt a színpadszerű oszlopsort előadás után elbontják?

A Venus Cloacina-szentély nyomát, a kloákavénusz-sacellumot látom meg, ezt a töröttpohár-talpat. Ami maradt, az maximum az istennő nagylábujjának lenyomata. Lord Byronnak tulajdonítanak egy gonosz bökkverset a tisztító és szennyelvezető istennőről, amit állítólag helyben rögtönzött, és amit most hevenyészve ideritmizálok: „Ó, Cloacina, e hely istennője! / Mosolygó arccal nézz az esdeklőre! / Lágy, de még tapadós adomány folyjon, / ne csigalassan, de nagyot se szóljon.” Ebben a hatalmas, a talajvizet a Tiberisbe vezető csatornarendszerben végezte a tékozló Heliogabalus császár, de a lenyílásból felépült Szent Sebestyén is.

Nem messze innen, a Caesar-templom romjainál hangzott fel Marcus Antonius híres temetési beszéde Caesar sírmáglyája fölött, a shakespeare-i forgatókönyv szerint temet-

ni jött, nem dicsérni, és természetesen temetve dicsért. A nagy szerető, Kleopátra elvesztett hajójának orrdíszítményei szintén itt vesztegeltek egy pódiumon. A Septimius Severus-diadalív melletti szónokemelvény, a *rostra* is egy hadihajó oromzatszerűl kapta a nevét. Japán csoport vonul el, a diadalív szépen befér a mobiltelefonokba. A Tizenkét táblás törvények is itt álltak valahol: a rend zálogai, melyek jelenlétét egyszerre jelzi a békeigény és a megcsákyázott ellenséges flottákon aratott, jól szervezett diadal. A szónok hajója ismert és idegen vizekre úszik, a retorika szörnyetegei közé. Hatalmas lebegés van itt, dönteni lehet, hogy a nép felé fordulunk-e (mint a Gracchusok) vagy a 300 szenátoros Curia felé. Minden szenátor, amikor tanácskozára jött, Victoria istennőnek áldozott, amíg az agresszív Szent Ambrus rá nem vette a császárt, hogy a keresztény szenátorok intoleranciája miatt eltávolítsa az úrnő oltárát. Caesart nem itt, nem a szenátusban ölték meg, az egy kihelyezett ülésen történt, konkrétan Pompeius oszlopcsarnokában. Cicero sem itt monda

a Catilina-beszédet, hanem a Concordia-templomban, mely a patriciusok és plebejusok összhangba kerülésének szentélye volt, és mára szinte teljesen elpusztult.

Vespasianus három korinthuszi oszlopa is templomot jelez: áldozati jelképek, augustusi nagyravágyás, halálteátralizáció („úgy érzem, mindjárt istenné válok!”, mondta a halálos ágyán, és lőn). És itt van Saturnus templomának nyolc jón gránitoszlopa, a kincstár, a gazdag burjánzás tere, az oszlopok közt Romulus árnya, a Saturnaliák társadalmi határokat elmosó kurjantásai, amikor urak és szolgák együtt lakomáztak, mint az aranykorban. A szülei után vonagló kövér kisfiú unott arca is felvidul. Nem, nem Saturnus hatja meg, hanem egy oroszlántetoválás az előtte ballagó férfi vállán.

A Porticus Deorum Consentium szépsége elvitathatatlan: itt állt a hat istenpár, a tizenkét olümposzi, ma kilenc oszlop emlékeztet erre, tiszteletet parancsoló szent hely, a turisták nem veszik a fáradságot, hogy közelebb menjenek, Saturnus gyér árnyékában pihennek, vizezik fel a látványt. Vajon hány japán turista fér el egy-egy oszlop árnyéksávjába? A megszállott Vettius Agorius Praetextatus hozta rendbe utoljára, hogy valamelyest ellensúlyozza a kereszténység akkor már mindent elsöpörni látszó erejét.

Vissza a Via sacrára: Phokas bizánci császár soványka, nyűtt oszlop-fallosza, az utolsó ókori hozzájárulás a fórum szerkezetéhez. 609-ben ő adta át a keresztényeknek

a Pantheont, ez minden emlékezetes tette. Egy fiú útikönyvet olvas a tövében: abban többet látni, mint a valóságban.

A Lapis niger titokzatos feketéje: Romulus sírja? Innen szállt az égbe. Itt maradt fenn a legrégebb latin nyelvemlékek egyike, mely többek közt megtiltja, hogy e szent helyen igásfogat haladjon át. Erre nincs sok esély. Egy másik (körmönfont) magyarázat szerint: ha két fogat találkozik, miközben az igavonó állatok egyszerre ürítkeznek, az különösen baljós előjelnek számít. Mások régi, elavult vallási szabályt vélnek felfedezni a hiányos feliraton. Ami közös a megfejtésekben, az a hely szent jellege és a kötelező tiszteletadás.

És a város köldökéről se feledkezzünk meg: az umbilicus urbis a rostra és a parthus háborúnak emléket állító Septimius Severus-diadalív között van, maga Romulus jelölte meg a város és a birodalom közepét. Egy gödröt ásott, melybe a polgárok egy-egy marék földet hoztak a szülőföldjükéről áldozatul. Ezen keresztül jártak fel háromszor egy évben az alvilág lényei is a holtak birodalmából, ezek baljóslatú, számos tilalommal sújtott napoknak számítottak.

A Lacus Curtius szikkadt terepe messziről sem idéz tavat: a föld sajgó sebe nyílt itt meg egykor, begyógyíthatatlan heg, mígnem sikerült a lehetetlen, és Mettius Curtius lovastól, fegyveresen belevetette magát, amitől azonnal behegedt. Néha még gennyedzik, vizenyős lesz a seb ma is: innen a lacus (tó) elnevezés. A három szent növény (füge, olajfa, szőlő) is va-

lahol itt, Marsyas mára elveszett szobrának közelében sarjadt (ahogy sarjadt ma is): Marsyas, aki Apollóval mert versengeni, és ezért elevenen megnyúzták, Rómában bizarr módon szabadságszimbólummá vált. Az anyafarkas egy fügefa alatt szoptatta Romulust és Remust.

A Via Sacrán hivatali épületek, a másik oldalon a Milliarium Aureum mérföldköve, nyoma nincs se aranynak, se bronznak, izmozhat a képzelőerő, csak a palmettás márványtalapzat kelt némi csodálatot: ez az úgynevezett nulladik kilométerkö, a világ közepe, ahonnan minden távolságnak értelme lesz.

A Vicus Tuscusra érek: Horatius sokszor járt ide, csevegni, shoppingolni, szatírahelyzeteket, hexametereket kiagyalni.

A Castor és Pollux-templom három gyönyörű oszlopa 12 méterre nyújtózkodik, a Iuturna-forrás hangja, teste elenyészett: a templom előtt itatták lovaikat a dioskurosok, akik a rómaiakat segítették az etruszkok elleni harcban. A három oszlop előtt izzadt, vihogó britek locsolják egymást palackozott vízzel.

Irány a Vesta-templom és a „zárdá”, az ún. atrium: a szent láng a napba költözött, ereje iszonyú, harminc évenként adagolt szüzesség tartalékenergiái éltetik. Ha megpillantasz egy papnőt, még halálraítéltként is megszabadulsz, olyan tisztító erejű minden pillantása! Lankatag, szikkadt rózsakert, kedvetlen szoborcsonkok. A Vesta-templom kerék alaprajzú, a napot, a körforgást, a tűzhelyet jelképezi: maga a lüktető izzás. Az utolsó Vesta-főpapnőt Coelia Concordiának hívták, 394-ben tiltották be a kultuszt. A Vesta-ház bejáratánál lévő aediculában őrizték a Palladiumot, melyet Aeneas Trójából menekített ki, hogy megalapítsa az új Tróját, azaz Rómát. A közelben állt a műkincsgyűjtő M. Aemilius Scaurus magánháza (állítólag az elszegényedett patriciuscsalád szén- és fakereskedésből élt, ám Scaurus maga ügyes karrierista politikus lett), aki az első római közsínházat építtette, mely 80 ezer ember befogadására volt alkalmas. Az e célból rendelt 360 görög márványoszlopból négy köré húzta fel a házat, majd csillagászati őrszegéért, 15 millió sestertiusért adta el Publius Clodiusnak. A példázatos verzió szerint mind a 360 oszlopot felhasználta, és a mértéktelen fennhézás elrettentő példája lett.

Romulus temploma! Belépés csak speciális jeggyel. Nem az ő Romulus, hanem Maxentius császár fia tiszteletére emelték 307-ben a régi Iupiter Stator szentély helyén, bronzkapuja ma is kapu, lenyűgöző a patina zöldje. Az ókori luxússzerboltok terepén egy tartós ékszer, sőt ékszerdoboz: benn pár szobormaradvány (elegáns lovak, a dioskurosok szobrainak törmelékei), kellemes kupola. A Forumon túli oldala ma a két kilíki orvos szent, Szent Damján és Kozma „mozaikos” temploma (Basilica dei Santi Cosma és Damiano), mely eredetileg, legalábbis részben Vespasianus könyvtára lehetett. Szent Damján és Kozma Castor és Pollux „pogány” funkcióit vették át.

Maxentius bazilikát is emelt (hatezer négyzetméteren álló gigacsarnokot), korinthuszi oszlopokkal (az egyik ma a Santa Maria Maggiore csontozatát képezi). Sokan visszafordulnak, elfáradt a képzelőerejük: Róma e szeglete a leginkább erről szól. Hogy ki meddig bírja fantáziával, kiben meddig tart az álomkóros fanatizmus, mely látja megsokasodni, épületekké rendeződni, funkciót találni a követ, törmeléket. Gondolatban újra fel kell építeni mindent, és a lehető legnagyobb esztétikai élvezetet hozni ki a káprázatképből. Sajat fórumod kőművese, építészé vagy.

Venus Felix és Roma istennők templomát maga Hadrianus császár tervezte, ami állítólag a korszak sztárpítésének, a tervrajzot kritizáló Damaszkuszi Apollodórosz életébe került. A templom ikerkonstrukció lehetett, egymást tükröző szimmetrikus alkotás, egy palindrom-szentély, ebben az esetben nem Venusé, hanem Amoré, hiszen Amor neve visszafelé Roma. Roma a Forumra, Amor a Colosseumra nézett.

Titus diadalkapuja a Via Sacra magaslatán, a véres jeruzsálemi győzelem emléke. Menynyire más Constantinus diadalíve, ez a speciális montázskapu. Az elkészült vázra különféle más emlékművekről származó domborműveket pakoltak föl, mégis harmonikus eredmény jött létre, legalább százvattos dicsőítés.

Egyre nagyobb az áradás, a szemlélődésből vonulás lesz, napfürdősi turisztika.

A Palatinus a nagyságról szól, minden értelemben, a palota szó genezise is a római monumentalitással függ össze. Livia házának tájkép-freskóiról burjánzik a zöld, a hatalmas, ötletes girlandok súlya alatt frissebb a levegő. Io és a százszemű Argus történetébe csöppenünk, a látszatbukolika mögötti ovidiusi iszonyatba: a megerőszkolt lány történetébe. Mercurius furfangja kompozicionálisan közel. Galatea története elmosódottabb, kiírta az idő. Diana méltóságát megőrizte.

A dongaboltozatos, egykor röpdőső Amorokkal ékes cryptoporticus falára iszonyú teátrális giccszene hangjaira felvetítik az egykori dekorációt, nem a teljes 130 méteren.

És mindezt az én kedvemért, egyedül én vagyok kíváncsi rá. Criptoportico Neroniaco néven emlegetik, de alighanem ez is csak hatásvadászat, Nero, a gonosz imidzse máig működik: ami sötét és titokzatos, ahhoz köze van. (Ami szép és arányos, azt Rómában előbb-utóbb Michelangelóval vagy Raffaellóval hozzák össze.)

A Casa dei Griffi fantasztikus op-art kockamárványai a múzeumba kerültek: ez a casa sem Catilina háza volt, mint hitték. Talán a fiatal Ibsen is ide rakta volna, aki verses drámát költött Catilináról: igazi forradalmárnak állította be. Mindenesetre jó tereket képzelni az irodalmi történetekhez, hitet a hihetetlenhez. A múzeum szerény, kilenc terem: két hatalmas, lemetszett szárny ragad meg, önálló, modern műalkotásnak hat (Icaros és Niké, azaz Victoria egyként versenyezhetnek érte – hivatalosan Victoria a győztes –, de esélyes Amor vagy a Kiméra is, a munka 2011-ben került elő), illetve egy csodás finomságú Apolló-freskó, melyen az isten lantol, s mintha a zene színezné álomszerűvé a képet.

A megfeszített számarfejű „Krisztust” imádó Alexamenos karikatúrája klasszikus darab: a bor és a szamár görögül csak egy hangban különbözik, ezzel magyarázzák a pogány tévképzetet, amennyiben valóban keresztényellenes „alkotásról”, tréfáról van szó. A saját farkát néző szatírfiú kitekert, akrobatikus póza lehetne a magyarázatok agytornász logikáinak metaforája. Nyolcszögletű, geometrikus szökőkút a Domus Flaviában!

Heliogabalus templomára alig emlékezett valami, Heliogabalusra is leginkább a Cloaca Maxima. Hol van már Lampridius nap- és önimádó ingyencsászár-Apicus, Artaud örült anarchistája, Béjart szépséges hőse, Cavalli barokk operájának, Henze modern szimfonikus költeményének főszereplője? Franco Fagioli hangját képelem a császár nem létező, napfényes szobrához, ahogy az *Alba deh ruggiadosa, vieni à imperlar le contentezze mie* kezdetű mesészenen gyöngyöző áriát énekli. Közben képzeletem kamerája végigpásztazza a különféle színű lakomákat, az ezüst főzőedényeket, a tálcaikon dekadens ételekké alakított páva- és fülemülyenylvet, tevesarkat, rózsahallbelsősegeket, a márgás és csombormentás bort, a nyúlászörrel és a fogolymadár hónalj tollával töltött párnákat. Egy libamájon tartott kutyacsaholása vet véget az áriának.

Az Augustus-féle Apolló-templom elképzelt fensége: a császár ide hozatta át a capitoliumi Jupiter-szentélyből a szibülla-jóskönyveket. Az építés helyét maga Apolló jelezte egy

határozott villámcsapással. „Alme sol possis nihil urbe Roma visere maius” – mondaná itt is Horatius, jámbor nap, sose láthass nagyszerűbbet Róma városánál!

Az Augusztus-palotának függőkertjei is voltak, és megszuborták dekorációnak mind az ötven danaidát! A pínatobozok zöldjében úszom: az aranytüskékben végződő zöld elképesztő árnyalattúra kikevert vitalitása a freskókon. Páros tobozok könnyű füzére. Szimmetrikus elrendezésben: állítólag a palotában két teljesen szimmetrikus könyvtárterem volt. Fáradok. Byron, Byron lüktet megint, azaz Childe Harold szavainak ritmusa: „kering / az emlékek közt az ember, néha tapsol / s heurékát kiált megint s megint – / hol csak romok hamis káprázatképe ing.” (Tótfalusi I. ford.)

Még hogy nincs Attavanti-kápolna! A sok Puccini-hívő és az 1992-es *Tosca*-film elérte, hogy legyen, hogy a *Tosca* első felvonásának végre lehessen „történelmi” helyszíne. A S. Andrea della Valle Barberini kápolnáját ma hivatalosan is így reklámozzák: Cappella della Tosca. Ez az a hely, itt történt, a szabadságharcos festő nyilván a manierista Domenico Cresti (azaz Il Passignano) szép Máriájába csempészte bele a rejtett harmóniákat, szerelme vonásait (opera sacra, tréfálkozhatnak). Cresti egy másik képe, mely a Tosca-kápolna oldalából nyíló minikápolnában található, Szent Sebestyént ábrázolja. Puccini a választással mintha előre jelezte volna a mártíriumot, ráadásul a festményen Lucia veszi gondozásba a szent holttestét. A két kompozíció láthatólag igencsak párbeszédképes. A templom előtt egy szakállas nő üszkös lábát törölgeti egy férfi. Az asszony azúrkék Itália feliratú pólót visel: eleven allegória, beállítás egy posztmodern festményhez, színpadkép a posztmodern jelenvalóságához?

Még mindig a San Andrea della Valle. II. Pius, azaz Enea Silvio Piccolomini költő, történetíró, polihisztor négy „emeletes” sírja is itt van, sőt annak tükörképe, III. Piusé is (II. Pius unokaöccse), aki mindössze huszonhat napot töltött a pápai trónon. II. Piusnak van egy üres, tartalék-síremléke a Szent Péter bazilikában is. Aeneas prózája fahéjillatú és ambróziaízű, írja egyik humanista kortársa, Porcellio da Pandoni. Talán a *De duobus amantibus* címen ismert erotikus novellára gondol, melyben annyi a poézis, hogy egy magyar reneszánsz szerző, vélhetőleg Dobó Jakab versben ültette át?

A templom kupolája a harmadik legnagyobb Rómában. Domenichino apszisfreskóinak tértagolása valósággal „operaházi”, Szent András megkorbácsolása Minerva szobra alatt mégis szinte fizikai fájdalmat okoz, Mattia Preti barokk szadzizmusa különösen kegyetlen, s noha caravaggistának tartják, itt kilép ebből a sémából. Goethe Domenichino freskóival egy napon nézte meg a Farnese palota Carracci-festményeit. „Hónapokra is sok volna, egnapi élményként elnémít” – jegyezte fel 1786. nov. 17-én.

Egy feltűnően csinos nő, csupa Prada és Gucci, kutya- vagy lószarba lép. Hirtelen Bernini-Medusává válik, és a legszívesebben kővé dermedtene mindenkit, aki csak látja.

A Farnese palota nem csak Puccini operájában létezik: Scarpia szívéből időnként kiáll a kés. A halálában is ölni képes zsarnok démoni karaktere ebbe a fantasztikus arányérzékkel megalkotott épület-ereklyetartóba záródik bele. III. Pál építtette, aki VI. Sándor szeretőjének, a világszép Giulia Farnesének a kisöccse volt, ezért egyszer csak bíboros lett (*cardinalegonella*, azaz szoknyabíboros), majd pápa. Michelangelo keze nyoma is ott van az épületen: a koszorúpárkány ötlete megvalósult, a Tiberis-híd a Via Giulia fölött csak elkezdődik. A Carracci-festmények Ovidiust vizualizálják, középen Bacchus és Ariadne zajos-boros diadalmenete, balra Pán és Diana, jobbra Paris és Mercurius. Lenn Venus és Anchises, Hercules és Iole, illetve Aurora és Cephalus. Mindezt reprodukción nézem, az épületbe semmilyen módon nem tudok bejutni, két marcona centurio őrzi, akik még a hengegő Martialis epigrammáit se vennék kézbe, nem hogy Ovidiust. A déli egységnél Apollo és Hyacinthus, illetve Polyphemos és Galatea, ez a narratíva tökéletes párhuzamot

alkot az északi történetekkel: itt Ganymedes elrablása, valamint Polyphemos és Acis sztorija érvényesül. A keleti térfél Diana és Endymionja pazar párhuzama a nyugati rész Venus és Anchisesének. A bal érmecskékben Hero és Leander, Pan és Syrinx, Hermaphroditus és Salmacis kerül párhuzamba Apollo és Marsyas, Boreas és Oritia, Orpheus és Eurydice történetével. A mindent legyőző Amor párhuzama Europa elrablása. Carracci párhuzamos történeteké olvassa Ovidiust, s ha hiányzik valami, Vergiliust is felüti, mert pontosan tudja, hogy Ovidius költői elgondolásaiban is „vitatkozott” Vergiliusszal, s ez elsősorban a teremtő kontrasztalkotásban nyilvánul meg.

Egy fiatal olasznál sose lehetsz függőbb, és sose lehetsz lomhább egy öregnél – mondja egy ráncos, pocakos bácsi a 70-es buszon.

Sixtus-kápolna. Tömött felhőkbe rendezett embercsoportok. Ez a felhőszerűség egész Rómára jellemző: ilyenek a piniák barna ágason több emeletnyire emelt zöld tömbjei, ilyenek a szeptemberi ég fehér felhőgomolyai, ilyenek az embercsoportok a metrón, a buszon, a kávéházi asztaloknál. Rómában nincs magány. Elképzelttem az Utolsó ítéletet mozgásban, ahogy úsznak a szigetek, ahogy életteret követelnek maguknak, ahogy kialakul a rítusrend, a hajózási szabálykövetés, az üdvözülés vagy elkárhozás dantei menetrendje. A zöld vegetáció látványos foltjai és a kék szigora, a színek túl vannak az evilági anyagszerűségen. Meg kellene rémülni a sok-sok iszonyattól, és e helyett élvezzük a szépet. Nem kudarcz ez? Az utolsó ítélet Krisztusa Jónás ülepe alatt. Mondd ez valamit? Hogy az ember hajlamos a megfutamodásra? Hogy hagyják ki a kozmikus tervekből? Hogy a rühellés mindig fölibe kerekedik az igazság meztelen theophaneiájának? A próféták szétolvassák az írást. A betűkből várják a látomást? Nem tudnak kimozdulni a könyvből, az ember idejéből, az anyagukból. Könyvből vannak ők is: rájuk, beléjük ír, rajzol, firkál, pacáz az „igazság”. Meg sem látják, amikor megjelenik. És lenn, mi, a tömbök, várunk, mint egy hatalmas állomási vagy kikötői csarnokban: valaki csak bemondja, mikor, honnan és hová indulnak a hajók, vonatok. Benső biztonság, férfiaság, nagyság – ezeket jegyzi fel Goethe a festőről, amikor „ugyanazt” látja. Ez az, ami itt, lenn, érezhetően hiányzik.

„Én most úgy tele vagyok Michelangelóval, hogy utána még a természet sem ízlik” – mondja Goethe, és azon sopánkodik, hogy az ember memóriája nem márvány vagy kápolna, ahová fel lehet vésní vagy festeni minden fontosat és szépet. A memória hanyag könyvtár: ki lehet kölcsönözni belőle ezt-azt, van néhány titkos dokumentum, és akad olyan is, amit elfelejtettek visszahozni.

A vatikáni múzeumban mindig ott az imperatívusz: ide vissza kell jönni, és ezt vagy azt alaposan is meg kell nézni. Leltárba venni a végtelent, megcímkézni az örökkévalóságot. Jön az ostoba mentség: most csak átfutjuk, hogy látszon az „egész”, ez úgy látszik, egzisztenciális kód, az evolúció humorérzéke. Persze, alapos megnezésről szó sem lehet, hiszen az ember egyszer csak egy erőltetett menetben találja magát, nehéz kívül maradni a vonuláson, ezen a művészetrajongó lelkes-lelketlen manifesztáción. Ha megfordulsz, mindig akad egy őr, aki figyelmeztet, hogy menetiránnyal ellenkező úton haladsz. Közlekedési szabályok vannak: viszszaút nincs, legfeljebb újrakezdés vagy újratervezés. Hic et nunc percek sorozata, egészen fuldoklásig. Megpróbálom célba venni a belvederei Apollónt, egy turistacsoport zászlója, egy nő kontya, egy férfi kalapja folyton a szobor látványába rondít. Winckelmannra hagyatkozom: „Örök tavasz öltözteti, miként a boldog elíziumi mezőkön, a tetszetősebb ifjúság köntösébe a teljesebb évek vonzó férfiasságát, és játszik szelíd gyengédséggel a testrészek büszke építményén”. (Tímár Á. ford.) Ha nem lenne tilos az emberáldozat, a sipogó hangú angol idegenvezetőnőt azonnal feláldoznám Apollónnak. Hogy bír beszélni? Hogy lehet itt megszólalni egyáltalán? Persze, háttal állva könnyebb.

Oidipusz megfejti a szfinx rejtvényét: a külix gyönyörű sárgás-vöröse. A gondolkodás lezsersége, a szemkontaktus félelemnélkülisége, sose hittek ennyire az emberi észben. A szfinx már inkább saját maga halott szobra, eleven műalkotás, mint létező, hús-vér valóság.

Exekiasz 61 cm-es amfórája: a kockázó Akhilleusz és Aiász. Akhilleusz áll nyeresre: az ő ajka előtt az áll, hogy négy, míg Aiásznál annyi: három. Képregény. A festő a harci rivalizálást a játékasztal jelképiségére bízta. És a haláluk érzetét is, hiszen a halállal, a sorsal kockáznak: mindketten ottvesznek Trójánál.

A termen átrepül Melozzo da Forlì egyik zenélő angyala.

A Domus Aureát 1480-ban találták meg újra: Nero monumentális palotája volt, az Aranyház, a túlzáshedonizmus habostortája. Severus és Celer lehettek a főépítészei. Itt, ezekben a „barlangokban” láttak először ősi római festészetet, díszítőművészetet: a grottókból jött elő a groteszk, a reneszánsz olthatatlan vágya a dekorálásra. Itt, egy szőlőskertben találták meg a Laokoón-szoborcsoportot is. „Róma egyetlen házá épül” – zengte az ókori gúnyvers, „jobb, ha Veibe költözik a polgár”. De lehet, hogy „Veit is elnyeli majd az a ház”. Vezetéssel mindössze harmincpercnyi látványosság maradt belőle: a trójai mondanakör festmé-

nyeken kísért, Hector és Andromache, Achilles Scyros, Ulysses és Polyphemos. Talán Fabullus munkái. Vespasianus nem hagyta befejezni a teljes palotát: a mesterséges tó helyét feltöltötte, és oda építtette a Colosseumot, mely Nero egykori kolosszális szobráról kapta a nevét. A szobor Suetonius szerint százhusz láb magas volt, és elfért az előcsarnokban. Az ebédlőben mozgó mennyezet volt, ahonnan alkalmanként virágot szórtak vagy ilatos vizet permeteztek a vendégekre. A nagyebédlő állítólag forgott, mint a „világegyetem”.

Maurizio Gregorini verskötetete (*Sigillo di spine*) 50 euróba kerül. Az új Catullus – hirdeti az ajánlószöveg. Egyelőre maradok a réginél. Beleolvasok Frank Bidart frissen olaszra fordított *Desire c.* kötetébe. Van egy *Odi et amo* parafrázisa: Gyűlölök és szeretek. Az álmatlan test, mely kalapáccsal veri be a szöveget, önmagát szögezi föl, és lóg keresztrefeszítetten. Túlspekulált hülyeség. Egy másik helyen azt mondja: „Ovidius meséli a történetet – / jobban mondva Ovidius azt mondja, hogy Orpheus énekelte / abban a történet-litániában, / mely kitöltötte a kegyetlen csendet, miután Eurydikét / magába szívta az Alvilág...”.

Aztán elmeséli Myrrha rettenetes vágyának történetét és Adonis születését. Hosszan, hosszan, nagyon hosszan.

A Capitolium csücskében emelt S. Maria in Aracoeli az antipáció temploma: egy szűz gyermeket szül majd, aki megdönti a régi istenek világát, jósolták Augustusnak, aki azonnal oltárt emelt a majdani „ismeretlen” hősnek. Vergilius negyedik eclogájának jóslat-értelmezése népi lebontásban. A gyerek Jézus szobrát egy legenda szerint a Gecsemánkert egyik olajfájából faragták ki. Felice de Fredis sírja (Cappella della Madonna di Loreto): azt hirdeti, hogy az ő szőlőskertjében találták meg a Laokoon-szoborcsoportot („ob proprias virtutes et repertum Laocohontis [!] divinum quod in Vaticano cernis”). Megnyílt a föld, a mű egyszerűen ki akart jönni: állítólag Michelangelo is az érdeklődők között állt.

Caravaggio meztelen Keresztelő Szent Jánosa. Ez a Michelangelót parodizáló szent *ignudo* nem csak a báránynak, de nekünk is felkínálkozik, zavarba ejtő konkrétsággal szembe-sít azokkal a pluszjelentésekkel, amelyeket rendszerint nem a képen, hanem a kompozícióban szoktunk látni, és így megússzuk az azonnali reakciót, kivédjük a közvetlen támadást, és érzékeink megkapják a diszkréción drága és értékes idejét. Itt nincs annyi ember, mint a Vatikánban, hogy végül tehetetlen dühvé transzformálja és semlegesítse a legbensőbb érzelmeiket. Közönséges parasztfiú, Romulus és Remus pásztorivadéka, a testet a nehéz fény teszi ennyire materiálissá, de mi juttatja mégis diadalra bennünk a matériát élvező agresszív antiintellektualizmust? Hogy nem látjuk üres fejű hülyének, mint a tökéletes fizikumú márvány Castort vagy Polluxot az idáig, a Capitoliumra vezető úton? A modell egy bizonyos Cecco, akit ismerünk az *Amor vincit omnia c.* olajképről, és akit egyenesen Cecco di Caravaggio néven volt szokás emlegetni. Ha még sosem pirultál bele, hogy egy festmény leleplezett, nem kell becsuknod a szemed, hogy a sötétbe menekülj, mert eleve vaknak születél.

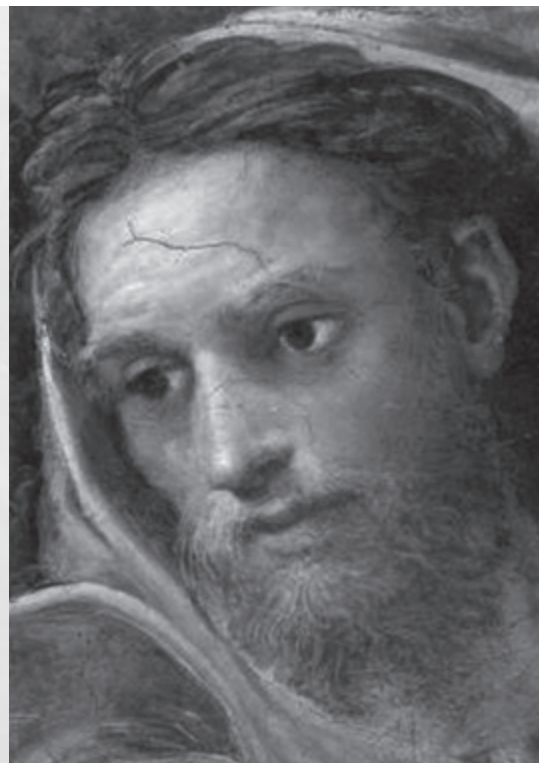
A San Luigi del Francesi Contarelli kápolnájának fizetett felvillanásaiban kibomló *Szent Máté vértanúsága* minden római utam kihagyhatatlan stációja, a Caravaggio-keresztút fontos állomása. A Máté-triptichon jobb oldali képét Derek Jarman *Caravaggio*-filmjének szellemében „olvasom”: ez az alternatív művészettörténet nagyon közel áll ahhoz az „igazsághoz”, amit egy műalkotás igazságaként tudok elfogadni. Jarman egy kocsmai verekedésből, egy bizonyos Ranuccio kegyetlenségét erotikus fétissé transzformáló látvány-effektusból vezeti le a korbácsolás jelenetét. A kiválasztott, gyönyörű, a szadizmusába feledkezett szadista öngyilkos erotikája Pasolinit előlegzi. Csakhogy Caravaggio, mihelyt a műtermében pózoltatja Rinucciót, színházzá degradálja az öntudatlan „szépséget”, s mikor a kölyök az utolsó aranypénzt a festő szájából a saját szájával veszi ki, a korbácsos hóhér teatrális prostivá züllik. Caravaggio a szemével folyamatosan hágja, a modellkedés koreográfiájában a megismételhetetlen spontaneitás kocsmai orgazmusát keresi – szinte a kétségbeesésig, mindhiába. A képen, itt, a gyertyák mögött, az erotikus düh tekintete korbácsolja félholtra a szentséget, mely szinte „élvezi” a „szépet”, az istenivel való találkozás gyönyörét. A képen Ranuccio győz, a filmben, az életben, akár egy gyámoltalan férget, szétnyomja őt a követelőző ecset.

Chiesa di S. Agostino. Raffaello Ézsiás prófétát ábrázoló freskóján a repedés: a bal szemöldöktől indul, végigfut a jobb szem fölé, ahol kacér kis elágazást alakít ki. Az anyag, amikor beleszól az alkotásba, barázdálja a prófétai homlokot, míg a festő csak időlegesen, ő az örökkévalóságig, folyamatosan dolgozik. A társszerző időtlen magabiztossága. (Itt is van egy Caravaggio, a *Madonna dei Pellegrini* – az emberi matéria hódol a karon ülő, robotsztus fény előtt.)

Meghibásodás a metróban, sípol a tűzjelző, önkéntelenül megszaporázott léptek. A Palazzo Massimóban is kimegy a villany: a biztonsági fény erejét felnagyítja a márvány. Augustus mint pontifex maximus: lenyűgözően fenéges és szép-szerény arc, a ruha redőzete és a haj összhangja (a homlokra eső „fecskefarkok-tincs” különös telitalálat), az arc „isteni”, apollói elrendezését (profilból a legszebb) megtörő elálló fülek, melyek méltóságteljes férfissággal párosulnak, miközben az egész, szinte életnagyságú márványmű lebeg, a fehéredő fény maga. A mozdulatok egyensúly-összhangja tartja meg a szobrot abban az érzékiséggel határos aránytartományban, melyet pl. Mapplethorpe testfotóin észlelni. A ruha- és a testmárvány szimbiozisa. Egy Niobida Sallustius kertjéből: a hátába fúródott nyílveaszót tépné ki a testéből, miközben az egész test nyíllá válik, nyílidegveszes gyötrelemmé. Az ökölvívó pompás bronzában egy élet küzdelme, a „lyukas” égre pillantás mélyen emberi tragikuma (Rodin gondolkodója ehhez képest túlstilizált), holott a test (a duzzadt arcra, fejre felvitt sebhelyek méltóságával, az itt-ott kiserkenő vér melankóliája) erőteljes, az izomzat ünnepélye (elképesztő hát- és mellstruktúra, élő anatómiai atlasz). A bőrpántos bokszkesztyű, a diszkrét makkvédő (az ún. kynodesme, szó szerint: kutyapóráz) praktikus realizmusa még meztelenebbé és sebezhetőbbé teszi a testet. A Lancelotti diszkoszvető aktív feszességével szemben a pihenő ökölvívó testének passzív feszessége. Két Mürön-„variáns” egymás mellett: jól látni a technikát, a torzószerűség poétikáját, az iparművészet hálózati dinamikáját. Az ambivalens test földöntúli szépsége alussza álmát Hermaphroditusként: a művészettörténet egyik legszebb hátsója, szexuális provokáció, maga az álom is erotikus, hiszen túloldalt merevedni kezd a Salmacis nimfa lánytestét önnön testébe fogadó fiú farka. Hermész és Aphrodité gógös fia női szerelmi zaklatás áldo-

zata lett Ovidiusnál: az érzéketlenség büntetése a tökéletes érzékiség. A freskók szépsége! A kertek egyszerre öt érzékszervet mozgósító bukolikája! A Livia-villa mint *locus amoenus*, a tökéletes táj ábrándja, a természet, a vegetáció önfelédtt boldogsága, mely egyszerre *ars topiaria* és látszatspontaneitás.

Vittoriano. Diadal pálmája, erő tölgye, áldozat mirtusza, egység olívája, a diadalmas béke babérja. A nagy márványklaviatúra: csak hosszú, patetikus, hazafias szöveg gépelhető rajta.

Palazzo Altemps. A Ludovisi Arész csodája. Erotikus meztelenség és heroikus méltóság egyben: az ókori szobrászok tudták, hogy ez életképes összefüggés, a későbbi korokban a legtöbb ilyen összehangolási kísérlet kudarcba fullad, önmaga paródiájává válik. Bernini teremtette ilyené: az orrot, a jobb láb egy részét, illetve az ülő hadisten lábába csippentő Eros fejét és testének egy részét ő egészítette ki, és készített egy védjegyszerű kardmarkolatot, mely önmagában is fantasztikus műalkotás. Egy isten-amoroso ül itt, egy Zeffirelli-filmszínész, ajka érzékeny nyitódik, teste kacéran pihen, de lehetséges, hogy nincs is tudatában spon-tán szépségének és vonzerejének, ez a típusú maskulinitás a legszebb. Egyes művészettörténészek próbálják közelíteni az emberhez: azt mondják, nem a hadisten, hanem Achilles ő, akinek adatolhatóan szobra állt Arész „lelőhelyén”. Csak a kis Erósszal nehéz mit kezdeni. Bernini úgy rekonstruálta a szobrot, ahogy az ismeretlen szobrász rekonstruálta volna az ő művét, ha történetesen más az időrend és a hagyománytörténet. A Tiberius-grottából származó Polyphemos-torzó szőrös mellkasából és erősen csonkolt izomzatából is csodákat hozott volna ki. Nagyszerű alpanyagnak látszik.

Mennyire más a meztelenség Pán és Daphnisz szobrán! Az ártatlanság harmóniájára törő komikus kéjvágy süt át a márványon, a megrontás cinkossága. Esetleg a megjárt-

szott ártatlanságé? És más Hercules meztelensége azon a csodás domborművön, mely kilenc munkáját örökíti meg, miközben Hercules a munkákkal párhuzamosan öregszik, a teste folyamatos átváltozásban van, a serdületlen ifjúból szakállas izompacsirta, majd megfáradt férfi lesz. Az idő múlásának egzisztenciális aknáit helyezi el a művön a festő. És Schiller, illetve Goethe kedvence, a Iuno-fej! Beleszeretünk és leborulunk fensége előtt, ahogy Schiller mondja, nincs itt égi önelégültség, se földi kolonc, húsból van a márvány és márványból a hús. Goethe gipszmásolatot csináltatott róla, és római lakásában helyezte el a Via del Corsón. „Tegnap, nagy öröömre beállítottam szobámba annak a hatalmas Iuno-fejnek a gipszmásolatát, amely eredetiben a Villa Ludovisiban látható. Ez volt első szerelmem Rómában, s most az enyém. Szavak nem adhatnak fogalmat róla. Olyan, mint egy homéroszi ének” – írja 1787. január 6-án. (Rónay Gy. ford.) Ellenőriztem: a szobormás ott van, és pontosan olyan, amilyennek mondja.

Művészképeslapokból képregénykockák. A saját képét bámuló Narcissus pl. kb. ezt mondja a maga kis buborékja szerint: „Ne má’, a mobilom!” Raffaello Krisztus *elejti a keresztet* c. festményéhez az ismeretlen elménc párbeszédet rögtönöz, mely kb. így ad-

ható vissza: „Biztos vagy benne, anyám, hogy itt vesztetted el a kontaktlencsédet?” Mi-re Mária: „Mit tudom én, fiam, de anélkül sz*rt se látok!” Caravaggio Szent Jeromosa a Bibliákra borulva kb. ilyesmit dünnög maga elé: „Meváltó... öt betű”. Leonardo vitruviusi embere harsányan és energikusan zengi: „És most mindenki! Egy-kettő! Egy-kettő!” A kikötözött, lenyilazott Szent Sebestyén pedig így fakad ki: „Soha többé nem leszek bébiszitter!”

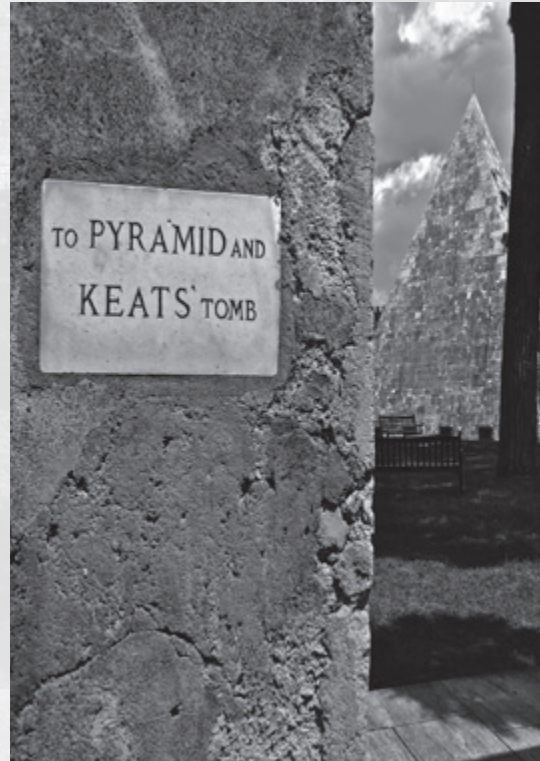

„Mint szent Sebestyént, oly korán beásták! / És sírján ciprus nem terem, / Csak harmatkönnyet ontó ibolyácskák / Szövik ma fátylukat e szent helyen” – írja Oscar Wilde egyik itáliai versében, miután felkereste Keats sírját (Radó A. ford.). Tetszik ez a kínzóan erotikus aura, ami Keats egyes verseiből is árad, s amit Wilde a szonettjében megragad: a sokszor kihangosított szinesztéziáról nem beszélve, mely úgy bánik az érzékekkel, hogy belesajdulnak. A sírral szemben lévő padon fiatal pár csókolózik, oldalvást egy forró macskatest takarja le a nevet a szemközti sírkövön, a háttérben Cestius „núbiai” piramisa, óriási szegecs az aszfalt kopottas bőrdzsekijén, melyet több mint 300 (egyek források szerint 330, illetve 333) napig építettek Kr. e. 12-ben Caius Cestiusnak (kb. 36 méter magas), egy aktatologató praetornak Augustus császár környezetéből. Petrarca feljegyezi, hogy a középkorban Romulus és Remus sírjának hitték. Shelley 55 strófás Keats-síratójában is felmagasul a piramis. Konkrétan az 50. strófából mered ki: „körül máló falakon pislog az / Idő, mint lassan hamvadó zsarát, / s áll, kényes csúcsba szökve, egy magas / gúla, beárnyalván annak porát, / kit elpihenni idevont a vágó.” (Somlyó György ford.) Az árnyékolás, persze, szimbolikus, mert a piramis valódi árnya nem ér idáig. „Menj Rómába – mely egyben temető / és Édenkert, város és vad vadon” – mondja ki Shelley egy strófával följebb azt a négy bűvös szót, mely a leghatásosabban írja le, amit itt látni.

(Keats Shelley-nél nem Sebestyén, hanem Adonis – a feltámadás, a szépség feltámadásának esélye mindkét esetben adott, az egyikben egyszeri és örökkévaló, a másikban többszöri, körkörös sorozatos és vegetatív.)

Thomas Hardy egy versében kárhóztatja a monumentalitást, ki nekem Cestius, kérdezi az ibolyaszerény Keats- és Shellye-sír láttán. Nos, én Cestius-párti vagyok: nyílt és tiszta beszéd, ez a tömb az én hírem, látványos szegecs vagyok az élet elnyűtt bőrdzsekijén. Egy posztmodern japán üzletember kell majd hozzá, hogy rekonstruálják. Ha „vízbe is veszett” a költő („young English poet”) neve, a mellette lévő oszlop (a festő Joseph Severn sírja) mégis ordenaré módon kiabálja szét... Szerb Antalnál ez még könnyes-romantikus: „Mihály már el akart menni, mikor a temető sarkában egy különálló kis sírcsoportot vett észre. Odament, és az egyszerű empire-sírkövekről leolvasta a felírást. Az egyik csak annyit mondott angolul: *Itt nyugszik az, aki nevét a vízre írta.* A másik síron hosszabb szöveg, hogy itt nyugszik Severn, a festő, legjobb barátja és halálos ágya mellett hűségese apo-lója John Keatsnek, a nagy angol költőnek, aki nem engedte meg, hogy nevét rávéssék a szomszédos sírkőre, amely alatt pihen. Mihály szeme könnyel telt meg. Íme, itt nyugszik Keats, a legnagyobb költő, amióta a világ világ...” S akinek még ez sem elég, balkéz felől a falban is kap egy rémes verses felvilágosítást, melynek kezdősora kiadják Keats nevét.

Ha kicsi is Shelley földbe süppedő sírköve, a tengerparti hulláégetés romantikus színháza (igaz, ezért a ceremóniamester Byron a felelős) legalább akkora „piramistüske” a mai ember szemében, mint Cestius önimádata. Az el nem égő szív, a *Cor cordium*, amit kü-

lön kellett eltemetni! A sírvers Shakespeare *A vihar* című művéből való: Ariel dalából – az Ariel nevű hajón elszenvedett hajótörésnek állít emléket.

Ha már visszafogottság, akkor úgy, mint Angelo Altieri és hitvese tették, akik a S. Maria in Campitelli bal hajójának második kápolnájában csak annyit írtak a sírjaikra, hogy *Umbra*, illetve *Nihil*. Azaz: Árnyék és Semmi. El akartak tűnni, a nevük mégis fennmaradt az eltűnési viszketegségben.

Wilde Shelley sírját sem hagyta ki: „Ó! édesen altathat itt a Föld, / mely mindig az álmoknak anyja volt” – mondja Kosztolányi hangján. A hátrébb temetett Dario Bellezza Rómája viszonylag kevés álmodást szülhetett: „Te börtönzöl be, álmatlanság!” – írja egyik nagy versében.

Sírja sebszerű: vérvörös betűk testszínű fényben, vörös virág hajol fölé. Egyszerű növényként sarjadtak a versei is, lassabban, mint ahogy a halálos vírus burjánzott el a testében. „A fiatal nemzedék legjobb költője” – mondta róla Pasolini. Egy tévéműsorban lekulturnépszerűsítette a népszerű Aldo Busit, aki azzal vágott vissza, hogy azért ilyen harapos, mert művészkedő arisztokratizmusa időközben kikopott az olasz irodalomból. Nyomorban, magára hagyatva halt meg, kikopva ugyan a siralomvölgyből, de nem a verbális pantheonból. Tegnap megvettem Bellezza összes verseit, és Busi új könyvét is. Gregory Corso viszont valóságosan Shelley sírja alatt nyugszik. Nem hajótörés, egyszerű prosztatarák végzett vele. Ennek ugyan nincs romantikája, de maga írta sírverséből a tengert azért nem tudta kihagyni: „A Lélek / az Élet / Keresztülfolyik / a halálomon / végeérhetetlenül / akár egy folyó / mely nem fél / tengerre válni”. John Addington Symonds szintén Shelley közelében: reneszánsz-könyve gyaníthatóan már a nyugatosok számára is ópium volt. Akiknél még megállók: Amelia Roselli, Gadda, Gramsci, Gottfried Semper és Goethe fia (Goethe filius patri antevertens obiit).

Chiesa dei Santi Michele e Magno. A frízek nemzeti temploma. Anthon Raphael Mengs sírja, két barokk angyal közt egy dombormű-portré, jobb oldalt négy egymásra vetett könyv. Ő hamisította a *Jupiter megcsókolja Ganymedest* címen elhíresült „római” freskót: nyilván csak egyik barátját, a meleg Winckelmannnt akarta megtréfálni vele, aki bedőlt, és a munkát a legkiválóbb római alkotások közé emelte. A tréfából állítólag Mengs barátja, Casanova is kivette a részét. Mengs csak a halálos ágyán fedte fel a titkot. Goethe nem hitt neki: „Mengstől ilyen mű sosem tellett volna, s ez szinte Raffaelhoz is túl szép. Tegnap megnéztem és meg kell mondanom: én sem ismerem szebbet, mint Ganümedész alakja, feje és háta, a másik figurát túlságosan restaurálták”. Ma első ránézésre kitűnik, hogy neoklasszicista hamisítvány. (Jelenleg a Palazzo Barberini tulajdona. Népszerűségét jelzi, hogy Amerikában kapható pl. törülköző- vagy függönymintaként is, ára mindössze 60 dollár.)

Mussolini oszlopa, a rossz nyelvek szerint fallosza fénylő carrarai márvány (kb. ugyanilyen magas Cestius piramisa és ekkora lehetett Nero szobra is), nem csoda, ha alaposan megdugja az eget, és tombol a meleg, kék orgazmus, miközben olykor meg élénk píniafelhőket lövell a távoli lankák irányába. A Foro Italicóra megyek, a carrarai születésű építész, Enrico

Del Debbio álombirodalmába, a Monte Marióra ráerőltetett sportkomplexumba a 280-as busszal. Ide fényképezőgéppel csak fasiszták és buzik járnak, mondja egy vicces öreg fazon a búzló alkalmi lóistállók mellett, meg azok, akik szeretik a teniszt vagy a löversenyt, most is ez utóbbi lesz. Árad az idealizált test hatalmi agressziójának szexuálpeszichológiája, istenkedik az öltözőszagon felülemelkedő látvány mámora, a pompás görögkékben metaforikus kéjelgésre készül a tesztoszteronfehér: miért olyan természetes a diktatórikus rendszerek vonzalma a férfiakhoz, az egyneműséghez, a nők teljes kirekesztéséhez? Meztelen férfitestek (hatvannégy darabot számoltam össze, ebből 13 Aroldo Bellini műve) jobbra ellipszisbe rendezett, pszeudoantik tömege, mindegyiket sportágakként egy-egy város vagy tartomány ajándékozta a stadionnak. A heroizmus és az érzéki szépség antik összekapcsolása csak a legritkább esetben sikerül hibátlanul. A legtöbbször a szobrok önmaguk paródiái: a kezét a szeméhez emelő, égbe tekintő meztelen szíó ennek iskolapéldája (Aquila ajándéka), de említhetnénk a pucér teniszezőt vagy azt a fiút is, akinek a hátsóját hátulról egy villás haluszony paszkolja meg, vagy a bizonyos szögből go-go táncosra emlékeztető diszkoszvetőt (a bronzban sikeresebb Aroldo Bellini alkotása) vagy a rokon természetű kalapácsvetőt (Aldo Buttini). De Aldo Buttini *Pugile con strigile* című szobra pl. abszolút remekelés, Bernardo Moreascalchi futballistája is sikerült alkotás (Catanzaro ajándéka), de tetszetős Eugenio Baroni velencei jachtversenyzője is. Az izomtömegek ilyen mértékű összehordása egy különösen narcisztikus fitnesssteremmé degradálja a kompozíciót, a mitológiai allúziók sokszor elsőre komikusak, mégis szervesek és indokoltak. Róma ajándéka egy modern Hercules, Silvio Canevari szobra, Arezzo nevében Omero Italico Taddeini egy aranygyapjas Iasónt kreált, Omero Taddeini a diadalmas Herculessel kísérletezett, a mű olyan, mint Ruggiero Freddi, a La Sapienza izomember matekprofesszora, aki – egy padon felejtett pletykaújság szerint – Carlo Masi néven jelentős amerikai pornókarriert futott be. Dávid keze, Antinous feje, Apollón fara, Castor mellkasa, Perseus ágyékszőre, Theseus combja, Pollux hasfala, Hercules bicepsze, Ganymedes ajka, Hylas lábikrája. Ahogy Siena és Alessandria egymásra néznek Attilio Selva tálalásában. A politikai giccs mára jelentős camp művészetté vált, pontosan az ellenkezőjét érve el azzal, amit a fasiszta eszmény jegyében sugallni akart: a túlélés tehát sikerült, a férfibazár kinyitott. Még Giorgio Armani is elragadtatással fedezi fel az áramló energiát, és saját bevallása szerint esztétikáját erre a tapasztalatra alapozta. George Mott fotóalbumát is ő előszavazta. Edward Lucie-Smith vagy Patrick Sarfati is fotózott itt.

Meglessük, Echóvá válunk, nézzük a tükörtlébolyda fantasztikus játékait: az önkívületet jelző, szétnyílt ajkakat, sóhajtunk, pihegünk, forgolódunk a szerelemtől, pusztá hang vagyunk, akusztikus lények, a képhez nincs hozzáférésünk, sose fog látni minket, miközben mi mást se látunk. Be van zárva az arc, a térd, a (barnás!) víztükör chiazmusába. Szerelmünk a legreménytelenebb szerelem a földön. A Barberini-palota Rómában nekem szinte „egyképes” múzeum: Caravaggio *Narcissusé*, minden mást eltakar, homályba borít. *Echo és Narcissos* címen „párbeszédvárta” nyílt: a Barberini-gyűjtemény a MaXXI (a XXI. Század múzeuma) anyagával vegyül, hogy részint az identitás, a test, részint az időben vetett visszhang echózza tele a klasszikus teret. Pietro da Cortona mennyezet-álma kissé sötétbe borul. Míg ez a mű úgy ünnepli VIII. Orbán pápát, hogy a pápa maga képileg nem jelenik meg, csak attribútumilag és allegorikusan, de minden elem rá utal. Luigi Ontani *Le*

Ore c. paravánellipsziséen (az elrendezés ezúttal felveszi a Da Cortona-mű architektúráját) a művész konkrét, szinte meztelen teste helyezkedik patetikus mitológiai szerepekbe (pl. Lédaként ölel egy hattyút, Minervaként baglyot tart), hogy identitása egy-egy rejtett szelét megossza velünk, miközben feloldódik az öntetszelgő, ám „igaz” camp komikumban. Caravaggio Narcissusával Giulio Paolini *Eco nel vuoto* c. munkája „beszélget”: szólongatja, szólongatja, de nem igazán sikerül. A sziklára zuhanó visszhang „üvegszilánkjai” szinte csörömpölnek. A tájképek termében a sardíniai Maria Lai szőtt, horgolt és kötött könyvei, Luca Giordano cinikus filozófusának (Kratész?) vérfagyasztó realizmusa a Narcissus-mítosz ellenoldala: Markus Schinwald freudista interpretációja az egyéniség, a vággyal szembesülő, testgyűlölő, lelki nárcizmust konstruálja meg. Richard Serra absztrakt Butor és Melvill-portréi Bronzino és Hans Holbein idealizáltságukban természetfölötti, a maszkulin test erejét kiemelő képeivel szembesülnek, meg kell találnunk újra, amit el sem vesz-

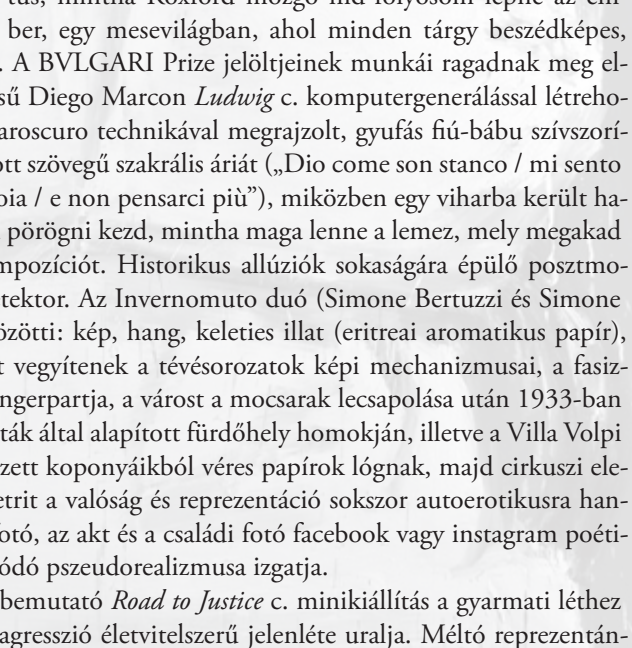
tettünk, Shirin Neshat videója Guido Reni Beatrice Cenci-portréjának megelevenítése, Kiki Smith *Large Dessert* c. installációja a giccsbe hajló bíborosi reprezentáció paródiája. A téli teremben Stefano Arienti Pierre Subleyras 1740-ben festett, hátulról ábrázolt női aktja mellé helyezi internetről begyűjtött (netnude, gayscape, orsiitaliani) és megdolgozott, idősebb, nem éppen atlétikus testű meleg férfi párokról készült pszeudohistorikus stilizációit. Subleyras műve megelőzte korát, a szimbolizmus halálközeli erotikáját idézi, Arienti „visszafelé” halad, kiterjeszti időben az internet voyeurizmusát. Talán még Yan Pei-Ming pápa és Mao-portréit emelem ki, Bernini VIII. Orbán mellszobrára telepednek, ideológiai égtájai keletnek és nyugatnak. Az egyik párbeszéd, Antonio Corradini barvúros *La Velatájával* már a MaXXI-ban látható. Vanessa Beecroft *VB 74* c. tablójával, mely a meztelenség, a szégyen kérdéseivel foglalkozik: van, ami egyszerűen túl közel van, és azért nem tudunk hozzá közeledni, mert nem vagyunk hajlandók felismerni, hogy a távolság csak hipotetikus vagy nem is létezik?

A MaXXI fantasztikus épület, Zaha Hadid műve, labirintus, mintha Roxford mozgó híd-folyosóin lépne az ember, egy mesevilágban, ahol minden tárgy beszédképes,

egyenesen bele a műalkotásba. A BVLGARI Prize jelöltjeinek munkái ragadnak meg elsőre: kivált az 1985-ös születésű Diego Marcon *Ludwig* c. komputergenerálással létrehozott videoanimációja. Egy chiaroscuro technikával megrajzolt, gyufás fiú-bábu szívszorító hangon énekel egy kiforgatott szövegű szakrális áriát („Dio come son stanco / mi sento proprio giù / Vorrei tirar le cuoia / e non pensarci più”), miközben egy viharba került hajó belsejében hánykódik, majd pörögni kezd, mintha maga lenne a lemez, mely megakad és disszonanciába dönti a kompozíciót. Historikus allúziók sokaságára épülő posztmodern önkép: igazi szorongásdetektor. Az Invernomuto duó (Simone Bertuzzi és Simone Trabucchi) műve is érzékek közötti: kép, hang, keleties illat (eritreai aromatikusan papír), filmjeik különféle narratívákat vegyítenek a tévésorozatok képi mechanizmusai, a fasiszták korszakának (Saubaudia tengerpartja, a várost a mocsarak lecsapolása után 1933-ban alapították) narratívái. A fasiszták által alapított fürdőhely homokján, illetve a Villa Volpi táján zombik sétálnak, bemetszett koponyáikból véres papírok lógnak, majd cirkuszi elefántok cammognak. Talia Chetrit a valóság és reprezentáció sokszor autoerotikusra hangozott fotóit állította ki: a divatfotó, az akt és a családi fotó facebook vagy instagram poétikájának szorításában deformálódó pszeudorealizmusa izgatja.

A kortárs (afrikai) művészetet bemutató *Road to Justice* c. minikiállítás a gyarmati léthez kötődő, illetve posztgyarmati agresszió életvitelszerű jelenléte uralja. Méltó reprezentán-

sa ennek az életérzésnek Kendell Geers *T. W. Batons (Circle)* c. munkája, mely körbe rakott gumibotokból (22 darab) alakít ki egy harmonikus, tökéletes, geometrikus mintázatot. A szabályos elrendezés a szépséggé váló agresszióesztétizálását dokumentálja. Malik Nejmi 4160 c. műve (nagyanyja sírjának száma) zenés videoinstalláció, mely Róma és Marokkó közt utazva osztja meg a kulturális és generációs dilemmákat. *Az elképzelt város* c. tárlat igazi afrikai kavalkád: vándorlás, odatartozás, felismerés, képzelgés és rekonstrukció – ezek a címszavak, melyek mentén ez a vizuális topográfia elrendeződik, létrejön egy afrikai metropolisz pszichovizuális koncepciója, benépesül egy messze nem ideális világ (Mimi Cheronon Ng'ok: *Ibrahim*, Pascale Marthine Tayou: *Falling Houses*) zsebtolvajokkal, zuhanó házakkal, félelmetes és megnyugtató bálványokkal, apró struktúrákba vesző gigastruktúrákkal, fraktálszerűen önmaguk mélyére menekülő szövés- vagy textilmintákkal.

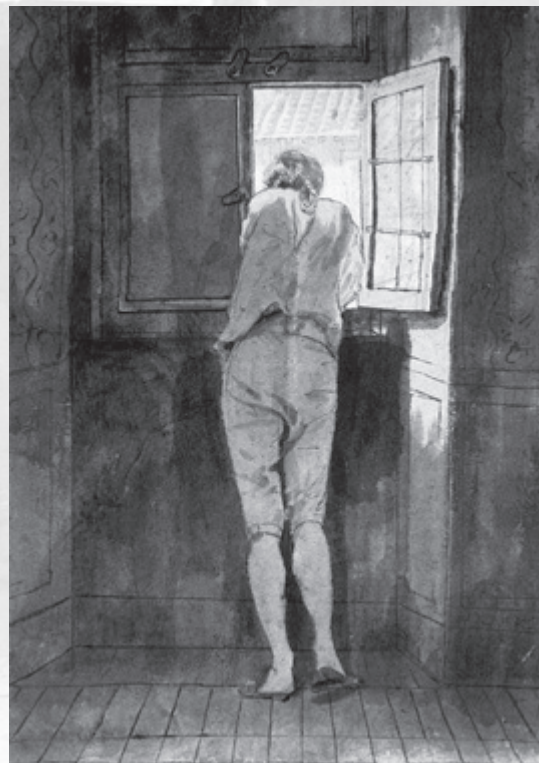

A SS. Apostoliban két Canova is van: XIV. Kelemen márványkoporsója alatt lehet a sekrestyébe jutni. Egy ülő nő bealvós szomorúsága, mellette naiv bárány, miközben a koporsó orosláncörmös lábakon áll. Mennyivel intebb a másik! Giovanni Volpato vésnök-keramikus, antik műtárgykereskedő, porcelángyáros kis sírtáblája az előcsarnok bal oldalfalán! A barátság allegóriája siratja a holtat, pontosan úgy, ahogy egy klasszicista képzelheti az antik elsíratást. Mert ugyan miféle emlékezet az, ami csak visszafelé működik? Besszarion bíboros bizánci teológus és filológus polihisztor sírja: a „platonista” teológia mestere, Platón katonája és harcosa a „vérmes” arisztoteliánusokkal szemben, Apollodórosz antik mitológiáját ő mentette meg az utókornak, könyvtárában közel félezer görög kéziratot őrzött.

A Goethe-lakásban (Via del Corso 18.) tényleg ott van a gipsz Iuno, pontos, gigantikus, nem érzéketlen másolat. Három Goethét ábrázoló kép különös tükörjátéka: Tischbein híres árkádikus római tájba fektetett kalapos Goethének egyes másolata, melyet (az eredetit!) Warhol is megcsodált, s nyomban megalkotta a maga pop-art Goethe-portróját (a Warhol-eredeti itt látható), Luigi Ontani (a Barberini palotában megismert posztmodern kaméleon) pedig piros kalapos Goethének maszkírozva magát kiült a valós római tájba. Maga Goethe is megemlékezik a Tischbein-képről: „Így óhajt ábrázolni: életnagyságban, mint utazót, fehér köpenybe burkolózva, kint a szabadban, amint egy ledőlt obeliszken ülök, s a Campagna di Roma romjait nézem messze a háttérben. Szép kép lesz, csak túl nagy a mi északi lakásainkhoz.”

Tischbein humoros skicceinek, karikatúráinak különös elevensége tölti be a házat, a római elégiák ovidiusi hedonizmusa, a velencei epigrammák elméncséégeinek jól irányzottsága. A két férfi egy díványon c. opusz hangosan megnevetett, de a Goethe kinéz római lakása ablakán c. mű sem akármilyen. Izgalmas dokumentumok Goethe színelméletéhez, színekörök, skálák, egymásnak eresztések. Az osztrák Robert Gschwantner alkalmi kiállítása: konkrét, árkádikusra fotózott tájakat szeletel, darabol fel, majd dobozol be afféle „szennyezett” op-artos geometria jegyében. Egyes dobozait műanyagcsövek hálózatába burkolja, melyekben az adott helyen begyűjtött víz pihen: georeklyék, illetve történelmi „albumok”. Byron Childe Haroldjának egy részletét, egy vízesés leírását hasonlóképpen transzformálja át.

Casina Rossa. Keats szobája, halálos ágya dermesztő: a puritán egyszerűség Shelley egész estés teátrális elhamvasztásához képest nagyon is emberi monodráma. Egy romantikus nem könnyen ég el, hiszen úgyszólamatosan lángol. Az egyik teremben van egy alabástrom edény, mely Shelley el nem hamvadt állcsontjának darabkáját őrzi. (Állítólag romantikus szíve sem hamvadt el, ezt Mary Shelley kapta meg). De látható a 13 esztendősköltő haja is. Keats szép rajza egy görög vázáról. Whitman versmagyarázata, Wilde római sírlátogatáskor írt verse, Byron karneváli viaszmaszkja. Könyv, könyv, homály, mindenütt félhomály. A szomszéd palotában volt De Chirico műterme, ma már nem látogatható.

S. Maria sopra Minerva. Nemcsak templom, hanem tárgyalóterem, itt bukott el Giordano Bruno és Galilei is. Az oltár alatt pihenő Siénai Szent Katalin pedig hagyta. Az oltár mellett bal oldalon Michelangelo márvány Krisztusa (205 cm) idétlen barokk bronz ágyékkötőben, mely természetesen utólagos álszemérmeskedés, a trentói zsinat „következménye”. Még nem merték visszavetkőztetni, mint a Sixtus-kápolna freskóit. Sebastiano del Piombo szerint a szobor térde többet ér, mint egész Róma. Beato Angelico egyszerű sírja (Isaia di Pisa műve) a két Medici-pápa (X. Leó és VII. Kelemen) közelében. Állítólag itt van Pietro Bembo is, csak beleveszett a fékevesztett barokk burjánzásba. Az egyik kápolnában Filippo Lippi-freskók, a Cappella Frangipane főoltárán Benozzo Gozzoli madonnája.

St. Lorenzo in Lucina. Nicolas Poussin sírja. *Et in Arcadia ego...* még a sírdomborművön is. A híres festmény ügyes dombormű-mása. (A témában Guercino-párti vagyok, a zenében a legjobb Arcadia viszont Thomas Ades Arcadiana c. vonósnégyese.) Poussin verseket fest meg, nagy Ovidius-bűvölő, a stukkóköltő Marino barátja, illusztrátora.

Az egyik kápolna oldalából Gabriele Fonseca, X. Ince pápa orvosa hajol ki: Bernini műve.

Hadrianeum a Campus Martiuson: 11 pompás, 14,8 m magas, 1,44 m átmérőjű korinthiszi oszlop maradt a 15-ből. Prokonneszoszi márványból. Ma az olasz tőzsdepalota testének csontozatát erősíti. Antonius Pius már egyszer befejezte, akkor stílushűen. Piranesi rajza fantasztikus kidolgozottságot sugall, és szervesebb egybeolvadást az akkori jelennel. Oszlopcarnok vehette körül, a főtemplom oszlopaljzatain a provinciákat jelképező domborműveket feltételeznek, allegorikus alakokat: néhány a capitoliumi múzeumban, kettő (egy Traciát jelképező amazon és egy Egyiptomot sejtető nőalak) a Palazzo Massimóban található. Nyilván ide kell képzelni a császár hatalmas szobrát, és valószínűleg Antinouszét is.

A Chiesa di S. Vincenzo e Anastasio. Mazarin bíboros emeltette, közepesen érdekes templom a Trevi-kúttal, Anita Ekberg-luxusmedencéjével szemben. Szívraktár: 1590-től 1903-ig a meghalt pápák bebalzsamozott szívét itt helyezték örök nyugalomra.

Cannolini siciliani, ramoli di cioccolato, tozzette al pistacchio, ventagli, heringhe giganti, raviolo lampone, ciambelle frolle, brutti ma buoni. Hétköznapi gasztroműalkotások. Üveg mögött tárolják, kesztyűs kézzel nyúlnak hozzájuk, átlagban két euróért darabja a tiéd lehet.

Basilica di San Bartolomeo all'isola. Templom a Tiberis-szigeten. Modern mártírok relikviái: hat kápolna. Egy a náciizmus, egy a kommunizmus mártírjainak (pl. Maximilian Kolbe imakönyve, Alekszander Men moszkvai ortodox atya rózsafüzére), a maradék négy pedig földrajzi területek szerinti eloszlásban (az 1994-ben Ruandában meggyilkolt Evariste Kagorora Bibliája, Leonella Sgorbati nővér keresztye, akit 2006-ban öltek meg Szomáliában, a 2011-ben Pakisztánban meggyilkolt Shabaaz Bhatti Bibliája, Abish Masih iskolai füzete, aki egy pakisztáni katolikus templomban lett terrortámadás áldozata Yohannabadban, Juan Jesús Posadas Ocampo pásztori botja, akit 1993-ban tett el láb alól a mexikói kábítószermaffia).

Giorgio de Chirico lakása a Spagnán, pár háznyira Keatsétől (Piazza di Spagna 31.). Goethe háza teátrálisan fényeszerű, Keatsé teátrálisan homályos, de Chiricoé teátrálisan anyagszerű. Puha luxus, a látható erőfeszítéssel fékezett halmozás tere, mitológiai magánlabirintus, ez ma a Palazzetto dei Borgognoni. A teraszról nézni Rómát, a Piazza di Spagnát, a „barcacciát”! A megfáradt Orpheus lakása, aki most a saját képében, festményében kuporog, bebábozódik a metafizikába, jelentsen bármit is ez a szó. Bekérekedem a tízórás csoportba, nehezen vesznek be. Odüsszeusz hazatérése: Odüsszeusz a szőnyeg közepére rajzolt tengeren evez egy kifinomult, polgári szobabelsőben. Az egész ház értelmezési kulcsa ez a kép. A metaforikus beltér Dávid kezével szintén szimptomatikus: a hagyomány belenyúl a művészetbe, kilóg belőle. A kép mintha egyetlen hatalmas hangszer lenne, Apollón bizzar lantja, melyen Michelangelo Dávidja játszik. Vagy amint a vizualitás szól meg a zene nyelvén. Két fürdőző férfialak oszlopok között, színes ernyő, ismeretlen szentélyhez kanyargó út: előtte ezüstös fényben a bűnbánó Minotaurus, ez a különös kisplasztika. Furcsa labirintusai az ízlésnek: ősalat-bútorok, égkék kárpit, kristálycsillárok, családi ezüst, hatalmas, sárga-aranyozott állólámpák, a kandalló mellett pucér faangyalok ugrándoznak. A műteremben két szék, Hector és Andromache, az egyikben kabát. Egy sámlin festékes paletta. Fabőrönd temperákkal. Szerette a likőrt és már volt színes tévéje.

Terme di Diocleziano. Michelangelo pápai felkérésre a medence köré kolostort tervezett, a munkát Giacomo del Duca végezte el. Tizenhárom hektárnyi területre saccolják az ókori fürdőterületet, a legnagyobb medence, a natatio 4000 négyzetméteres vízfelülettel rendelkezett. A terület egész városrészé hasadt: több templomba épült be, s voltak olyan aulák is, melyekből hol magtárat, hol olajraktárat, mozit vagy planetáriumot csináltak az évek során. Most is több helyszínből kell összerakni az egyet. Sírkövek, feliratok, oltárok, graffiti, tömény epigráfia, igazi „életírás”, kb. 10 000 vésett dokumentum a *fibula praenestina* másolatától, vagyis tkp. az első latin nyelvemléktől a bukásig, a kora-keresztényekig. Szépséges terracotta Ceres – méltósággal viselt szomorúság és beletörődés, na jó, akkor mostan-

tól lesznek évszakok, tavasszal elrabolt lányom visszatérhet a földre. Iulius Achilleus szarkofágja bukolikus derűt áraszt. Töredék Tacitus sírfeliratából, Aurelia Nais piscatrix epítáfiuma: halászott vagy halkofa volt ez a hölgy? A „horrea Galbae” mellett volt a standja. És itt a sztárok is: L. Aurelius Apolaustus Meophius a színész és a nagy táncos-komikus P. Vincius Laces meg a gladiátorok! Egy rabszolga nyakörve: ha szökne, ide és ide kell visszavinni. Allia Potestas atipikus verses sírfelirata: kb. 50 „ovidiusi” hexameter. A vers magasztalja, hogy noha egyszerre két ifjúval volt viszonya, „harmóniában” tudta tartani a két férfit, akik közt a barátság köteléke sem lazult (olyanok voltak, mint Orestes és Pylades). Jó kis nő volt ez az Allia! Ulysses és a szirének: különösen „modern” dombormű, három madárlábú szirén három úszó sziklán, három férfi a hajón. A vitorla redőzete és a tenger hullámzása összemosódik, az ének a vizet mozgatja. Az élet kivételes pillanat, sugallja a mű, amikor hallgathatod a szirének énekét, igaz, megkötözve, de mégis. Utána elnyel a tenger.

Egy bálvány: fiatal férfitest hétszeres kígyógyűrűvel betekerve: a hét égi szféra jelképe, mondják. Vagy Osiris, vagy a szír Adonis: istenek, akik évente halnak meg és születnek. Iuppiter Heliopolitanus (Baal isten domesztikált alakja) templomából való, a Gianicolóról.

„Enos Lases iuvate” – zengi egy férfikórus az ősi latin imát. Szakrális hangulat ragad el, és magasztos skandálhatnék: Enos Lases iuvate! Enos Lases iuvate! Enos Lases iuvate!

■ **Csehy Zoltán** (Pozsony, 1973): költő, műfordító, irodalomtörténész. Legutóbbi könyve: *Experimentum mundi. (Poszt) modern operakalauz* (Kalligram, 2015).

„Nagyon hálás vagyok Történelem kisasszonynak”

Péterfy Gergellyel a *Kitömött barbárról*

Négy éve, 2014-ben jelent meg Péterfy Gergely hatodik, egészen kiváló és rendkívül gazdag regénye, ami itthon és külföldön egyaránt nagy és megérdemelt sikert aratott – eddig csehül, németül és szerbül adták ki; a német változatot a Paul és Zsóka Lendvai alapította bécsi Nischen Verlag. Öröndetesen sok interjú és kritika született a mű kapcsán, nem lenne egyszerű újat kérdeznem, így az látszott célszerűnek, hogy e megkésett interjúban a kiadás óta eltelt időre való tekintettel recepcióesztétikai szempontokat érvényesítsék, azaz elsősorban a könyv fogadtatásáról beszéljünk. S persze azért a könyvről magáról is.

■ *Alkotó és műve kapcsolatát szülő és gyermeke viszonyához szokták hasonlítani, de talán hasonlítható a szerelemhez is, ami fellángol, uralja, fogságában tartja, átalakítja az egész személyiséget, aztán szép lassan elcsendesedik, elmúlik, netán csalódást okoz, sőt tragédiához vezet. Neked most éppen milyen a kapcsolatod a Kitömött barbárral?*
 – Leginkább óvatosan távolságtartó. Annál is inkább, mert egy ideje új regénynek udvarolok, így nem vagyok abban a helyzetben, hogy sms-eket küldjek neki és naponta érdeklődjem iránta. Egyre ritkábban gondolok rá, de nagyon örülök, hogy sokan beszélnek róla. Sok olvasóhoz eljutott a regény, eddig huszonegyezer példányban fogyott, és vannak, akikhez csak most jut el. Időről időre kapok visszajelzéseket, nagyon érdekes figyelni az olvasók rétegződését.

■ *Amikor egy alkotó kiad egy művet a kezéből, bizonyára úgy érzi, hogy az adott pillanatban az a tőle telhető legjobb. De ez az elégedettség nem feltétlenül tartós, előfordul, hogy valaki később változtatna, sőt változtat is, Spiró György például átírta egy regényét. Még az is előfordul, hogy valaki nem vállalja, megtagadja egy régebbi munkáját. Te változtatnál-e bármit is?*

– Bizonyára javítanék ezt-azt, ha újraolvasnám a regényt az elejétől a végéig. Csak néha olvastam fel belőle, de azokkal a részekkel elégedett voltam. Nem tudom, mikor lesz időm arra, hogy elmélyedjek a régebbi munkáimban, amúgy sem vagyok újraolvasós. Ha valamit befejeztem, az már nem igazán érdekel. Vonzóbbak az új perspektívák.

■ *A korábbi munkáid – 1994-ben jelent meg az első, a Félelem az egértől című novelláskötet – még távolabb vannak?*

– Még távolabb, igen. Pontosabban, egyformán távol vannak, egyformán túlléptem rajtuk. Mindegyik visszahagyott egyfajta írástapasztalatot. Mindegyikkel valamilyen problémán léptem túl, mindegyikben egy feladatot adtam fel magamnak, amiket persze nem tekintek tökéletesen megoldottnak, de megküzdöttem velük.

■ *És vállalod minden műved.*

– Maximálisan! Az említett novelláskötetből ugyanolyan élvezettel olvastam fel nemrég, mint a legutóbbi művemből, sőt a felfedezés örömeivel, mert teljesen elfelejtettem, amit írtam.

■ *Egy egyszerű, alig észrevehető nyomdahiba mennyire zavar?*

– Semennyire. Látszik, hogy nyomdahiba, nincs jelentősége.

■ *Mások megöriülnek tőle.*

– Én szerencsére nem; ezen a téren nem vagyok maximalista. Egy gondolati, logikai hiba már zavarna.

■ *És egy stilisztikai? Mi tagadás, harmadszori olvasásra találtam ilyeneket – nagyon keveset – a Kitömött barbárban.*

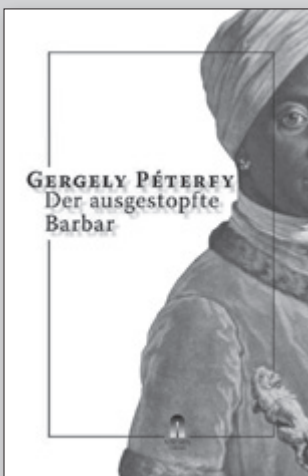
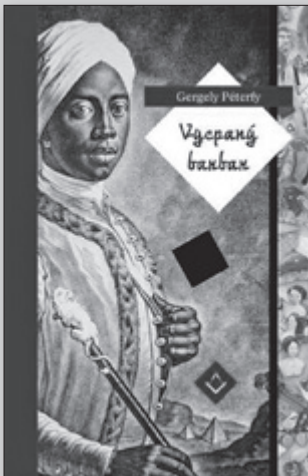
– Mindenkinek más a stilisztikai tűréshatára, más-más értékekkel dolgozunk, én nagyon szélesre húzom szét a két szélét. Általában azt tapasztalom, ez sokaknak zavaró.

■ *Mondjuk hibátlan, végleges, tökéletes szöveg, tökéletes mű kevés van.*

– Azért csak akad, bár azok is a hibáikkal együtt tökéletesek. De talán hibátlan is van, felteszem, Flaubert-től az *Érzelmek iskolája* hibátlan regény.

■ *Úgy vélem, a regény kapcsán sok alapos interjú készült veled és sok alapos kritika, elemzés jelent meg róla. Te is így látod?*

– Így. Komoly és elmélyült munkát végeztek a legkülönbözőbb értelmezői közösségekhez tartozó szakemberek, egészen váratlan helyeken is foglalkoztak a könyvvel. Ami természetesen nagyon nagy öröm. Sokféle szempontból vizsgálták, na-

gyon tanulságos analízisek születtek, amik sok mindenben visszaigazolták a várakozásaimat, sok mindenben pedig számomra is újat mondtak. Mindez igen megtisztelő, főleg, hogy a folyóiratok és a kritikusok egyre nehezebb helyzetben vannak.

■ *Előfordult, hogy félreértettek?*

– Nem tudom igazán értelmezni a félreértés fogalmát egy irodalmi mű esetében, hisz egy alkotásnak nincs egyetlen rögzített jelentése. Nincs elvárásom az ideális olvasatról. Saját magamat nagyon jó olvasónak tartom, de nekem is csak egyetlen olvasatom van a saját szövegemről, ami mellett számos más olvasat létezhet, köztük egészen szélsőségesek is.

■ *Előfordulhat azért félreértés, félreolvasás, félremagyarázás is. Létezik irodalmi vak-ság. Esetleg sükettség...*

– Bizonyára így van, találkozok az ember értetlenséggel, botfűlőséggel, de az meg olyan, mint a nyomdahiba: teljesen egyértelmű, ergo érdektelen.

■ *A kritika észreveszi a jelentős műveket?*

– Azt gondolom, igen. Legutóbb Tompa Andrea *Omertája* keltett nagy visszhangot, rangos díjakkal ismerték el, teljesen megérdemelten. Sok tanult elme elemezte sokféle szempontból, amihez persze a könyvnek is olyannak kellett lenni, hogy dialógusba tudjon lépni az értelmezőivel. Mélységesen hiszek abban, hogy egy műalkotás csak akkor lehet sikeres, ha az épp akkor folyó diskurzusok valamelyikéhez szól hozzá.

■ *Az is előfordulhat, hogy a mű maga indít el egy diskurzust, gondoljunk a Termelési regényre. Sőt az is, hogy bár remekmű, hosszú ideig visszhangtalan marad, mint az Iskola a határon vagy a Sorstalanság.*

– Ez a ritkább. A *Termelési regény* egy diskurzus szubverziója, A *Sorstalanság* pedig ugyanúgy része egy meglévő diskurzusnak, még ha új szempontokkal is lép bele. Az *Iskola a határon* pedig egy gazdag prózaírói hagyomány végpontján áll, amennyire látom.

■ *És talán ugyanakkor egy másik elején is... Nem gondolom, hogy a kritika az íróknak szól, de arra kíváncsi vagyok, hogy íróként hasznosítottál-e bármit is a kritikákból?*

– Akadnak ilyen emlékeim. Többször éreztem úgy, hogy egy észrevételt, megállapítást tovább kell gondolnom.

■ *Szerencsére sok olvasód van, csak a facebook-oldaladon tizenháromezren követnek. A Kitömött barbár kapcsán mik a tipikus reakciók? Megvan az a veszélye, hogy életrajznak olvassák, hisz az egyik főszereplője Kazinczy Ferenc, az elbeszélő pedig az ő felesége, Török Sophie.*

– Ez így van, bár odaírtam, hogy „regény”. A legtipikusabb reakció, hogy „Olvas-tam Kazinczyt, de erről sosem hallottam, hogy volt egy néger barátja...”

■ *Mi tagadás, én is olvastam Kazinczyt, nagy kedvvel és örömmel, de ez bennem sem tudatosult, pedig a Fogságom naplójában is ír a Bécsben élő „Angelo Solimannó”-ról, a „tudós szerencsen”-ről, aki a regényben Kazinczy egyetlen barátja.*

– Amit idéztem, a művelt nagyközönség reakciója, amelyiknek van némi előképzettsége, a középiskolában hallott Kazinczyról, a nyelvújításról – én már azzal is elégedett vagyok, ha ilyen belépő szintű csodálkozást ki lehet váltani. Nyilván nagyban hozzájárul a mű sikeréhez, hogy ismert figurákról beszél, kapcsolódik bizonyos meglévő ismeretekhez.

■ *Amiket aztán, legalábbis részben, le is rombol, mondhatni, dekontsrual... Nem túl bizonytalan a „művelt nagyközönség” fogalma? Sosem kedveltem.*

D. Magyar Imre

– Ironikusan, idézőjelben használom. De az tény, hogy létezik egy kortárs irodalom iránt érdeklődő, a művészet, a világ folyamataira nyitott réteg, ami persze folyton változik, netán csökken.

■ *Borúsabb napjaimon olykor már magam is kapnék a vészharang agyoncibált, foszladozó kötele után, de folyamatosan tapasztalom, hogy például a színházak megtelnek, a Katonába, az Örkénybe alig lehet jegyet kapni. Viszont az is igaz, hogy átalakulnak a befogadói szokások, igények, az olvasás visszaszorulóban van. A Kitömött barbár könyvként, könyvtestként is szép – tervezője Hrapka Tibor –, jó kézbe venni, lapozgatni. Te hiszel a nyomtatott könyv jövőjében? Mondjuk, hivatalból hinned kell, lévén a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesületének igazgatója...*

– Elébe kell menni a változásoknak, ki kell lépni a hagyományos, esetleg avított, unalmassá vált keretek közül! Szerencsére rengeteg olyan kezdeményezés van, ami közel tudja vinni az olvasókhöz és a potenciális olvasókhöz, köztük a fiatalokhoz a kortárs irodalmat: ilyen a *Rájátszás*, amiben költők és zenészek szövetkeznek, ilyen a slam poetry. Lehet, Jókai regényeit már nem olvassák, de ez nem jelenti, hogy magának az olvasásnak is vége. Meg lehet szólítani újabb rétegeket! Maximálisan hiszek a nyomtatott könyv jövőjében, igen! Szenvedélyesen érdeklődöm a technika, az informatika eredményei iránt, használom is az új lehetőségeket, olvasok e-könyvet is – de a nyomtatott könyv nem lecserélhető. Az ember hazamegy, beül a fotelbe, tölt egy pohár bort és egy „valódi” könyvet nyit ki... Sokan vágyanak erre az élményre.

■ *Voltál a könyvvel iskolákban is?*

– Nagyon sok középiskolából kaptam meghívást, sok beszélgetésen vettem részt, ültem zsűritagként a *Kitömött barbár*ból kiírt középiskolai tanulmányi versenyen. A 2018/19-es tanévi OKTV egyik témája is ez a regény, örült kíváncsi vagyok, miket fognak róla írni. Azt veszem észre, hogy kimondottan jó anyag középiskolásoknak, sok szempontból könnyen elemezhető, könnyen kapcsolható kortárs diskurzusokhoz és sok olyan kérdés van benne, ami e korosztály számára érdekes és átélhető.

■ *Milyen olvasói reakciókkal találkozta még?*

– Többen rákérdeztek a regény szerkezetére, az elbeszélő megválasztására, megkérdezték, miért választ egy férfi író női elbeszélőt és az csakugyan nő lesz-e. Az elutasítás is többféle, van, aki a „csúnya” szavakon akad fenn, hisz a régiek bizonyára nem beszéltek csúnyán...

■ *És nemi életet sem éltek...*

– Azt végképp nem! Ilyenkor mindig felhívom a figyelmet, hogy az ominózus szavak pontos idézetek.

■ *Ez akkor nem a belépő, hanem a kilépő szint... Mennyi az értő olvasó?*

– Szerintem minden olvasó értő olvasó és mindegyiknek igaza van.

■ *Roppant toleráns vagy. Talán túlságosan is.*

– Nekem azt érdekes látni, hányféle olvasási, gondolkodási mód, elvárás, tradíció van, arra vagyok kíváncsi, hogy valaki miért épp ezt vagy azt veszi észre, illetve miért nem vesz észre mást, miért épp ezt vagy azt kifogásolja. Viszonylag pontos képet kapok a társadalomról, az értelmiségről.

■ *Nehezen írsz?*

– Nem tudom, mi a nehéz vagy a könnyű írás.

■ *Írod próza, ahogy jön? Nem hiszem.*

– Mindig kalapálom, alakítom a mondataim, a szövegeim. Igyekszem magam a napi ötezres penzumhoz tartani, aminek aztán persze kihúzom a felét. Viszony-

lag jól tudok szöveget termelni. Miután az alapokat nagyjából lefektettem, a szövegek megíródnak. Nem elsőre persze, az első verzió szinte mindig rossz, de átugorhatatlan, meg kell írni azt is.

■ *Akadnak olyan napjaid, időszakaid, amikor teljesen tehetségtelennek érzed magad és egy sort sem vagy képes leírni?*

– Reggel hattól délelőtt tízig vagyok használható, addigra zombira írom magam és csak lödörgök a világban. Ráadásul akkor sem tudom az agyam leállítani, csomó ötlet jut az eszembe, ezeket gyorsan felmondom hangfájllba. Este öt után van még egy-két óra, amikor tudok írni.

■ *Az elkészült szövegek okoznak meglepetést? Hisz senki sem egy teljesen kész szöveget ír le, a szöveg menet közben születik.*

– Mindig azt szoktam mondani, ha csak olyat írnék, ami a képességeimtől telik, már rég nem írnék. Azok a pillanatok érzik meg, és azok a mondatok és bekezdések, amikor jobban írok a képességeimnél. Amikor nem tudom, honnan jön ez vagy az ötlet, csak örülök neki, hogy ma is jött néhány. Élvezettel olvasom ezeket az idegen kéz írta mondatokat.

■ *A gondosan kikalapált mondatok átalakulnak a fordításokban. Szoktál aggódni? Konzultálnak veled? Bár egy megjelent fordítást nyilván jó kézbe venni, még ha nem érted is a szöveget...*

– A német fordítást végig követtem, többször konzultáltunk Buda Györggyel. A csehvel és a szerbvel, sajnos, nem tudok mit kezdeni. De a szöveg nagyobb struktúrái, a bekezdések textúrája persze nem változik meg. Mondjuk úgy, a szöveg zenei szerkezete ugyanaz marad. Persze a legizgalmasabb azt keresni, mit tett a fordítás az árnyalatokkal, a konnotációkkal, a szöveg apróbb fogaskerekeivel, hogy miként lesz egy másik nyelvben mégiscsak egy másik regény.

■ *A Kitömött barbár esetén nagyon megnehezítetted a dolgod, ismert – ismertnek vélt – szereplőkről írsz, női elbeszélőt választottál, akinek az elbeszélésébe más elbeszélők lépnek be... A stílust is meg kellett találni, hisz ez egy elvileg a tizenkilencedik század első felében születet született, bár nem feltétlenül leírt, hanem csupán elgondolt szöveg, az elbeszélő nem feltétlenül írja.*

– Többféle modellt is felállítottam, végül három tűnt nagyon evidensnek, viszont egyik sem volt elég érdekes. Volt archaizáló változat is. Alapos ember lévén eléggé megfaggattam ezeket a modelleket, és azt láttam, hogy csikorognak vagy unom őket. Meg kellett találni azt, ami kellően nehéz, tehát kihívás írni, de nem állít elélem megoldhatatlan nehézségeket. Nem megyünk szembe az ókínai hadtudományi munka, a *Szun-ce* tanácsával, azaz nem indulunk olyan háborúba, amit nem nyerhetünk meg.

■ *Más az elbeszélő stílusa, mint a tiéd?*

– Más, persze. Ha egy elbeszélőt vagy egy szereplőt felépítünk, az elkezd a saját logikája szerint alakítani a szövegét. Elkezd élni. Bele kell tudni bújni egy karakter bőrébe. Ez színészet. Az elbeszélőmmel szerencsére nagyon jól tudtam dolgozni. Még azt is megengedte sejtetnem, amiről nem szívesen beszél. Bálványozza a férjét, aki igencsak hisztérikus és makacs ember lehetett, de ezek a szavak nem fordulnak elő vele kapcsolatban.

■ *Sophie megidézi Ferencet, Ferenc Solimant, aki beszél neki a származásáról, a születéséről, azaz elmondja mindazt, amit a gazdája, Lobkowitz herceg mesélt róla Bécsben, s ami bizonyára merő kitaláció.*

– A születésünkről egyikünknek sincs saját elbeszélése, hisz emlékeink sincsenek. De tanúink vannak. Angelo viszont nem egy hiteles tanútól értesül a származásáról és a családjáról, nem tud megkapaszkodni semmiben.

■ *A regény határozottan izgalmas, harmadjára talán még inkább, mint elsőre, bár nem úgy, mint egy kalandregény. Ez szerintem annak is köszönhető, hogy nagyon régi és bevált fogásoktól sem idegenkedsz, hogy felkeltsd, ébren tartsd, sőt fokozd az érdeklődést.*

– Az újabb irodalom bizonyos mértékig kiengedte a kezéből a történetek elbeszélésének a monopóliumát, ami szerintem baj. Annyiban jó, hogy van mit visszahódítani. Olyan deficitünk volt történetmondásból, hogy mindenképp meg kellett kezdeni a hiány felszámolását.

■ *A deficit azért alakult ki, mert kétségessé vált, hogy a történetek elbeszélhetők-e, sőt az is, hogy vannak-e egyáltalán koherens történetek. Nem tudunk semmit.*

– Nem, de ez mindig világos volt. Már a görög tragédiák is többféleképp mondják el látszólag ugyanazt. Az elbeszélés nehézségei is ismertek voltak, csak például Homérosz nem szól róluk.

■ *Mit győtrődhetett már ő is az optimális modell felállításával!*

– De vannak történetek és az elbeszélésüknek vannak fogásai, ezeket nem lehet mind kidobni, ahogy egy jó színész is használja a régi csepürágók eszközeit. Ez a regény nehéz és bonyolult történetet mond el, mindenképp meg kellett fogni az olvasó kezét, sőt el kellett nyerni a rokonszenvét a történet iránt, hogy rá lehessen venni annak az elolvasására is, amibe nem kezdene bele, ha a regény nem azt ígéri az elején, hogy egy megtört asszony sorsát fogja megismerni.

■ *Mely ígéretét amúgy maradéktalanul betartja, csak beszél sok másról is. Olyan régi fogásokra gondoltam az előbb, mint az, hogy az elején van egy megdöbbenő állítás – „Augusztus huszonharmadikán megöltem a barátod, Kazinczy Ferencet” –, amit meg akarunk érteni, meg is értjük, de csak négyszázötven oldallal később. És ha már Homéroszt említetted – aki talán nem is létezett, minden nagyon bizonytalanul itt –: hozzá hasonlóan ismételsz egy formulát, minden fejezet egy virtuális mondat valamely variációjával kezdődik. Eszedbe jutott a nagy előd?*

– Ezek jó játékok, szeretem játszani őket. Az ember fejében úgyis egyszerre ott van mindaz, amit elolvasott, bár nem gondolom, hogy ezek mind állandóan belejátszanak a szövegbe, mondatok, karakterek, jelzők, mondatok ritmusai.

■ *Annyi minden hat persze észrevétlenül... Te magad kiket olvasol szívesen mostanában?*

– Orhan Pamukot olvastam lelkesen, és Murakamit kevésbé lelkesen, de sokat tanultam mindkettőjüktől. A legizgalmasabb újraolvasásom pedig Stendhal volt: nagyon rég vettem a kezembe, mindent elfelejtettem, most pedig örült élvezettel faltam.

■ *Hatalmas, sokéves kutatómunka van a regény mögött, doktori disszertációt is írtál Kazinczy és Soliman kapcsolatáról. Több interjúban is beszéltél arról, hogy miként találkoztál a témával, bár több évszám is szerepel, mikor olvastad először Kazinczy leveleit. Ne hagyjuk az utókort kétségek közt vergődni!*

– 1989-ben, akkor költöztem a nagyapám, Jékely Zoltán Frankel Leó úti lakásába – ő akkor már hét éve nem élt. Sokáig nem tudtam a barátságáról szóló információval mit kezdeni, de nem eresztett és a végén megírtam a regényben.

■ *Mi fogott meg ennyire ebben a históriában?*

– Belepillantva hirtelen megláttam benne azt az ívet, ami a 18. századtól egészen addig a pillanatig húzódik, amiben éppen olvasom Kazinczyt, egybeláttam azt a problémahalmazt, ami nem mai eredetű, de amiben ma is élünk. Ott van benne az én kérdése például, az, hogy miként konstruálódik meg az én, minek tekintti magát valaki és minek tekintti őt a társadalom. Mi az idegen, mit jelent idegen-

nek lenni? Hogy tekintenek az idegenre, hogy bánnak vele? Már 2015, a migráció megindulása előtt is ez tűnt számomra a legfontosabb problémának a felvilágosodás óta elmúlt kétszáz évből. 2015 után pedig még fontosabb lett.

■ *Idegenként tekintettek a zsidókra és a cigányokra, akik számára szintén idegen volt a környezetük, idegenként tekintettek egymásra a különböző nemzeti kisebbségek is, sőt gyakran a különböző nemzetek is. S persze mondhatjuk ezt a mondatot jelen időben is. Csányi Vilmos Íme, az ember című nagyszerű könyvének egyik legelszomorítóbb állítása, hogy az úgynevezett etnocentrikus szindróma rendkívül könnyen mozgósítható, felszíttható. Szerinted ez megváltozhat?*

– Nem. És még sok más szörnyűség is könnyen felkorbácsolható bennünk. ha valaki arra alapítana mozgalmat nálunk, hogy minden féltékeny férj verje agyon a feleségét, mert minden nő kurva, másnap valószínűleg a fél országot halva találánk.

■ *És persze megindulna az ellenkampány is, megjelenne az álságos zsarnokokról szóló szlogen óriásplakátokon: „Ma csók, holnap macsók!” Alig maradnának páran...*

– Nagyon sok embertársunkból nagyon könnyen előhívhatók a gyilkos indulatok.

■ *Ami rettenetes.*

– Ezért fontos tudatosítanunk magunkban és másokban, hogy a civilizáció s ezen belül a jog építménye azért van, hogy folyamatosan megóvjon bennünket, és ha nem tartjuk fenn, ha hagyjuk lebontani, akkor pillanatok alatt a pokol közepén találhatjuk magunkat, ahogy ezt a huszadik és immár a huszonegyedik század számtalan ékes példával bizonyította.

■ *A disszertációd legmegdöbbentőbb része azt volt számomra, amelyikben Hume-ot, Kantot idézed, az utóbbi átvette az előbbi véleményét, aki az Of National Characters című esszéjében azt írta, hogy a négerék „természettől fogva alacsonyabb rendűek a fehéréknél”, ennek megfelelően sem művészetük, sem tudományuk nincs. De még a Perzsa leveleket író Montesquieu is úgy gondolta, hogy a feketék szellemi teljesítménye gyengébb, ráadásul a bőrszínükből következően.*

– A kor szellemi horizontján ezek a megállapítások nem szokatlanok. Azok az elméletek, amelyeknek a keretei között gondolkodtak, ezekre a következtetésekre vezettek. De az olyan figurák, mint épp Angelo Soliman, már e gondolatok eleven cáfolataiként mutattak rá az elméletek tarthatatlanságára.

■ *Az idegenség sokféleképp megjelenik a regényben: idegen, elsősorban a børszíne miatt, Angelo Soliman, akit a halála után kitömnnek és kiállítása tárgyként mutogatnak a Természettudományi Múzeumban, teszük mindezt Bécsben, a korabeli Európa egyik központjában, az 1790-es években – igaz, ez már nem II. József, hanem II. Ferenc ideje. De idegen Kazinczy és idegen Török Sophie is, idegennek tekintik őket a műveltségük és főleg az életmódjuk miatt – sőt Bécsben a magyarságuk miatt. „Minden cselekedetünket ahhoz mértük, hogy milyen messzire rugaszkodunk általa a barbárságtól...” – írja az első elbeszélő, közben pedig nem is a parasztok, hanem a pap meg a tanító terjesztik Kazinczyról, hogy a sátánt imádja és varázslattal épít valamit.*

– A magány, azt hiszem, ma is a liberális értelmiség alaptapasztalata, minél Kelebre megyünk, annál inkább.

■ *A könyvben ott a test magánya, a test kiszolgáltatottsága is: Angelo halála után a testével azt teszik, amit akarnak. Ahogy tulajdonképp addig is azt tették, megalázhatták, megverhették, ő pedig nem tudott kilépni a testéből.*

– Ez a kiszolgáltatottság olyan egzisztenciális tapasztalat, amire nem szeretünk gondolni, de előbb-utóbb rákényszerülünk. És a testünkben nem tudunk kilépni. De ez mindannyiunk életét eposszá emeli.

■ *Az Angelo testének preparálásáról szóló fejezetet nehéz volt írni? Nem technikailag, bár az sem lehetett egyszerű, hanem lelkileg. Olvasni az volt.*

– Nem volt kirívóan nehéz, viszont sokáig tartogattam magamnak, mint édességet a matrac alatt. Készültem rá és odáztam a találkozást. Aztán nagyon élveztem, mert addigra annyi motívum gyűlt össze, hogy rengeteg mindenhez hozzá lehetett kötni a metaforákat. Jó vastagon polifon lett.

■ *A Te Kazinczyd – és feltehetően a valóság is – minden tiszteletreméltósága ellenére neveléses is, aki a saját gyerekeinek a nevelésében is kudarcot vall.*

– Ez csak növelheti azt a vágyat, hogy ne hagyjuk veszni a liberális értékeket, a toleranciát, a szabadságot, az egyenlőséget, a testvériséget.

■ *Amik pedig most épp elveszni látszanak, nem csupán nálunk. A regényedben ott egy rendszerváltás eufóriája és a sikertelensége miatti depresszió is. A negyedik fejezetben Kazinczy az álmairól beszél: azt hitte, hogy „Magyarország néhány év alatt Weimarrá vagy Frankfurtta változik, ahol könyveket olvasni és művészeteket élvezni elemi szükséglet és dicsőség dolga lesz...” Aztán bebörtönzik.*

– Soliman az egyetlen, aki részt vesz ugyan a különféle mozgalmakban, de semmilyen, mégoly magasztos célnak nem tudja teljesen odaadni magát, mert tudja, hogy ő biztos ki fog maradni belőle.

■ *És nincs igaza?*

– Nem tudom, hogy igaza van-e vagy sem. Ebből a szempontból nem vizsgálom a figuráimat, hogy mondjuk Török Lajosnak vagy Martinovicsnak, ennek vagy annak mennyire van igaza. A motivációik érdekelnek, az interakcióik, a sorsaik egymásra hatásai.

■ *Az 1980-as évek végén a magyar értelmiség egy része is lelkesen tervezgetett, én is. Te is elnaivultál?*

– Igen. Azt lehetett hinni, hogy a liberális demokrácia és a szociális piacgazdaság megszünteti azokat a borzalmakat, amelyek között évtizedeken át éltünk. És evidensnek tűnt, hogy minden épeszű ember ezt gondolja. Nem ez történt.

■ *Talán kevés errefelé az épeszű ember és sok az örült. És ezt egész komolyan mondom. Egy évtizede, mikor a Halál Budán kapcsán beszélgettünk, azt mondtad, hogy az élet rút és értelmetlen. Ebben mintha az is benne lenne, és a történelem is ezt bizonyítaná, hogy az előbb említett civilizáció és benne a jog építménye igencsak könnyen lerombolható.*

– A történelem sok mindenre megtanít, én nagyon hálás vagyok Történelem kisaszonynak, de gyakran megkergül, és az ellenkezőjét kezdi el mondani annak, amit tegnap tanított. Ebben, mármint a szeszélyében viszont mindig lehet bízni.

■ *Végül is mit változtatott rajtad, már persze ha változtatott, a könyvírás? Hisz feltehetően egy alkotóra is hat a műve...*

– Hogy egy gusztyos paradoxonnal éljek: azzá tett, aki vagyok. Vagy másképp: bebizonyította nekem, hogy csakugyan az vagyok, aki.

■ *Akárhogy is: Bécsben lenni jó. Roppantul irigyellek azért az időszakért, ami alatt ott kutattál egy ösztöndíj révén.*

– Négy hónapig éltem Bécsben, az Esterházy-parknál, a Blümelgasse 1-ben laktam. Imádom a várost, biztos, hogy az egyik legélhetőbb hely egész Európában!

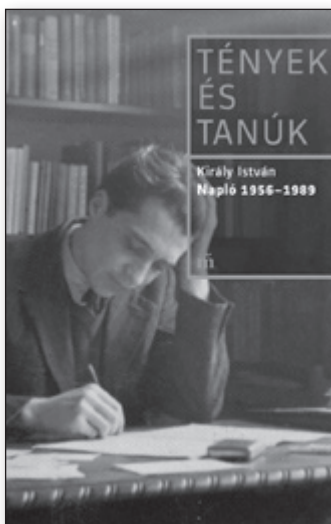

■ **D. Magyar Imre** (1955): tanár, újságíró, irodalmár. Nyolc könyve jelent meg. Megjelenés előtt álló kötetei: *Párizs* (második, átdolgozott kiadás); *Hatvan plusz*; *A magyarországi cigányság irodalma* (e témából PhD-fokozatot is szerzett).

KIRÁLY és KORA

A maga műfajában akár sikerkönyvnek is tekinthető Király István naplója. S ha valaki későn ír recenziót erről a kötetről, mint én most, akár örülhet is annak, hogy már milyen sok kritikára támaszkodhat előtanulmányként. Pedig ettől, persze, nem lett könnyebb a helyzetem. Sőt. Hiszen az eddigi, igen élénk recepció egyik leglátványosabb tanulsága az, hogy aki erről a könyvről megpróbálja megfogalmazni saját reflexióit, valamiféleképpen (akár tudatosan, akár öntudatlanul) egy önmegértés folyamatába lép be. A Király-napló megítélése nemcsak arra alkalom, hogy az ember a saját viszonyulását gondolja végig a napló szerzőjéhez, az egykor megkerülhetetlen irodalomtörténészhez, ideológushoz, egyetemi tanárhoz, hanem arra is, hogy megfogalmazható legyen a viszonyulása ahhoz a korszakhoz, az 1956-tól 1989-ig terjedő periódushoz, amelyről ez a napló beszél. Ezért aztán bizonyosan igen fontos könyv ez: elsősorban úgy, mint kordokumentum, bár igényes nyelvi megformálása írásműként is figyelemre méltó teszi – hiszen Király István eleve igen attraktívan fogalmazott, s számos hapax legomenonnal gazdagította a magyar értekező nyelvet (mint például a „mégismorál” vagy a „kétmeggyőződésű forradalmár”). Ennek az – egykorúan sem mindenkiktől kedvelt, ma meg igencsak különösnek ható – sajátos manierizmusnak pedig ott van a nyoma a napló megfogalmazásaiban is. Erről a szövegről nem nagyon sikerül senkinek szenttelenül, utólagos perspektívából beszélnie. Persze lehet, hogy ez csak azért tűnik így, mert szinte az összes recensens valamiféle személyes tapasztalattal, képpel, vízióval rendelkezett a napló szerzőjéről; az a ritkaság, ha olyan kritikus támad ennek a naplónak (csak néhányan vannak), aki nem ismerhette Király Istvánt, s aki számára ez a szöveg csupán interpretálandó történeti forrás.¹ Nem véletlen, hogy már meg-

Király István: *Napló 1956–1989*
Szerk. Soltész Márton. Sajtó alá rendezte Katona Ferenc, Soltész Márton, T. Tóth Tünde. Utószó Babus Antal. Bp., Magvető, 2017

született egy olyan előadás is, amely kifejezetten a kritikai visszhang értelmezésére vállalkozott, s ennek az áttekintésnek az egyik szempontja éppen a naplóról szóló kritikák nemzedéki megítélése volt: a szerző azt figyelte meg, hogy a kritikusok zöme hatvan évesnél idősebb, kisebb része meg a harmincas éveiben jár.² Persze, már azóta is több fontos kritika jelent meg, azaz ez a metakritikai értelmezés sem tudhatott elszámolni a teljes visszhanggal, de a tendencia azóta sem változott: az én nemzedékemből, az ötvenes éveit taposók közül nemigen vállalkozott senki a szembesülésre.

Mert ez az évtizedeken át vezetett, részben egyébként – nyelvgyakorlási célból – angolul (!) írt Király-napló szembesítésre készített, s ugyanakkor a műfajának és szerkesztési elveinek újragondolására ösztökél: érdemes ugyanis feltennünk a kérdést, mire használta Király István a naplót mint műfajt?³

A válaszhoz nemcsak azt kell figyelembe venni, amit a napló tartalmaz, hanem azt is, ami nincs benne. S itt persze azok a jelentőségteli kihagyások is érdekesek, amelyek első pillantásra föltűnnek: miért nincs a naplóban egy szó sem az 1956. október 23-a és november 4-e közti periódusról vagy az 1968-as csehszlovákiai bevonulás időszakáról? Ezek a hiányok azal is összefügghetnek, hogy maga Király utólag semmisítette meg ekkori feljegyzéseit, bár az is lehet, hogy ilyen bejegyzések egyáltalán nem is készültek. S ha ez utóbbi feltételezés az igaz (nincs támpontunk, hogy ezt eldöntsük), akkor ebből az következik, hogy Király István már azelőtt szelektált a naplóba foglalt emlékei között, hogy bármit is leírt volna. Azaz igen erősek voltak (vagy lehettek) benne az öncenzurális megfontolások. S nekünk utólag egy olyan naplót kell interpretálnunk, amely nem az őszinteség, hanem a tudatosan szelektáló óvatosság ígézetében keletkezett. Mondhatni, ennyiben és így kifejezetten nekünk, kései olvasóknak – csak hogy ezek szerint a szöveg egy olyan jövőképzet ígézetében fogant, amelyben mind 1956, mind 1968 elfelejtető és elfelejtett kisiklasként tűnik föl, és semmiféle morális problémát vagy átértelmezendő eseményt nem jelent.

A Király-napló nem tükörszerűen őrzi a legfontosabb eseményeket, hanem csak a személyiséggel és a naplóíró személyes emlékezetével együtt rajzol ki valamiféle közös halmazt. N. Pál József rögzítette, hogy Király neki 1987 körül emlegette azt, egy majdani memoár megírása érdekében vezet naplófeljegyzéseket.⁴ Vagyis a napló genezise kapcsán nyilvánvalóan ott lehetett az újraolvasásának az eltervezése⁵ – még ha ez aztán nem valósult is meg (bár részben igen: egyhelyütt Király említi, hogy újraolvasta az addigi részeket – 187.). Ez a céltételezés itt-ott szövegszerűen látszik a naplón. Király szinte naplöhűséget imitálva jegyezte le egy Kádár Jánossal folytatott beszélgetését, amelyről nyilván azt gondolta, hogy nagyon fontos szöveg – ez például egy majdani felhasználás irányába mutat (288–298.). Egészében azonban mégsem egy memoár nyersanyagaként mutatkoznak

meg a feljegyzések, s elsősorban szemléletileg látszanak másnak, mint egy pre-émlékirat. Tipológiailag a szöveg ugyanis a leginkább Széchenyi István naplóróló gyakorlatára emlékeztet: onnan sem lehet megtudni sok mindent, mert Széchenyinek nem arra kellett a rendszeres bejegyzések, hogy újra átélje, és a személyes fontosság szempontjából rendszerezze a vele megesett dolgokat. A megélt élet, a személyes tapasztalatok kiegészítéseként, pótlékként szolgált a feljegyzés: tehát nem lenyomat volt, ami megőriz, hanem reflexió arra, ami megtörtént.⁶ Csak egy példa: ha Kölcsey Ferencnek a Széchenyi számára megmutatkozó fontosságát abból a tényből akarnánk megítélni, hogy mit is találunk róla a naplóban, bizonyosan tévednénk: hiszen névénél néhány, különösebb kontextus nélküli említésén túl alig van ott valami nyoma a létének. Ezért a Széchenyi számára fontos kapcsolatok elemzésénél egy sokkal finomabb, s nem mechanikus módszerre van szükség: ezt példázzák Velkey Ferenc sorjázó, monográfiába kívánckozó Széchenyi-tanulmányai.⁷ Ha mindezeket a tanulságokat Király Istvánra is alkalmazni kívánjuk, akkor érdemes leszögezni: egy ilyen naplóróló gyakorlatnál mindig tévedésbe kerül az az olvasó, aki szinte regényszerű teljességként próbálja fel fogni az olvasmányát, a lejegyzések léte és terjedelme alapján akarja megítélni az adott eseménynek a naplórólóra gyakorolt fontosságát. Ismét csak példát említve: miképpen lehet azt értékelni, hogy Király gyakorlatilag nem reflektált Pándi Pál halálára? Jóval később, 1988. július 3-án majd abban az összefüggésben említi, hogy már ő is halott (804.). Ez aligha azt jelenti, hogy Király számára nem volt fontos Pándi, vagy, hogy nem rázta meg a halála. Hiszen róla nagyon sok mozzanatot fontosnak tartott följegyezni korábban: barátságukat éppúgy, mint állandó civódásukat, látens vagy nyilvánosság tett feszültségeiket. Ehhez érdemes megnézni azt az interjút, amely szerencsére még elkészült s meg is jelent, ahol a már nagybeteg Király egy Pándiróló szóló könyv számára hosszasan beszélt a Pándihoz fűződő viszonyáról.⁸ Ne feledjük: Király azt sem tartotta feljegyzésre méltónak a naplójában,

hogy adott egy ilyen interjút Pándiróló, noha egyértelmű, hogy alaposan felkészült erre a beszélgetésre, nem rögtönözve ült le erre az alkalomra. Akár az is lehet, hogy azért nem kívánt a naplójában utólag sem beszélni Pándiróló, mert ebben az interjúban ezt megtette: s Király számára a naplónak nem ön-

magában, műként való kerekdedége volt fontos, hanem a személyiség egyik lehetséges kiterjesztéseként, mondhatni, használati értékében, márpedig a Pándi személyiségével és emlékével való számvetés esetében ezt a funkciót át tudta venni egy komolyan vett, alaposnak szánt interjú. Mint ahogy nem hiszem, hogy Királynak nem okozott gondot az az eset, amikor – szintén a nyolcvanas években, egyetemi éveim alatt – Czine Mihály az egyik este az egyetemre zárasi idő táján bejönni akaró Simon Balázst (aki néhány éven belül költőként tűnt fel) megpofozta. Simon Balázs az évfolyamtársam volt, tudom, hogy meglehetősen elviselhetetlen és arrogáns figura volt, viszont Czinérőló meg már egykorúan azt beszélték, hogy ekkor is részeg volt – szóval meglehetősen bonyolult volt az ügy, különösen, hogy ennek akár antiszemita felhangjai is voltak (vagy lehetek): azt rebesgették, hogy Czine nem hagyta szó nélkül ütés közben Simon Balázs származását sem. Hogy ez igaz volt-e, vagy sem, nem lehet eldönteni. Mindkét érintett fél már halott. De akkoriban erről mindenki beszélt a bölcsészkaron, s alig hiszem, hogy Király-

nak ne kellett volna valamiféle lépéseket tenni, hogy az ügy botrányjellegét elsimítsa (persze, sejthetőleg Czine és nem Simon Balázs érdekében). Ám erről sincs egyetlen szó sem a naplóban.

Ezek a példák is mutatják, mennyire nem egyszerű megítélni Király naplójának a fölhasználhatóságát. Hiszen voltaképpen a személyiség egészének az értelmezése szempontjából, minden egyéb működési terület és írásos nyomat maga után hagyó cselekedet összefüggésében lehet csak interpretálni a szöveget: ha önmagában a naplóból próbálnánk meg megérteni Király Istvánt, óhatatlanul tévednénk. Ezt éppen a napló eddigi kritikai recepciója is igazolja, számos elszórt és árnyalatlan ítéletével, amelyek aztán újabb helyesbítéseket és vitacikket hívtak életre. Hogy csak egyre utaljak most: fölvetődött a recepcióban, hogy a napló antiszemitanak mutatja-e Királyt? Tamás Gáspár Miklós a Magyar Narancs 2017. május 18-i számában ugyanis, szinte mellékesen azt állította, igen.⁹ Erre Radnóti Sándor rövid olvasói levele – megítélésem szerint – helytállóan és a szöveg egészének ismeretében is pontosan reagált: a szöveg ilyesmit nem támaszt alá, sőt, éppen az ellenkezőjét bizonyítja.¹⁰ Hát, még ha Király életének és tevékenységének az egészét is figyelembe vesszük, teszem hozzá halkán...

Illik viszont jeleznem a saját érinettséget, amely persze inkább egy hiány megvallása: 1985-ben kezdtem el tanulmányaimat az ELTE Bölcsészkarán magyar-történelem szakon, tehát éppen Király István utolsó éveinek lehettem volna a tanúja. Ahhoz az utolsó generációhoz tartozom, amely még ismerte (vagy ismerhette volna) a tanár Király Istvánt. Járhattam volna még az utolsó óráira, s tanulhattam volna tőle. De mégsem tettem. Tudatosan igyekeztem őt elkerülni. Ez akkor már lehetséges volt: abban a fel lazult, egykor poroszos oktatási rendszerben, amely a nyolcvanas évek pesti bölcsészkarát jellemezte, az embernek több lehetősége volt saját óráinak a megválogatására, mint korábban, noha elvben ekkor sem volt teljesen szabad az óra- és tanárválasztás. De találhatott az ember olyan utakat a tárgyak elvégzésére, hogy ne kelljen feltétlenül

a számára nem kívánatos tanárok óráit látogatnia. Így aztán egyszerűen éltem ezekkel a technikákkal: soha nem jártam Királyhoz, csak a folyosón láttam időnként, amikor a szobájába igyekezett. Mert azért persze arcról ismertem őt, s tudtam, hogy ő kicsoda, még írásait is olvastam, s nagyon nem tetszetek. Nem ösztönös volt ez az óvakodás, hanem tudatos döntés. Félttem tőle és tartottam mindattól, amit képviselt. Egyáltalán nem éreztem hát úgy, hogy éppen tőle kellene tanulnom. S nem ő volt az egyetlen, akitől óvakodtam: soha nem találkoztam Pándi Pállal, aki 1986-ban halt meg, akkor, amikor én másodéves voltam, tehát elvileg még taníthatott volna, valamint nem jártam az akkor még igencsak aktív Nagy Péter és Szabolcsi Miklós órájára, bár őket is láttam a folyosón, miként Királyt. Azokban az években létezett egy olyan hallgatói magatartás, amelyet én is követtem: *hozzájuk* (ez azt jelentette röviden akkoriban: ezekhez a régi kommunistákhoz – ma már másképpen fogalmaznánk...) már nem ment el az ember. Ha ki lehetett kerülni őket, akkor ezt megtettük, megtettem. Ez persze veszteség is volt: egy kétségkívül fontos nemzedékkel, s nagy tudású emberekkel való kapcsolat lehetősége maradt így ki az életemből. Csak hát persze akkor egyáltalán nem tűnt úgy, hogy annak a korszaknak, amelyet a számomra akkor ezek az emberek reprezentáltak, valaha is vége lesz. A tőlük való menekülés ilyenformán annak a szemléletnek a távol tartását is célozta, amelyet számomra akkor ők megtestesítettek. Így aztán esélyt sem adtam arra, hogy Király István személyes és kedvező emlékeket hagyjon bennem.

S most már azt is megértettem – utólag –, hogy mitől félhettem annak idején. Ezt annak idején nem tudtam volna megfogalmazni magamnak, ehhez szükség volt a napló végigolvasására. Mivel én már az egyetlen első évtől irodalomtörténész szerettem volna lenni (kissé nagyképpően azt mondhatnám, annak készültem...), alighanem ösztönösen félttem egy olyan erős tanári hatástól, amely egy számomra valahogy nem rokonszenves felfogású embertől érkezik. Azaz tartottam attól (mondom ezt most, a mai belátá-

sommal), hogy mi lesz, ha olyan emberek segítségére vagy pártfogására szorulok, akiknek az elvei és az akkor csak homályosan ismert, inkább csak sejtett politikai szerepvállalása számomra idegenek. Mit tudok tenni akkor, ha olyasvalaki „fedez föl”, ad nekem feladatot, publikációs lehetőséget, támogatást, akivel nem akarok és tudok azonosulni, de a személyes hála esetleg mégis hozzáköt? Ha elmegyek az órájára, vizsgálom nála, a megfelelési kényszer belső, öntudatlan parancsa nem teszi-e lehetetlenné, hogy megpróbáljak szürkének és jelentéktelennek maradni? Képes leszek-e arra, hogy tudatosan ne *akarjak* kitűnni? S ha erre képes vagyok, miért akarnék mégis ott lenni Király István óráján? S ha ki szeretnék tűnni, akkor nem okoz-e majd ez nehezen feloldható (csak sérülések és konfliktusok árán feloldható) morális dilemmákat?

Belátom, zavaros és furcsa gondolatok ezek, de talán éppen ebben a tisztázatlanságukban őriznek valamit a 80-as évek világából. S hogy ez nem csupán utólag elképzelt csapdahelyzet volt, azt éppen a naplónak azok a megjegyzései mutatják, amelyben Király saját tanítványai közül a tehetségesnek íté-

tekre célzott (ilyen összefüggésben kerül elő például a később jelentős pályát befutott irodalomtörténészek közül a fiatal Angyalosi Gergely neve – 408.), s ennek a kapcsolatnak a másik, szubjektív oldalát érzékletesen tárja föl N. Pál József emlékezése: mivel is járt,

ha valaki valóban méltónak bizonyult Király István pedagógiai figyelmére. Ennek valóban voltak (lehetek) nagyon fontos, előrevivő mozzanatai, de én már a 80-as években sem vágytam egy ilyen mester-tanítványi kapcsolatra (utólag pedig, elolvassván N. Pál írását,¹¹ még kevésbé érzem vonzónak és ösztönzőnek, inkább terhesnek és hosszútávon megnyomorítótnak), még ha készséggel belátom is, amit persze már annak idején sem vontam kétségbe, hogy Király Istvántól nagyon sokat lehetett tanulni.

De én nem tőle akartam tanulni. Pontosabban: nem azt akartam megtanulni, amit ő tudott. Kevély voltam és önfejű. Biztosan nem volt igazam, csóválhatják a fejüket azok, akiknek komoly tanárélményük volt Király István. De mit tegyek, ez az én sorsom, az én választásom, az én történetem, s van ennek is belső logikája.

Ez az egykori dacos szándék a napló olvastán némileg módosult, de alapvetően nem változott meg. Persze sok mindent összefüggésben megértettem, s készséggel elhiszem mindazokat a megállapításokat a kritikákból, amelyek Király István formátumáról és tanári teljesítményéről szólnak. S azt is megérttem, ha valakiben a szeretet és a hála a legerősebb motiváció ennyi év után (a kritikai recepció ennek is több példáját mutatta eddig). Ennek ellenére nem éreztem úgy most sem, hogy rosszul döntöttem annak idején, vagy jóvátehetetlen hibát követtem el. A napló szinte csak megerősített egy korábbi döntésemben. Aligha csak én vagyok így ezzel: N. Pál Józsefnek a Király-naplóról írott cikke – amely persze inkább emlékezés és vallomás, mint szabályszerű recenzió – voltaképpen ugyanerre a következtetésre jut.¹² Persze máshonnan indul, s máshová jut el. De benne sem rajzolta át az eredeti benyomásokat ez a kötet, csak felelősítette az emlékeket. Neki persze volt mire emlékeznie, hiszen Király fontos szerepet játszott az életében, kezdetben mint tanár, később mint tanszékvezető, munkahelyi főnök. Nekem meg nincsenek, nem lehetnek ilyen emlékeim, csak néhány elmosódott képre s legföljebb egy zavart idegenkedésre gondolhatok vissza. No meg az 1980-as évek elejének, közepének sajátos,

furcsa, visszahozhatatlan bölcsészka-ri hangulatára.

A napló azonban nem csak a viszarévedésre ad alkalmat. Valóban egy kivételesen értékes történeti forrásról van szó, s jelentősége éppen abban mutatkozik meg, hogy nincsenek benne nagy titkok és leleplezések. Ezért akár csalódást is kelthet azokban, akik valamiféle elfedett történet feltárulását remélték tőle. Mentalitástörténeti jelentősége viszont egészen kivételes. Hogy ennek csak egy aspektusát emeljem ki: Király mindennapjai, amelyek itt évtizedes távlatban mutatkoznak meg, jól példázzák egy befolyásos kommunista káder életformáját. Az pedig már komoly mikrotörténeti forrásanyag-gá emeli a naplót, hogy Király miképpen használja ki ezeket a számára ad-va lévő, elért kereteket: miről gondolja azt, hogy az „jár neki”, miről véli úgy, hogy az természetesen módon megilleti. S ebbe éppúgy beletartozik a szabadidő eltöltésének egyáltalán nem mindennapi formája (a hosszú tengeri hajóút), a mások számára nem hozzáférhető, tiltott nyomtatott irodalom olvasása, mint a tudományos karrier kiépítése szempontjából fontos könyvének időben történő megjelenése. Bármelyik említett esetet nézzük, semmiképpen sem egy mindenki számára elérhető kultúrjav birtokbavételéről van szó, ezért sokatmondó, hogy Király – aki ezzel nyilván pontosan tisztában volt – nagyon ritkán, s inkább a kezdeti időkben reflektál saját kivételezett státuszára. Például amikor televízió-vásárlás közben, 1957. december 19-én rögzíti: „Szégyellem magam azért, hogy pénzem van.” (43.) Illetve, amikor 1959. május 1-én inkább az emberekkel vonul fel, s nem ül fel dísztribünre: „Lakásom, életformám ezért örökös kínzó teherterhel.” (56.) Vagy a leglátványosabb akkor, amikor szintén 1957-ben a szüleihez utazván vonattal, rácsodálkozik a magyar vidék szegénységére, és attól fél, hogy a prémes kabátja „tüntetés”-nek hathat (48.). Eltűnődhetünk azon is, van-e jobb illusztrációja a brutális öncenzúrára kényszerítő Kádár-kori sajtóirányításnak annál, amikor Király egy Aczél Györggyel való konfliktusa esetén (nem mutatta meg Aczélnek megjelenése előtt

egy cikkét) teljes értékű érvnek tekintti a következő mondatot: „Az, hogy a cikkeimet bemutassam neki, nem az én feladatom, hanem a szerkesztőé.” (467.) Ha hasonló típusú forrást keres majd a Kádár-korszak kutatója, akkor csak néhány emlékirat és napló állítható a Királyé mellé. Elsősorban talán Ortutay Gyula három kötetes naplója,¹³ vagy éppen a Politikai Rendőrség megszervezésében résztvevő, majd meghatározó agrárpolitikussá váló Fehér Lajos emlékirata, amely mindmáig kiadatlan, érdekességére egyelőre csak a róla szóló, legújabb monográfiából következtethetünk.¹⁴ Bár ez utóbbi már műfajilag is más szöveg, hiszen egy retrospektív módon készült, célú öngigazolás (már amennyire ez a róla szóló utalásokból megítélhető), s nem az eseményekkel egyidejű (vagy közel egyidejű) napló.

Az is feltűnő azonban, hogy ez a napló – hiába egy irodalomtörténész a szerzője – magáról az irodalomtörténetről mint szakmáról és tevékenységről nagyon keveset beszél. S ennek mintha külön jelentősége is lenne. Hiszen még ha beleszámítja az olvasó a napló sajátos funkcióját, azaz azt, hogy Király mire akarhatta fel-

használni ezt a műfajt, s mivé is alakította saját használatában, akkor is ott marad a zavaró, nyugtalanító kérdés: mintha neki igazából nem lett volna fontos saját irodalomtörténeti munkája. Gondoljunk csak a következő szövegrészletre, amely 1961. janu-

ár 18-án szinte egyedül reagál a filológusi, irodalomtörténeti munkára (s ne feledjük, az idézet egy olyan embertől származik, aki élete folyamán két kritikai kiadásnak, a Mikszáthé-
nak és az Adyénak is sorozatszerkesztője volt): „Mikszáth Fekete város-kéziratának feldolgozását csináltam egész nap. Távlattalan, fantáziátlan munka. Csak a pénz miatt. De ennek valóban utolsó ilyen jellegű munkámnak kell lennie. Nem prostituálhatom továbbra is magam.” (69.) Én persze tudom, hogy nem mindig felemelő egy kritikai kiadás főszövegén vagy jegyzetein dolgozni, s ilyenformán ezek a mondatok akár a megejtő őszinteség pillanatai is lehetnének, de azért mégiscsak meghökkentő: ha valaki ezt az egész tevékenységet ennyire nem szereti, akkor vajon miért csinálja? A pénzre tett utalást már csak azért sem értem, mert ezt a típusú szövegkiadói munkát – tudtommal – a hatvanas évek elején sem fizették túl jól (vagy esetleg Királlyal itt is kivételt tettek volna?); az pedig, hogy valakinek erről az aszkétikus, némileg öncélúnak tűnő szellemi munkáról éppen a „prostituálódás” szó jut eszébe, még ha az asszociáció nincs is egyértelművé téve, az kifejezetten pikáns, pláne egy politikailag ennyire elkötelezett személy esetében. Egy szó, mint száz: ez a bejegyzés erősíti az olvasó azon benyomását, hogy Király mintha nem igazi hivatásnak tekintette volna az irodalomtörténeti munkát, hanem legföljebb jobb híján folytatott foglalkozásnak, amely akár fölcserélhető lett volna mással is, s amely igazából távol tartja őt attól, ami igazán fontos. Ez pedig nem más, mint az a társadalmi utópia (vagy fogalmazzunk empatikusabban: kollektivisták célképzet), amely a napló legnagyobb részét kitölti, s amelynek csupán jól forgatható eszköze maga az irodalomtörténet.¹⁵ Nem véletlenül merül fel hát a kérdés: Királynál valóban csak eszközszerkepe volt az irodalomtörténetnek és a szakmai tevékenységnek? Ettől a benyomástól aligha tud megszabadulni teljesen az olvasó. Még akkor sem, ha nagyon erősen emlékezteti magát arra a már emlegetett módszertani-szemléleti alapállásra, hogy nem szabad panoramatikus igényű önjel-lemzést keresni a naplóban, s ha Király

egész életművét szemléljük, akkor bizony nem lehet kétségbe vonni szakmai elkötelezettségét. De mégis. Legalább ennyire elgondolkoztató, hogy miféle előfeltevések mentén képes reagálni egy valóban filológiai alapozású, utólag egyre nagyobb hatásúnak bizonyuló irodalomtörténész, Szauder József halálára – mert ez is jól mutatja, hogy a naplóban milyen értékrendbe illik bele a szakmai tevékenység: „Mindig nagyra becsültem Szaudert. Igaz, úgy gondoltam, hogy ő csak egy nagyon magas színvonalú filológus, és nem olyan ember, aki közben szenvedélyesen kutatja a világ megváltoztatásának a lehetőségét.” (394.) Király saját magát nyilván az utóbbi kategóriában gondolta el. Nem csoda, hogy számára igen sok gond merült föl a naplóbejegyzések közben, életének számos tevékenységi formája bukkant fel itt, csak éppen az irodalomtörténeti működés nem tartozott ezek közé. Ez valahogy nem volt része a naplóba foglalt életének. Legföljebb az ebből következő hatalmas kérdések és intrikák. Amelyeket viszont soha nem minősített „prostituálódás”-nak.

Bármennyire nem voltam is tanúja Király életének, az a tény, hogy életünknek volt egy közös időbeli halmaza, lehetővé teszi, hogy bizonyos események naplóbéli feljegyzésénél a saját emlékeimet tudom mozgósítani kontrollanyagként. Mondhatni, érzékelnem tudom a jegyzetelés hiányait. Az 1985. január 5-i bejegyzésben Király a következőt írta: „Egész nap gyermekek vizsgáztatása; kiválasztás a tévszereplésre.” (692.) Ehhez a sajtó alá rendezők nem fűztek jegyzetet. Pedig egyértelmű, hogy Király itt a *Ki miben tudós?* című televíziós diákvetélkedő második versenyére utalt (a felújított vetélkedő első darabja 1984-ben, egy évvel korábban volt), s ekkor az egyik tárgy a magyar irodalom volt, amelynek a zsűrijében elnökként Király István, tagként pedig Fekete Sándor és Fodor András vett részt. Közbevetőleg: a következő lapon ezért olvashatunk arról, hogy Király Fekete Sándorral együtt ment hazafelé.

Magam ennek a televíziós vetélkedőnek a figyelmes nézője voltam (az előző évi, történelemből rendezett vetélkedőnek viszont részese is, egészen

a televíziós vetélkedő döntőjéig). Jól emlékszem Király zsűrielnöki működésére, emlékeim szerint nagyon és erőltetetten nyájas volt a versenyzőkkel, nekem ez akkor kifejezetten ellenzenyesnek tűnt. Ennek a benyomásnak a fényében érteni vélem azt a fanyalgást is, amelyet itt a naplójában a középiskolások felkészültségéről megfogalmazott. Nagyon tanulságos, hogy a napló ezt az egész ítéletet hogyan rendezi el két kérdés köré: az egyik az „[e]lvesztettük az ifúságot” mondatban összegződik, a másik pedig „Németh Géza”, azaz Németh G. Béla említésében. Király ugyanis már jóval korábban rögzítette a naplóban az egyik, őt erősen foglalkoztató kérdést, amely éppen saját magának és a tőle képviselt eszmének a pedagógiai hatástalanságára vonatkozott: 1972. március 17-én írta le egy Agárdi Péterrel folytatott beszélgetés summázataként a következőket. „Hibánk – ahogyan mondja [ti. Agárdi – Sz. M.] –: nem neveltünk tanítványokat. Valóban erre kell jobban koncentrálni: csak inkább kellene hinnem ehhez saját súlyomban.” (235.) Király a tőle megszokott, a naplóban számos helyen megfigyelhető éleslátással rögzítette ezt a térvessztést, s ez aztán lassan átcsapott a fiatalok (egyetemisták és gimnazisták) gyöngeségének, fölkészületlenségének a hangoztatásába. Mindehhez az akkor újnak számító gimnáziumi irodalomtankönyv-sorozat körüli vi-

ták is hozzájárultak (ismét egy megjegyzés: 1980-ban vezették be az új gimnáziumi irodalomtankönyvet, s én az első olyan évfolyamhoz tartoztam, aki már ebből tanult a gimnázium első évétől kezdve): a – nem jogtalanul – Németh G. Béla tanítványaként azonosított szerzőgárda (Horváth Iván, Szegedy-Maszák Mihály, Szörényi László, Veres András, Zemplényi Ferenc) egy egészen más felfogású irodalomszemély jegyében írta meg a négy tankönyvet, s bármilyen viták is voltak ezen tankönyvek körül, ennek a munkának láthatólag volt hatása (ismét egy közbevetés: elsős gimnazista koromban akkori magyartanárom kijelentette, hogy ebből a könyvből ő nem hajlandó tanítani – én éppen ezért olvastam végig figyelmesen a köteteket). A tankönyv-család pedagógiai hatására céloz a napló 1979. november 11-i bejegyzése is, amelyben Király egy, a Népszabadságban megjelent, erről szóló kritikára reagált, s ugyan azt mondta saját pozíciójáról, hogy „[s] emleges vagyok a kérdésben” (618.), de ezt éppen az irodalom-tankönyv témájának búvápatakszerű felbukkanásai cáfolják. A tankönyv-sorozatban nyilvánvalóan megjelent az a felfogás, amelyet Király 1976. július 8-án rögzített, amikor is az őt felkereső Veres András és Szegedy-Maszák Mihály azt szegezték szembe Királlyal, hogy „tanulmányaim túl ideologikusak, és nem eléggé tudományosak” (450.). Ugyan-

ezt, bővebben kifejtve tartalmazza az 1976. október 25-i bejegyzés is (466.). Király alighanem ezért is asszociált rögtön ennek az 1985-ös diákvetélkedőnek a zsürielnökéként ismét a tankönyvekre – s ezért hibáztathatta Németh G. Béla kárhuzatos befolyását, amelyet immár nemcsak fiatal irodalomtörténész-tanítványaira, hanem a tanulóifjúságra is kiterjedni látott, s amellyel megmagyarázni vélte, miért is rémítően felkészületlenek a diákok, s mennyire elhanyagolják a szocialista esztétika alapértékeit. Megítélésem szerint tehát ez az egész, jól rekonstruálható történet Király kései keserűségének az egyik kulcsmozzanatát segít megérteni. A naplóban emlegetett ifjabb irodalomtörténészek egyike, Veres András a következőképpen fogalmazta meg ezt az összefüggést (igaz, anélkül, hogy a fentebbi, 1985-ös szöveghelyet azonosította vagy a jegyzetek és kommentárok hiányait felemlítette volna): „a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján (összefogva Pándival és Nagy Péterrel) minden befolyását latba vetette, hogy elérje az új gimnáziumi tanterv és az általunk írt reformtankönyvek visszavonását, jóllehet ezek célja éppen a diákok gondolkodóvá nevelése volt. (A napló csupán egyetlen eseményt rögzít a kíméletlen és nemtelen hadjáratból, azt a rosszízű tanszéki vitát, melyet követően Németh G. Béla felajánlotta lemondását tanszéki állásáról.)”¹⁶ A szélesebb körű pedagógiai kudarccal való újabb s újabb szembesülések (amelyek a napló önmentő stratégiájának megfelelően nem személyes fogyatkozásnak, hanem a szocializmus rendszerszintű hibájának tételeződtek) teszik igen szomorú, szinte szívbe markoló öncsalással Király naplóbejegyzését az utolsó egyetemi előadásáról. 1988. november 2-ről a már nagybeteg Király ugyanis azt írta: „Utolsó előadásom az egyetemen. Hangom, köhögésem lehetetlen-né teszi a további jelenlétem. Bárdos Lacinak, Fráter Zolinak adom át. – Tömegek az órán. A földön is ülnek. Legalább szépen búcsúztam.” (820.) Ennek a – személyes emlékezetem szerint – félrevezető bejegyzésnek pedig az igazi legendásítását a naplókiadáshoz csatolt, egyébként igen jó utószó (Babus Antal munkája) végzi el a következő-

képpen: „A diákok tudták, hogy az egyetem történetének egyik nagy egyénisége távozott.” (936.) Bizonyos, hogy Király megérdemelte volna ezt a tiszteletadást. De szerintem nem kapta meg, a vonatkozó részletnek egészen más a kontextusa. Legalábbis ahogy én emlékszem. Az valóban meg-

történt, hogy a 80-as években, saját egyetemista éveimben elterjedt egy-egy tanár szomorú egészségi állapotának a híre, s igyekeztünk, hogy még hallhassuk őt: én így értesültem elsőéves történelem szakos hallgatóként a római kort tanító Mócsy András betegségéről, s utolsó egyetemi félévének ezért lettem tanúja, s tudom, illetve emlékszem, hogy több felsőbbéves régész szakos hallgató, akinek már nem kellett volna Mócsyt hallgatnia, azért járt be az előadásokra (már amelyiket Mócsy még meg tudta tartani...), mert még utoljára hallani akarta őt. Király esetében nem emlékszem ilyen híresztelésre: én bizonyosan nem tudtam arról, hogy ennyire beteg, pedig sok ismerősöm és barátom volt más évfolyamokról is. Az utolsó előadás zsúfolt előadóterme tehát – a saját emlékeim alapján – nem a hirtelen felcsillanó nagy érdeklődéssel magyarázható. Az én évfolyamomnak (s már a felettünk járóknak is) két általános bevezető órája volt magyar szakon irodalomból az első éven: egy egyféléves irodalomelmélet előadás és egy egyféléves verstan-kurzus. Nekünk ezt a rendkívül rossz tanár és népszerűtlen, elviselhetetlenül

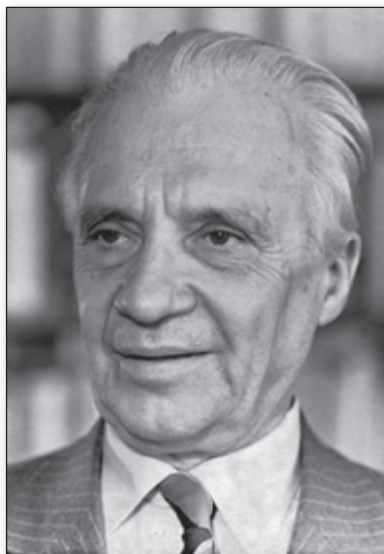
ideologikusan beszélő külsős, megbízott előadó, Szerdahelyi Istvánt tartotta, aki egyébként a Király-napló gyakran emlegetett szereplője. S mivel az utolsó években Királynak már gyakorlatilag elfogytak az érdeklődő hallgatói a negyedéven, ahol a 20. századi irodalmat adta elő, ezért a tanszékcsoport úgy döntött, hogy Király megkapja az első éven Szerdahelyi óráit, amely minden magyar szakosnak kötelező volt (azaz nem lehetett mást választani helyette), mert az elsőévesek még hajlamosak bejárni, különösen, ha erre tanrendi eszközökkel kényszerítve vannak. Első éven, ilyen feltételek mellett pedig még valóban adóhattak olyan helyzetek, hogy a földön is ültek (ez persze azzal is összefüggött, hogy már akkor sem voltak kellően nagy előadótermek ahhoz a bölcsészkaron, hogy a teljes évfolyamot tiszteségesen le lehessen ültetni...). Számomra tehát Király utolsó egyetemi előadásának ez a bejegyzése egyáltalán nem a megnövekedett érdeklődésről és a méltó tiszteletadásról szól, hanem egyszerűen erről a jószándékú, de általszó tanrendi manipulációról, s ezt már egykorúan is így tudtam: mert az azért kaján beszédtema volt az évfolyamunkon és a felsőbb évesekkel, hogy Király István óráira már csak néhány távol-keleti vendéghallgató járt be, ők is csak tévedésből. S bármilyen szörnyű is, mi ezen akkor éreztünk némi elégtételt. Persze nem ismerhettük azt a megrázó küzdelmet, amelyet a napló most elénk tár, s amely a halálos kórral folytatott reménytelen küzdelem méltóság teljes elviseléséről árulkodik. De nem lenne helyes, ha csak a heroizált beállítást képét öríznénk meg a naplókiadás jóvoltából, s nem tennénk mellé egy egészen más hangsúlyú, de letagadhatatlanul létező, egykori kontextust is.

Célszerű külön is beszélni egy kicsit a napló textológiai feldolgozásáról. A szövegkiadás megvalósítása hatalmas teljesítmény, s aki már próbálkozott valaha szövegkiadással, az tudja igazán megbecsülni ennek a feladatnak a nehézségét. Az egész recepciónak az az egyik nagy vakfoltja, hogy alig van valaki, aki megpróbálná textológiai munkaként is felfogni a kötetet, pedig éppen a sajtó alá rendezést

végzők teljesítményének a megbecsülése lenne, ha így is olvasnánk a naplót. Kicsit félsikerű megoldásnak látszik a kiadás – s a dolog természetéből következően ez már mindörökké így marad, mert ezt a naplót még egyszer aligha fogják kiadni. Vagy ha mégis, senki nem fog nekigyürkőzni egy jobb apparátus elkészítésének. Ezért igen fontos tehát Bolvári-Takács Gábornak az ItK-ban közölt kritikája, mert ő – tudtommal – az első, aki részletes hibajegyzéket csatolt a napló jegyzeteihez, egyúttal helyesbítve is az ott szereplő értelmezéseket és magyarázatokat.¹⁷ Bolvári-Takács pontosításai láthatóvá teszik, mi az, ami a leginkább hiányzott a jegyzeteket előkészítő kutatómunkából: a Király István életében fontos intézmények (ezek jó részét pártszervek és pártállami intézmények) pontos szervezeti és működési rendje, illetve az ezekben mozgó személyek proszopográfiai adatai – a leginkább ezekben lehetett hiányosságokat vagy kifejezetten tévedéseket találni. Megítélésem szerint szükség van a hiányok szóvá tételére és a helyesbítésekre, még ha nem is azzal az előfeltevéssel, hogy mindez egy majdani újabb kiadást készít elő. Mert persze illik ezt mondani, amikor valaki listázza a hiányzó, pontatlan vagy hibás kommentárokat, de aligha hiheti bárki is, hogy ezek valaha majd belekerülnek egy újabb, jobb kiadás apparátusába. Merthogy ezek az újabb kiadások soha nem készülnek el. (Hozzátenném: lehet, hogy a Király-napló lesz a nagy kivétel, mert a kiadó most forgalmaz egy 2018-as kiadást is, s lehet, hogy ebben bizonyos javításokat elvégeztek, bár azt azért nem hiszem, hogy olyasmit is módosítottak, amihez újra kellett volna tördelni a könyvet.)

Király naplójának a sajtó alá rendezése azért volt nehéz, ami miatt akár könnyű is lehetett volna: még mindig számos kortárs, a naplóban emlegetett személy köztünk van és megszólítható. Nyilván a lehetséges tanúk megszólalása nem egyenletes a napló időbeli kereteit nézve (Király nemzedéktársai már nyilván mind elhunytak, s az 1956 utáni évekről is alig valakit lehetne kortárs szemtanúként szóra bírni), ám a napló utolsó szakasza kapcsán még számos ember szolgálhatott vol-

na felvilágosítással – s ez még csak az „oral history” bevonását jelenti, a levéltári források újabb bázist jelenthetnek. Éppen ezt figyelembe véve, egy kicsit soknak érzem a teljesen azonosíthatatlanul maradt neveket, illetve azokat az eseteket, amikor egy-egy névről a jegyzetből nem tudunk meg többet, mint amennyit a napló szövege elárul. Például nem hiszem el, hogyha valakiről azt tudjuk, hogy Szívósnak hívták, és 1980-ban a miskolci egyetem professzora volt, akkor semmit nem lehet kideríteni róla (634.). Nem biztos, hogy a sajtó alá rendezők valóban minden esetben végiggondolták, kiről milyen levéltári őrzésben lévő irattípusban lehetne adatokat találni. Néha elírtak neveket, máskor nem eléggé körültekintően választottak szét és azonosítottak azonos vezetéknevű embereket.¹⁸ Az elsőre példa a történész Kis Aladáré, akit Király Kiss Aladár néven emleget, s az elírását a jegyzetek nem helyesbítik (150., 989.), a másikkra meg egy Kertész nevű író, akit Király az új magyar regény eredményei kapcsán említ 1976-ban – én kizártnak tartom, hogy Kertész Imrére és a *Sorstalanságra* gondolt volna, akkortájt ez nem volt szokás, sokkal inkább Kertész Ákos pasz-

szol abba a szöveggörnyezetbe (404.). Mint ahogy nem hiszem, hogy a Színházművészeti Szövetség vitájában megszólaló Kerényi, akinek Király nem írta le a keresztnevét, Kerényi Ferenc színház- és irodalomtörténész lett volna: minden bizonnyal inkább Kerényi

Imre (731.). Amikor Király 1962-ben azt rögzíti, hogy megkapta elolvasásra Aczél Györgytől Aczél Tamás és Méray Tibor *Tisztító vihar* című könyvét, akkor furcsa, hogy a jegyzetben ennek a könyvnek az 1989-es kiadását tüntetik föl, hiszen Király biztosan nem ezt olvasta (84.). Amikor Király 1989. június 10-én Mikszáth kapcsán egy bizonyos „Barthát” emleget, ez bizony Barta János – az elírás jó lett volna helyesbíteni (894.). 1989. február 8-án Királyt Janzer Frigyes és Láng József kereste föl (850.): Janzer fölöttem járt az egyetemre, ismertem, nyilván az Ady-kritikai ügyet beszélték meg, mert neki Ady volt a doktori témája. Mondhatjuk persze, hogy ezek apróságok, de attól még hibák.

Ennél nagyobb problémának érzem azt, hogy a könyvnek nem volt lektora. Pontosabban: nem volt egy olyan személy, aki teljes felelősséget viselt volna az adatok ellenőrzéséért. Ez ugyanis már alapvető kutatómódszertani kérdést jelent. A lektort nem helyettesíti az a metódus, amelyet a sajtó alá rendezők választottak: bizonyos szöveghe-lyekhez ugyanis a napló adott helyén emlegetett személy reflexióját csatolták (mint például Tarján Tamásét – 695., vagy Kabdebó Lórántét – 224., s egy esetben, mintha önmagáért beszélne, Illyés Gyula és Vas Zoltán naplójegyzeteit idézték kommentár nélkül – 544.), s ezzel mintegy azt sugallták, hogy az a másik nézőpont, másféle memória az objektív igazság státuszába tartozik. Pedig nem. Ez csak kontrasztnak jó. Az csupán egy másik szempont, amelyet ugyan lehet szembevetni Király naplójának értékelésével, de abszolutizálni nem, hiszen így éppen a forráskritika mozzanata marad látványosan kiküszöbölve. Ehhez kellett volna egy megbízható, nagy korismerettel rendelkező, külső nézőpontot képviselő lektor (vagy akár több is), aki felül tudja vizsgálni azt, hogy a sajtó alá rendezők vajon körültekintően mérlegelték-e az egymásnak ellentmondó, ugyanarra az eseményre vagy személyre vonatkozó visszaemlékezéseket.

S persze tegyük hozzá: a sajtó alá rendezők még így is hatalmas munkát végeztek. Nekik köszönhető, hogy Király István naplójának a kiadása nem mulékony szenzáció lett (persze a szö-

veg jórészt nem is lett volna arra alkalmas, hogy a titkos intimitások iránt érdeklődőket kielégítse), hanem komoly forrásanyag a Kádár-korszak kutatói számára. Talán ennél több is. Megváltoztatta a Királyról kialakítható, releváns kérdéseket: innentől már aligha irodalomtörténeti életművének megítélése jelenti a legfőbb dilemmát, hanem inkább a személyiségének a megértése, mert ez egyediségében is egy tipikus szocialista embertípus (máshonnan alig rekonstruálható) karakterjegyeit mutatja, következetességével éppúgy, mint ellentmondásaival és illúzióival. S ha a tipikus szót használtam, érdemes rögtön jelezni: ez itt csupán jellemzőt jelent, de aligha általánosat vagy gyakorit. Hiszen Király kivételes intellektusa a lehető legváratlanabb helyeken mutatkozik meg a naplóban, s cáfol rá az egyneműsítő

értékelésre. Amikor már nagybetűsen kap egy felkérést egy cikk megírására, 1989. június 19-én a következőképpen hártja el: „Cikket akar tőlem [E. Fehér Pál] az ateizmus jogosságáról. Eddig nem kértek. Most hülyeség és céltalan lenne mellékes fronton apróznom magam. Főleg akkor, amikor világnézeti pártból politikai párttá kíván alakulni az MSZMP, teljesen felesleges beleveszнем egy mellékes ideológiai polémiaiba.” (899.) Ebből a rövid megjegyzésből akár visszamenőleg is érdekes lenne újragondolni Királynak és a Pártnak a viszonyát: hiszen amikor már csupán nosztalgikus, reménytelen ragaszkodásnak vélnénk a kommunista eszményekhez való igazodást, hirtelen kiderül, hogy Király politológiai értelemben is méltányolható tisztánlátással tudott különbséget tenni világnézeti párt és politikai program-

párt között, s e kettő között nem ugall értékelvű szembenállást sem. Kevesen látták ezt ennyire világosan az MSZP megalakulása előtt. Persze nem biztos, hogy innen kiindulva is valaha meg tudjuk érteni Király István döntéseit és állásfoglalásait, s ahogy múlik az idő, ez egyre nehezebben lehetséges, s egyre több történeti kontextus észben tartása kell hozzá. De ha valahogyan mégis megérthetjük, akkor épp a naplójából. ■ ■ ■

■ **Szilágyi Márton** (1965, Gyula): irodalomtörténész, az ELTE Bölcsészettudományi Karán a XVIII–XIX. Századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék vezetője. Legutóbbi kötete: *Mi vagyok én? – Arany János költészete* (Pesti Kalligram, 2017).

JEGYZETEK

- 1 Reichert Gábor, Egy korszerűtlen ember (Király István: Napló), Jelenkor, 60. évf. (2017), 10. szám, 1129–1133.; Kántás Balázs, Privát feljegyzésekből kordokumentum (Király István: Napló), Irodalmi Jelen, 2017. jún. 6. (letöltés 2018. jún. 26-án: <https://www.irodalmijelen.hu/2017-jun-6-1950/privat-feljegyzesekbol-kordokumentum>); Pál Sándor Attila, Megosztás (Király István: Napló), Élet és Irodalom, 61. évf., 27. szám, (2017. júl. 7.)
 - 2 Zelei Dávid, Írható-e kritika egy naplóról? – Király István naplóinak recepciójáról. Előadás-ként elhangzott a KULTOK VI. – KULTMűhelyek Országos Konferenciáján, Debrecenben, 2017. okt. 14-én. Vázlatát lásd <https://prezi.com/6wxsfjon3ry4/lehet-e-kritikat-irni-egy-naplolor/> (letöltés: 2018. febr. 17.)
 - 3 Ehhez a kérdéshez igen gondolatébresztő olvasmány: Philippe Lejeune, Hogyan végződnek a naplók? (ford. Gábor Livia) = Őnéletírás, élettörténet, napló: Válogatás Philippe Lejeune írásából, Bp., L'Harmattan, 2003 (Szöveg és emlékezet), 210–222.
 - 4 N. Pál József, Emlékezés, számvetés – huszonnolc év után (Király István: Napló), Hítel, 31. évf. (2018), 3. szám, 32–57. A hivatkozás: 34.
 - 5 Philippe Lejeune i. m. 213.
 - 6 Vö. Gergely András, Az író Széchenyi = Uő., Egy nemzetet az emberiségnek: Tanulmányok a magyar reformkorról és 1848-ról, Bp., Magvető, 1987 (Elvek és utak), 202–258.
 - 7 Mint például a Széchenyi és Dessewffy Emil, vagy éppen a Széchenyi és Teleki László kapcsolatairól szólók: Velkey Ferenc, Egy reformkori baráti-politikai szövetség és próbája: Széchenyi István és Dessewffy Emil, Századok, 151. évf. (2017), 3. szám, 513–536.; Velkey Ferenc, „Délután Teleki . . . kinek a lelkére beszélek” A Széchenyi-minta Teleki László élet- (és halál-)történeteiben = „Tántríthatatlan elvhűség, szikszilárd jellem, lovagias becsület”: Teleki László gróf küzdelmes élete és rejtélyes halála, szerk. Debreczeni Droppán Béla, Bp., Magyar Nemzeti Múzeum, 2017, 61–94.
 - 8 Rejtőzködő legendárium, Fejezetek egy kultúrpolitikus sorstörténetéből, az interjúkat készítette és a kötetet szerkesztette Csáki Judit – Kovács Dezső, Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó – Szemtanú Kiadó, 1990, 48–63, 193–213, 382–388.
 - 9 Tamás Gáspár Miklós, Király István titkai, Magyar Narancs, 2017, 20. szám (máj. 18.) (letöltés 2018. jún. 29-én: <http://magyarnarancs.hu/publicisztika/kiraly-istvan-titkai-104203>)
 - 10 Radnóti Sándor: Nem volt antiszemita, Magyar Narancs, 29. évf. 21. szám (2017. máj. 25.)
 - 11 N. Pál József i. m.
 - 12 N. Pál József i. m.
 - 13 Erről lásd Szilágyi Miklós, Szakmai és politikai folklór (Ortutay Gyula: Napló 1–3.), Kalligram, 19. évf. (2010), 11. szám (letöltés 2018. jún. 29-én: <http://www.kalligramoz.eu/Kalligram/Archivum/2010/XIX.-evf.-2010.-november/Szakmai-es-politikai-folklor>)
 - 14 Papp István, Fehér Lajos: Egy népi kommunista politikus pályaképe, Bp. – Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Kronosz, 2017 (ÁBTL monográfiák).
 - 15 Ezt jól példázza az a nemrégiben publikált, 1960-as lektori jelentés,
- amelyben Kuncz Aladár *Fekete kolostor* című regényének a megjelenését érdeklődésben elengedhetetlen, utólagos meghúzásáról (Szörényi László későbbi szavával: „delfinizálásáról”) értekezik: Király István, Kuncz Aladár: *Fekete kolostor* (Lektori vélemény), Tiszatáj, 72. évf. (2018), 4. szám, 83–85. A dokumentum értelmezéséhez: Soltész Márton, *Élők innen és túl: Bevezető gondolatok a Fekete kolostor lektori jelentéséhez*, Tiszatáj, 72. évf. (2018), 4. szám, 69–72.
- 16 Veres András, Hinni muszáj! Király István naplójáról, Magyar Narancs, 2017, 22. szám (jún. 1.) (letöltés 2018. jún. 26-án: <http://magyarnarancs.hu/konyv/hinni-muszaj-104478>)
 - 17 Bolvári-Takács Gábor, A kontinuitás rabságában (Király István: Napló 1956–1989), Irodalomtörténeti Közlemények, 121. évf. (2017), 4. szám, 538–555.
 - 18 N. Pál József is felhívta a figyelmet arra, ami nekem is feltűnt, hogy tudniillik egyhelyütt (753.) összekeverték egy másik Pál Józseffel, a Palócföld egykori főszerkesztőjével: N. Pál József i. m. 33.

AZ IDŐRŐL

A költőként már a kétezres évek közepétől jól ismert és több fontos irodalmi díjjal jutalmazott Krusovszky Dénes *Akik már nem leszünk sosem* című regénye a Magvető Kiadónál jelent meg 2018-ban. Bár a szerző 2014-es, *A fiúk országa* címet viselő novelláskötetének megírásakor már foglalkozott az epika műnemével, mégis ez a több mint ötszáz oldalas szöveg az első regénye. A költészet felől a regényíráshoz való (meg)érkezés egyáltalán nem ritka jelenség, az utóbbi pár évben többek között Rakovszky Zsuzsa, Tóth Krisztina, Oravecz Imre is bizonyította, milyen jól működhet ez az (átmeneti vagy tartós) irányváltás a műnemek tekintetében. Krusovszky regényén is egyértelműen nyomot hagy az a lírikusi szemlélet és látásmód, mely elsősorban az atmoszférateremtés, a látvány, a különböző hanghatások részletes megragadásának és hangulattá oldásának során erőteljes készség. Egy egyszerű, másnapos, Budapestről Debrecenbe tartó vonatút leírása olyan érzékletesen módon jelenik meg, hogy szinte az olvasó is érzi a tipikus szagokat, hallja a vonatozás jellemző hangjait, és mindeközben rátelepszik az magára hagyottság, elkeseredettség, céltalanság, mely a főhős elbeszélőt keríti hatalmába: „(...) a vonat kattogása, a nyikorgó fülkeajtó, a rossz tömítésű ablakon sípolva befújó mentszél, a vagonbelső kopott lambériájának öreg bárkákat idéző nyikorgása, mindez együtt olyan zenévé állt össze körülöttem, ami bármi másnál jobban illett a hangulatomhoz.” A vasúti vécék közismert látványának realista, furcsamód mégis lírai ábrázolása mögött is érezhető a költői szemlélet: „A vécét elképesztő évtizedes hűgyszag lengte be, s a vastagon felkent zománctesték eredeti színét a rászikkadt koszrétegek valami kiismerhetetlen árnyalattal fedték el. Kisterpeszbe álltam, és amíg egyensúlyozva igyekeztem megszodorni ma-

Krusovszky Dénes:

Akik már nem leszünk sosem
Magvető Kiadó, 2018

gamnak a cigit, óvatosan előredőlve belebámultam a vécécészébe, ami alulról nyitott volt, így a kivezető cső oldalára kívülről szarréteg furcsa kaleidoszkópján keresztül az elfutó vasúti töltés bazaltburkolatát láttam villódzni odalent. Hipnotikus látvány volt (...)” Ezek az érzékeny leírások végigszövik a terjedelmes szöveget, egy lebénult női test torz szépségében, egy hajdani, megöregedett tanár testtartásában, egy furcsa félmosolyban és még ezernyi helyen köszönnek vissza, szinte önálló életre kelt kis képekként, betétekként, mégis a történet, a cselekmény szerves részeként.

A költő látásmódja egyértelműen jelen van, ahogyan az várható is, de a fő kérdés, hogy vajon a regényíráshoz szükséges alapvető építőelemekkel (mint például a tér és időkezelés, a szerkezet vagy a karakterek felépítése) boldogul-e a szerző? Erre a kérdésre pedig egyértelmű igen a válasz. Nem egyszerűen boldogul, hanem bravúrosan oldja meg, a szerkezetet és az ezzel szoros kapcsolatban álló időkezelést mindenképpen. A szöveg egy nagyon rövid, alig nyolc oldalas kis fejezettel indul (*Prologus*), melynek helyét, jelentőségét majd csak az utolsó oldalakon találja meg az olvasó. A következő nagy rész, a regény voltaképpeni alapja egy húszas évei végén járó férfi, Lente Bálint története, mely a közelmúltba, a kétezertizedes évekbe kalauzol. A főhős-elbeszélő egyes szám első személyben tudósít néhány napjáról, de ezalatt emlékeinek segítségével, kisebb-nagyobb lépésekben megismerjük addigi életét, nagyjából kamaszkorától kezdve. A vidéki esküvőre érkező fiatal néhány napjában megelevenedik egy fiatalság és felnőtté válás története, az identitás keresé-

se, melyet 2017-ig követhetünk nyomon. Ez a legerjedelmesebb szövegrész, három fejezetből épül fel (*Árnyékok a barlang falán; Puha ütközetek; Jövevényfolyók*), és a szöveg legmeghatározóbb rétegét adja. Ebben a történetbe ékelődik bele *A dzsinn* című fejezet, mely a fikció szerint egy Lente Bálint által talált magnókazetta anyaga, időben a csernobili atomkatasztrófa körüli hónapokba vezet, 1986 tavaszáig, hogy ebben az évben a fejezet egyik hőse, a vastüdőbe zárt Aszalós visszaemlékezessen a jó harminc évvel korábbi történetére az 1956-os esztendőből. Az idősíkok ilyen formájú egymásra rétegzése bonyolultnak tűnik, de Krusovszky könnyed megoldásai és szigorú, következetes szerkesztése miatt egy pillanatra sem

tévedünk el a különböző időpontok, idősíkok között. *A dzsinn* című fejezet tulajdonképpen regény a regényben, de még ebben a részben is van egy nagyobb történet (az 1956-os, hajdúnánási zsidók elleni megmozdulások története), ezzel valamiféle koncentrikusságot adva a szerkezetnek. Az utolsó fejezetben, a stroke után lábadozó édesapját ápoló Lente történetében aztán váratlanul összeállnak a mozaikdarabkák, a legelső, néhány oldalnyi fejezet is a helyére kerül, és *A dzsinn* című rész is még erőteljesebben szövéődik bele a történetbe. A szerkezet bravúrosságából talán ez a minden áron való lekerekítés von le valamennyit.

Az alaptörténet, Lente Bálint története egy kamaszkor és fiatal felnőttkor története, a felnőtté válás nehézségeit, problémáit helyezi a középpontba. Hősről mindent megtudunk, emlékei, gondolatai, szüntelen vívódása a szemünk előtt zajlik. Élete egy válságos pontján ismerjük meg, hiszen épp szakít barátnőjével, majd ifjú férjként búcsúzunk tőle a történet végpontján, de nem egy révbé érést látunk, sokkal inkább annak elfogadását, hogy az élet tulajdonképpen egy kisebb-nagyobb szünetekkel szabdaltságot, válsághelyzetet, melyben minden életkornak és élethelyzetnek megvannak a maga nehézségei. Lente fejlődése nem más, mint önmaga megismerése és elfogadása, a szöveg szoros kapcsolatban áll a klasszikus Bildungsroman hagyományával. Mindemellett Lente Bálint élet-története igazi generációs regény (melyet az elmúlt években többek között Grecsó Krisztián vagy Kiss Ottó is írt), a nyolcvanas években született olvasók számára jól ismert, otthonos közeg megidézése. Lente a világirodalom nagy útkeresőinek rokona, bizonytalan, kételkedő hős, belső monológjaiban kívülállása és a világtól való idegensége jelenik meg, nem tud, és nem is akar beilleszkedni abba a formába, melyet az élet felkínál számára. Nem egyértelmű számára a helyes út, nem érti sem önmagát, sem környezetét. Ambivalens figura, értelmes, jó felfogású, de talán túlzottan önközpontú szemlélete miatt sokszor képtelen felismerni a körülötte zajló események jelentőségét, valódi jelentését. Ahogyan gimnáziumi jóbarátja, Tuba jegyzi meg: „Bálint, bazmeg, komolyan irigyeltek, hogy becsukott szemmel is tudsz élni.” Nem biztos azonban, hogy Bálint nem vesz észre dolgokat, egyszerűen csak könnyebb utólag végleges értelmet adni eseményeknek, mint akkor és ott értelmezni őket. A másik határozottan (és a címben is egyértelműen) felvetődő probléma felnőtté válása során a választások kérdése. Minden választás és döntés egyben más lehetőségek elutasítása. Mindig lesznek elveszített lehetőségek, utólag megkérdőjelezhető döntések. És ebből adódóan nem tudunk azok lenni, akik lehet-

tünk volna, ha máshogyan döntünk, másfelé indulunk. A Borbély Szilárdtól kölcsönzött mottó („Ha mást teszek Ki volnék akkor most / Ki volnék most akkor Ki volna az / Ha nincsen most velem akkor ki ott volt”) is erre utal. Az ebből adódó szorongás az utolsó lapokon enged fel, mikor az elbeszélő belenyugszik ebbe a szükségzerű veszteségbe, mely paradox módon éppúgy része, mint megvalósított lehetőségei: „Amire nem került sor, amit nem vettem észre, amit túl későn tudtam meg, a maga módján semmivel sem valószínűtlenebb, és semmivel sem kevésbé az enyém, mint amiket eddig az életem részének hittem. Akik már nem leszünk sosem, épp annyira mi vagyunk, mint akiknek hisszük magunkat.”

Az explicit, átlátszóvá tett önvizsgálat és a felnőtté válás, felelősség kérdése után/közben *A dzsinn* című részben egy másfajta szöveget olvashatunk. A narrátor egyes szám harmadik személyűre vált, távolságtartóbb és objektívebb lesz, mint a Lente történetét megjelenítő én-elbeszélő. A szöveg stílusa, hangulata megváltozik, Bálint szülőfalujának, Hajdúvágásnak a közel harminc évvel korábbi tudógonozójába érkezünk, ahol a főhős a gondozó krónikus osztályának egyik ápolója lesz. A Heine-Medinkóros, izombénult és ezzel együtt légzésbénult betegek részlege egy zárt világ, mozdulatlan és levegőtlen, „elátkozott” hely, ahonnan nincs kitörés. A tragikus körülmények között vegetáló ápoltak életébe láthatunk bele néhány hétig, az őket ápoló fiatal férfi perspektívájából. Az itt élő egyik ápoló (a vastüdőhöz kötött, középkorú férfi, Aszalós) betegsége előtti életét szeretné egy kazettára felvenni, elmesélni és rögzíteni, mielőtt lemond életnek aligha nevezhető létezéséről. Aszalós csak úgy nyugodhat, úgy halhat meg, ha titkát kiadhatja, elmesélheti, ehhez pedig az időközben barátjává váló ápoló segítségére van szüksége, mint ahogyan az ő segítségére lesz szüksége története bevezetéséhez. A fejezet címe utal egyrészt a vastüdőből kilógó fej groteszk látványára, hiszen épp olyan, mint egy palackjából kifelé igyekvő dzsinn, valamint utal arra a titokra, melyet Aszalós még ki-

akar szabadítani magából halála előtt. A feszültségteremtés kitűnően működik ebben a részben, a Gondozóban élőkben és dolgozóknak zajló érzelmi hullámzások szélsőségesek, de soha sem a tragikus pátoszig elvitt jelenetei villannak fel itt. Mintha a kimondhatatlan tragédia is lehetne átlagos és hétköznapi annak számára, aki benne él, még akkor is, ha elviselhetetlen. A kötet legjobb fejezete ez a rész, melyben szintén felbukkan a regény címe: az egyik szájjal festő ápoló képének adja ezt a címet (*Akik már nem leszünk sosem*), melyen az utógondozóban élők egészséges emberekként ülnek körül egy gyümölcsökkel megrakott asztalt. A cím itt is egy olyan élet lehetőségére utal, ami lehetett volna, de nem lett, és nem is lesz soha. A poliovírussal fertőzött, bénult betegek már soha nem lesznek egészségesek, de ebben az esetben ez nem választás eredménye, sokkal inkább végzet, a sorsnak való kiszolgáltatottság. Míg Lente életében a szabad választás, addig itt inkább a sorsszerűség kerül a középpontba. Párhuzamban (és némileg talán összefüggésben) azzal, hogy míg ott a szubjektum saját helyének megtalálása, az én felderítése a cél (sokszor az önzésig menően), addig itt a részvét, a másik segítése a meghatározó.

Krusovszky könyve kiemelkedően jó regény, lendületes, olvasmányos, sokrétű. Lélektani, történelmi, aktuálpolitikai kérdéseket egyaránt felvet, miközben cselekménye képes tartósan lekötöni az olvasót. Arányos szerkezetű szöveg, melynek legfontosabb témája (a fentiekén túl) talán maga az idő. A soha meg nem álló, visszafordíthatatlan, az életünket átjáró, meghatározó idő, melyből épülünk, s melyben képtelenek vagyunk meg nem történtté tenni dolgokat. ■ ■ ■

■ **Kolozsi Orsolya** (1980, Budapest): tanár, kritikus. A Szegedi Tudományegyetemen szerzett magyar-összehasonlító irodalomtudomány szakos oklevelet, ugyanitt a Modern Magyar Irodalom Tanulmányok doktori tanulmányokat.